

İLKÖĞRETİM 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ALAN BAĞIMLILIK – ALAN
BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA UYGUN OLARAK HAZIRLANAN
ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN AKADEMİK BAŞARI VE TUTUMLAR ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ

124668

Bülent GÜVEN

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

DOKTORA TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ersan SÖZER

T124668

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

2003

“Bu Tez Çalışması AÜAF’ca desteklenmiştir. Proje No: 020513

DOKTORA TEZ ÖZÜ

İLKÖĞRETİM 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ALAN BAĞIMLILIK – ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA UYGUN OLARAK HAZIRLANAN ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN AKADEMİK BAŞARI VE TUTUMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bülent GÜVEN

İlköğretim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2003

Danışman: Prof. Dr. Ersan SÖZER

Öğretmenler sınıflarında öğrenme başarısını artırmak için ellerinden gelen tüm çabayı gösterdiklerine inanmalarına karşın, istenen düzeyde bir öğrenme başarısı elde edememekten sürekli şikayetçidirler. Gerçekten öğretmenler ders öncesi çok iyi hazırlık yapıp, sınıflarına çok çeşitli araç – gereçler getirirler bile istenen düzeyde bir öğrenme başarısı elde edemeyebilirler. Çünkü sınıftaki öğrencilerin her biri farklı fiziksel özelliklere sahip oldukları gibi farklı bilişsel stil ve öğrenme özelliklerine sahiptir. Öğretmenlerin sınıflarında bulunan öğrencilerin farklı bilişsel stillere sahip olduğunun farkına varmaları, öğretim yaklaşımlarında değişikliklere gitmelerini gerektirmektedir.

Bilişsel stil adı verilen bu özellikler ilköğretim birinci basamakta yavaş yavaş ortaya çıkmakta ve şekillenmeye başlamaktadır. Bu basamakta bulunan öğrencilerin sosyalleşmesini ve toplum ideallerini kazanmasını sağlama görevini üstlenmiş olan Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde bilişsel stil boyutlarının dikkate alındığı böyle bir araştırmayı gerçekleştirmenin, bu dersin öğretimiyle ilgili çalışmalarda öğretmenlere yardım sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, İlköğretim 5.sınıfta Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık - alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerini uygulamanın, öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına etkisini belirlemek amacıyla, deneme modellerinden öntest – sontest kontrol gruplu model' e göre desenlenmiş ve gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya ilişkin uygulama 2002 – 2003 öğretim yılı güz döneminde

Eskişehir Kazım Karabekir İlköğretim Okulunda deney ve kontrol grubu olarak belirlenen 5-B ve 5-A sınıflarında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla öğrencilerin akademik başarı düzeyini ölçecek bir başarı testi, ayrıca, Sosyal Bilgiler dersinin alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine göre işlenebilmesi için ders planları, ders notları ve sınıf içi etkinlikler için öğretim materyalleri geliştirilmiştir.

Araştırmayla ilgili tüm istatistiksel çözümlerinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Grupların ortalama puanları ile puan dağılımlarının standart sapmaları hesaplanmıştır. Grup içi ve gruplararası karşılaştırmalarda t testinden yararlanılmış ve anlamlılık düzeyi olarak .05 güven düzeyi benimsenmiştir.

Yapılan veri çözümlerinden sonra şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanan etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubunun akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır.

2. Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanan etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark yoktur.

ABSTRACT

Although teachers believe that they have been doing their best to accelerate the learning achievement in their classrooms, they have always been complaining about the fact that they cannot have a kind of successful learning on the desired level. In fact, teachers might not have an acceptable level of learning success even though they do a great deal of preparation before class and bring classroom various materials. One of the reasons of this is that just as students in a classroom have different physical characteristics they all have different cognitive styles and learning peculiarities. That teachers are aware of the fact that students have varying cognitive styles while considering their teaching approaches.

Learner characteristics, which are called cognitive styles, emerge and form in the first grade of the elementary school. The teaching of social studies course is responsible for instructing learners the socialising and social ideals in this level and to carry out such a study which takes into consideration of the cognitive style dimensions would be beneficial to teachers who have been engaging in teaching this course.

This study aimed at revealing the learner attitudes toward this course and efficiency of the course to academic success with the application of the course that is carried out appropriate to field dependent and field independent cognitive style dimensions in the 5th grade of the social studies course in elementary school.

The design of the study was based on experimental and control group pre / post test model. The application related to the study was realized in the fall term of 2002 – 2003 academic year with the collaboration of Eskişehir Kazım Karabekir Elementary School and in the classrooms of 5-B and 5-A experimental and control group respectively. Throughout the study, teaching materials were developed by the researcher considering the cognitive styles of field dependent and field independent learners and were utilized in presenting the course.

In order to collect data, an achievement test that would evaluate learners academic achievement and an attitude scale which was developed in collaboration with another researcher were used.

The data obtained were analysed by SPSS; with a significance level of .05 as the level of arithmetic mean, standart deviation, t test, percentage and differences between percentages were made use of to analyza the data.

After statistical analysis, in this research, the following results were obtained:

1. There was a significant difference between the success of control group and experimental group, experimental group being more successful than the control group.

2. There wasn't a significant difference between the attitudes of control group students and those of experimental group.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bülent GÜVEN'in, "İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Alan Bağımlılık-Alan Bağımsızlık Bilişsel Stil Boyutlarına Uygun Olarak Düzenlenen Öğretim Etkinliklerinin Akademik Başarı ve Tutumlar Üzerindeki Etkisi" başlıklı tezi 10.03.2003 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Programında, Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) :	Prof.Dr.Ersan SÖZER	
Üye :	Prof.Dr.Gürhan CAN	
Üye :	Prof.Dr.Şefik YAŞAR	
Üye :	Doç.Dr.H.Ferhan ODABAŞI	
Üye :	Doç.Dr.Zahit DİRİK	

Prof.Dr. İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Öğrenme – öğretim sürecinde, öğrencinin etkin bir biçimde katılımı olmadan öğrenmenin gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Bu sürece etkin katılımın sağlanmasında bireylerin yaklaşımları farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin sınıflarında bulunan öğrencilerin sahip olduğu bilişsel stil boyutlarını, bu bilişsel stil boyutlarının en belirgin özelliklerini çok iyi kavramaları gerekmektedir. Bu sağlanmadığı sürece öğrencilerin “öğrenme özürü”, “geç öğrenen” gibi istenmeyen sıfatlarla nitelendirilmesi önlenemeyecektir.

Bu türden olumsuz nitelendirmelerin gerçekleştirildiği ilköğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler, çeşitli derslerde öğrencilerin istedikleri düzeyde öğrenme başarısı gösteremediklerinden şikayet etmektedirler. İlköğretim birinci basamak 4. sınıftan başlayarak demokratik yaşantıların kazandırılması görevini üstlenmiş olan Sosyal Bilgiler dersinin bir ezber dersi gibi algılanması ve öğrencilerin bu dersi öğrenirken güçlüklerle karşılaşmaları bu deneysel araştırmanın hareket noktasını oluşturmuştur.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde birçok değerli insanın yardım ve katkıları olmuştur. Tümüne teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Öncelikle araştırmanın gerçekleşmesi sürecinde bana sürekli rehberlik eden, her aşamada büyük katkı ve yardımlarını gördüğüm, değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ersan Sözer’e sonsuz saygı ve minnet duygularımı sunarım.

Araştırmanın her aşamasında sürekli katkılarını gördüğüm hocam sayın Prof. Dr. Şefik Yaşar’a sonsuz teşekkür ederim. Çalışmamın çeşitli aşamalarında bana yardımcı olan ve katkı sağlayan hocalarım Sayın Prof. Dr. Bekir Özer, Sayın Doç. Dr. Ferhan Odabaşı’na en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmamla ilgili olarak her zaman ilgi ve desteğini gördüğüm Sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet Gültekin’e teşekkür borçluyum. Araştırmanın tutum boyutuyla ilgili ölçme aracını birlikte geliştirdiğim ve araştırmamın çeşitli süreçlerinde kendisinden destek gördüğüm, değerli arkadaşım Yrd.Doç.Dr. Handan Devci’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Araştırma sürecinde yanımda olan değerli çalışma arkadaşlarıma, yazım yanlışlarının kontrol edilmesinde yardımını gördüğüm Arş. Gör. Nil Yıldız’a,

bilgisayarda karşılaştığım sorunları çözmemde desteğini gördüğüm Arş. Gör Çetin Terzi ve Arş. Gör. Tayfun Tanyeri'ne, içten teşekkür ederim.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi için gereken izin işlemlerinin alınmasında yardımlarını gördüğüm Sayın Prof. Dr. Coşkun Bayrak'a, Eskişehir İli Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerine, araştırmanın gerçekleştirildiği Kazım Karabekir İlköğretim Okulu Müdürü Fazlı Tınmaz'a, teşekkür borçluyum. Araştırmaya konu edilen yaklaşımı Kazım Karabekir İlköğretim Okulu 5-B sınıfında büyük bir istek ve heyecanla uygulayarak araştırmaya büyük emek ve katkıları geçen öğretmen Ufuk Hızlı' ya içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın uygulama boyutunda deney grubu olan Kazım Karabekir İlköğretim Okulu 5 – B sınıfı öğrencilerine de teşekkür borçluyum. Ayrıca, Kazım Karabekir İlköğretim Okulu'nun tüm öğretmenlerine bana ve araştırmaya gösterdikleri destek için teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca bana sürekli destek olan, her türlü sıkıntı ve zorluğa katlanarak beni yetiştiren, anneme ve babama ne kadar teşekkür etsem azdır.

Araştırmaya başladığım ilk günden bu yana bana her yönden destek olan, sıkıntı, umut ve heyecanlarımı paylaştığım eşim Sibel ile küçük yaşında, ilgiye muhtaç olmasına karşın bir yetişkin gibi davranan biricik kızım Tuğçe'ye teşekkürlerim sonsuzdur.

Eskişehir, 2003

Bülent GÜVEN

ÖZGEÇMİŞ

Bülent GÜVEN

İlköğretim Anabilim Dalı
Doktora

Eğitim

- Y.Ls. 1999 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, E.P.Ö ABD.
Ls. 1995 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği.
Lise 1991 İçel Tevfik Sırrı Gür Lisesi, Edebiyat Bölümü.

İş

- 1999 – 2003 Araştırma Görevlisi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
1998 – 1999 Araştırma Görevlisi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
1996 – 1998 Sınıf Öğretmeni. Çanakkale Lapseki ilçesi Yeniceköy ilköğretim Okulu.

Alınan Burs ve Ödüller

- 1995 Birincilik Ödülü. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Birinciliği.

Yayımlar

“İlköğretim Birinci Basamak 4. ve 5. Sınıf Fen Bilgisi Derslerinde Sınıf Öğretmenlerinin Deney Yöntemini Kullanma Durumları,” Yeni Bin Yılın Başında Türkiye’de Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu Bildirileri. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları, ss.66 – 71, 2001.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: İzmir - 1974

Cinsiyet : Erkek

Yabancı dil : İngilizce

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
DOKTORA TEZ ÖZÜ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZGEÇMİŞ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.1.1 Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler.....	2
1.1.1.1. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları ve Kapsamı....	6
1.1.1.2. Sosyal Bilgilerde Öğrenme – Öğretme Süreci.....	12
1.1.2. Öğrenme – Öğretme Sürecinde Bilişsel Stiller.....	20
1.1.2.1. Girişkenlik – Yansıtmacılık.....	23
1.1.2.2. Düzleştirmecilik – Keskinleştirmecilik.....	24
1.1.2.3. Alan Bağımlılık – Alan Bağımsızlık.....	25
1.1.3. İlgili Araştırmalar.....	33
1.2. Araştırmanın Amacı.....	40
1.3. Araştırmanın Önemi.....	41
1.4. Sayıtlar.....	43
1.5. Sınırlıklar.....	43
1.6. Tanımlar.....	43
2. YÖNTEM.....	45
2.1. Araştırma Modeli.....	45
2.2. Denekler.....	45
2.2.1 Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması.....	46

	Sayfa
2.3. Veriler ve Toplanması.....	48
2.3.1. Etkinlik Planlarının Hazırlanması.....	49
2.3.2. Akademik Başarı Testlerinin Hazırlanması.....	50
2.3.3. Gizlenmiş Şekiller Grup Testi.....	51
2.3.4. Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği.....	52
2.4. Denel İşlem.....	57
2.5. Verilerin Çözümü ve Yorumu.....	59
3. BULGULAR VE YORUM.....	60
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	65
4.1. Sonuçlar.....	65
4.2. Öneriler.....	66
EKLER.....	68
KAYNAKÇA.....	135

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri.....	10
Tablo 2. Alan Bağımlılık – Alan Bağımsızlık Bilişsel Stil Boyutlarındaki Bireylerin Özellikleri.....	28
Tablo 3. Deneklerin Denkleştirilmesi Amacıyla Kullanılan Sosyal Bilgiler Dersi Karne Notlarına Göre Durumu.....	46
Tablo 4. Deneklerin Denkleştirilmesi Amacıyla Kullanılan Gizlenmiş Şekiller Testi Puanlarına Göre Durumu.....	47
Tablo 5. Gruplardaki Deneklerin Denkleştirme Sonrası Cinsiyet Ve Bilişsel Stil Özelliklerine Göre Dağılımları.....	48
Tablo 6. Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	55
Tablo 7. Faktör Analizi Sonucunda Maddelere İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	56
Tablo 8. Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Bilgiler Dersi Başarı Testlerinden Aldıkları Öntest Puanlarına İlişkin Bulgular.....	60
Tablo 9. Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Bilgiler Dersi Başarı Testlerinden Aldıkları Sontest Puanlarına İlişkin Bulgular.....	61
Tablo 10. Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeğinden Aldıkları Öntest Puanlarına İlişkin Bulgular.....	62
Tablo 11. Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeğinden Aldıkları Sontest Puanlarına İlişkin Bulgular.....	63

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Kapsamı.....	4
Şekil 2. Scree Sınaması.....	54

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Bireyler genelde bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal yönlerden ve öğrenme özellikleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Bireylerin bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal farklılıkları öğrenmelerini de etkilemektedir. İnsanların öğrenmesi onların çevreleriyle etkileşimi sonucunda oluşmaktadır. Bireylerin dış dünya ile gerçekleştirdikleri etkileşim kendi bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal özelliklerine ve yaşantılarının geçtiği ortamlara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bir başka deyişle, bireylerin bireysel ve çevresel özelliklerinden dolayı öğrenmeleri de farklılaşmaktadır.

Bilişsel süreçler temel alındığında, öğrenme çevrede oluşan olay ve olguların, merkezi sinir sistemine aktarılması biçiminde ele alınmaktadır. Bu aktarılma işi duyuşsal kayıttır. Duyu organları aracılığıyla kayıt edilen uyanları izleyen süreçler algılama, depolama, bütünleştirme gibi işlemlerden oluşur. Bireyin kendi içinde geçen bu süreçler de kendi duyuşsal kayıt, uyarılma, algılama ve düzenleme özelliğine bağlı olarak değişiklik gösterir. Bu farklılıklar bilişsel stil (tarz) olarak adlandırılmaktadır. Bilişsel stil kavramı genelde bireyin problemlere yaklaşım biçimini ortaya koyar (Witkin ve diğerleri, 1977, s.723).

Bireylerin çevreyi algılaması ve bütünleştirmesinin farklı olması, onların öğrenmelerini sağlayacak yaşantıların, materyal ve öğretim ortamlarının da farklı olması gerektiği izlenimini vermektedir. Öğrencilerin bilişsel stillerinin bilinmesi onlar için hazırlanacak olan programların etkililiğini artıracak, öğretmenlerin öğrencilerini daha iyi tanımalarını ve anlamalarını sağlayacaktır. Bunların yanı sıra hem öğretmen öğrencileriyle daha uzun süre ilgilenebilecek, hem de öğrencilerin öğrenme başarılarında olumlu gelişmeler gözlenebilecektir. Farklı bilişsel stillere sahip öğrencilerin öğrenme özelliklerinin de farklı olması çok doğaldır. Öğrenme özelliklerindeki farklılıkların bilişsel stillere göre nasıl bir dağılım gösterdiği belirlendiğinde öğrencilerin stil grupları ile birlikte öğrenmeleri ve birlikte çalışmalarını sağlanabilir.

İlköğretim sistemine gelen öğrencilerin de bilişsel stillerinin farklı olduğu düşünüldüğünde, öğretim sürecinin düzenlenmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Yapılan araştırmalarda bilişsel tarzların küçük yaşlarda ortaya çıktığı ve gelişerek devam ettiği ortaya konmuştur. Özellikle, 10 – 11 yaşlarında bu tarzlar iyice belirginleşmektedir. Bu yaşlar ilköğretim 4. ve 5. sınıflara denk düşmektedir. Bu devre çocuklarının karşılaştığı iki mihver dersten biri olan Sosyal Bilgiler dersi, bireye içinde yaşadığı toplumun ideallerini kazandırmayı amaçlamakta ve aynı zamanda bireyin toplumsallaşmasına da yardımcı olmaktadır. Bu bölümde çeşitli alt başlıklar altında Sosyal Bilgiler dersi ve öğrencilerin bilişsel stilleri ile ilgili kuramsal bilgiler daha geniş bir biçimde ele alınmıştır.

1.1.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilimler, “toplum” denilen dinamik insan topluluğunda yer alan bireylerin birbirileriyle, çeşitli gruplarla ya da kurumlarla olan ilişkilerini inceleyen ve bunu yaparken de kapsamında bulunan değişik bilim dallarından yararlanan bir disiplinler topluluğudur. Bu toplulukta yer alan her Sosyal Bilim disiplini insan yaşamının değişik bir yönünü incelemektedir (Uysal, 1974, s.30). Sürekli değişim içerisinde olan, çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya bulunan insanların ve toplumların yaşamında, çözüm yollarını araştırma ve gereksinimlere yanıt verme yönlerinden Sosyal Bilimler önemli bir işleve sahiptir (Paykoç, 1991, s.2). Bu bakımdan, Sosyal Bilimler temel amaç olarak bilginin geliştirilmesini benimsemiştir. Benimsediği temel amaç çerçevesinde, toplumsal yaşam, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin neden ve sonuçlarının saptanması, araştırılması, anlaşılması ve yorumlanması gibi konular üzerine odaklanmıştır.

Sosyal Bilimlerin kapsadığı bilim dallarında gerçekleştirilen çeşitli araştırmalarda elde edilen bulguların bireylere kazandırıldığı alan olan Sosyal Bilgilerin çoğu kez Sosyal Bilimlerin yerine kullanıldığı görülmektedir (Kısakürek, 1987, s.5). Oysa Sosyal Bilgiler; temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan disiplinlerarası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren bir uygulama alanıdır (Sözer, 1998, s.3). Tanımdan da anlaşılacağı gibi, Sosyal Bilgiler içeriğini genellikle Sosyal Bilimlerin kapsamında bulunan bilim dallarından sağlamaktadır.

Sosyal Bilgiler kavramını daha fazla açıklayabilmek için başka tanımları da incelemek yararlı olacaktır. Erden, (1996, s.8) Sosyal Bilgileri; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu

vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilerin toplumsal yaşamla ilgili beceri, tutum ve değerlerin kazanıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlarken, Çağlar, (1992, s.16) Sosyal Bilgiler kavramını çeşitli Sosyal Bilim disiplinlerinden ilköğretim amaçlarına ve çocukların seviye ve ilgilerine uygun olan konuların seçilerek iç tutarlılığı olan bir yapı halinde bir araya getirilmesiyle oluşan bir ders olarak tanımlamaktadır.

Bir başka kaynakta Sosyal Bilgiler; “insanların kendilerini, sosyal ve fiziksel çevreleriyle olan ilişkilerini, sosyal bilimlerden de faydalanarak, çocuğun gelişim düzeyine göre, toplulaştırıp açıklayan bir bilim dalı, çalışma alanıdır” şeklinde tanımlanmaktadır (Barth ve Demirtaş, 1997, s.1.4).

Bu tanımlardan farklı olarak Sönmez, (1998, s.3) Sosyal Bilgileri, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgilere verilen ad olarak tanımlamaktadır.

Öte yandan, Kısakürek, (1987, s.5) ise Sosyal Bilgilerin, Sosyal Bilimlerde elde edilen bulgu ve ayrıştırmaların toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsadığını belirtmektedir.

Sosyal Bilgiler kavramıyla ilgili olarak incelenen tanımlara göre bu kavramın Sosyal Bilimlerden farklı olduğu noktaları şöyle sıralayabiliriz. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler kavramları arasındaki en belirgin ve önemli fark, Sosyal Bilimlerin bilimsel anlamda insanın insanla ve çevresiyle etkileşimini incelemesine karşılık, Sosyal Bilgilerin insanın toplum olarak yaşayışını, davranışını, temel gereksinimlerini, bunların karşılama biçimlerini, sorunların giderilmesi için yapılan çalışmaları ve ilgili kurumları ele almasıdır. Sosyal Bilimler, Sosyoloji, Antropoloji, Tarih, Siyasal Bilgiler, Ekonomi, vb. alanlar yoluyla bilginin yapısını ele alıp incelerken, Sosyal Bilgiler ise daha çok Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisine ağırlık vererek belirli alanların program yapısı ile ilgilenmektedir (Varış, 1996, s.131).

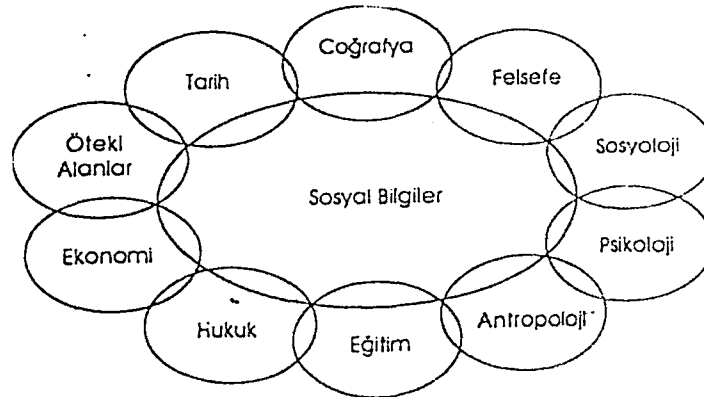
Sosyal Bilgiler 10 –14 yaşlar arasındaki bireyleri hedef kitle olarak benimsemekte; Sosyal Bilimler ise daha çok akademik ve ileri düzeyde bir bilim disiplini anlayışında, daha

yukarıdaki yaşları hedef kitle olarak belirlemekte ve genelde tüm insan ilişkilerini incelemektedir.

Sosyal Bilimler araştırma, deney, buluş ve benzeri bilimsel etkinlikleri kapsamakta, insan, toplum ve onların değerleri, çevreleri ile olan ilişkileri ile ilgilenmekte ve bu konudaki bilgiyi artırmaya, geliştirmeye çalışmaktadır. Sosyal Bilgiler ise okul programlarında Sosyal Bilimlerin yöntemlerini, içeriğini oldukça basit bir düzeye indirgeyerek ele almaktadır (TED, 1987, s.7).

Sosyal Bilgiler ile Sosyal Bilimlerin farklılaştığı noktalar böyle sıralanırken bu iki kavramın temelde benzeştiği daha doğrusu birleştikleri nokta ise disiplinlerarası bir yaklaşımı benimsemeleridir. Disiplinlerarası yaklaşım, kısaca konu alanlarının belirli kavramlar etrafında anlamlı bir biçimde bir araya getirilerek sunulması olarak tanımlanabilir (Yıldırım, 1996, s.89). Sosyal Bilimlerin büyük ölçüde ortak ve birbirini tamamlayıcı yönleri olması, disiplinlerarası yaklaşımı gerekli kılmakta, bunun da ötesinde, böyle bir yaklaşımı zorunlu hale getirmektedir. Gerçekten de Sosyal Bilgilere bir bütün olarak bakıldığında, böyle bir yaklaşımın benimsenmesinin oldukça elverişli olduğu düşünülebilir. Bu yaklaşımı benimserken, temel kültür öğelerini birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan disiplinlerarası bir yaklaşımla alıp yoğurarak; ilköğretim düzeyine ve kendi yapısına, kendi doğasına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştirmek önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal Bilgilerin temelde kapsadığı alanlar Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Kapsamı

Kaynak : Sözer, Ersan. “Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi”,
Sosyal Bilgiler Öğretimi. Editör: Gürhan Can. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
 Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1998, s.7.

Sosyal Bilgilerin eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak A.B.D' de 20. yüzyılın başlarında, sosyal yaşantılardaki karmaşıklık, toplumsal hareketlilik ve çatışmaların artmasıyla birlikte bir gereksinimin giderilmesi amacıyla programlara girdiği belirtilmektedir (Erden, 1996, s.6). Ancak, Sosyal Bilgiler adı altında ilk ve ortaokullarda bir dersin okutulmasını ilk kez ortaya atan ve savunan Condercet'dir (Binbaşoğlu, 1981, s.96). Sosyal Bilgiler kavramının resmen kabul edilmesi ise, 1916 yılında Milli Eğitim Derneğinin "Orta Dereceli Okulları Yeniden Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi" tarafından gerçekleştirilmiştir. Sözü edilen komite Sosyal Bilgilerin hedeflerini de belirlemiştir (Moffat, 1957, s.18).

Türk eğitim tarihinde ise Sosyal Bilgilerle ilgili öğeler, islamiyetten önce toplumsal yaşama ilişkin kuralların, gelenek-göreneklerle inanç sisteminin içinde verilirken, islamiyetten sonra islam dininin esaslarına da dayanılarak verilmeye çalışıldığı görülür (Akyüz, 1997, s.40). Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993, 1998 yıllarında ilköğretimle ve Sosyal Bilgilerle ilgili çeşitli düzenleme çalışmalarının gerçekleştirildiğine tanık olunmaktadır. Türkiye'de Sosyal Bilgiler adıyla bir dersin okutulmaya başlanması ise, 1952 yılında ilköğretmen okulları programıyla gerçekleşmiştir. Bu programda Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi adlarıyla okutulmakta olan dersler, Sosyal Bilgiler çatısı altında toplanmıştır. Yine aynı yıl toplanan V. Milli Eğitim Şurasında da ilk ve ortaokullarda aynı derslerin Sosyal Bilgiler adıyla okutulması kararlaştırılmışsa da, bu karar ancak 10 yıl sonra 1962'de İlkokul Program Taslağında "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı ile pilot uygulamalara konmuştur (Sözer, 1998, s.9).

"Sosyal Bilgiler" dersinin bu adla resmi olarak ilkokul programında yerini alması ise, ancak 1968 yılında uygulamaya konulan ilkokul programı ile gerçekleşmiştir. Bu program, Sosyal Bilgiler dersinin dördüncü ve beşinci sınıflarda haftada beşer saat olarak okutulması esasını getirmiştir. Ülkemiz ilköğretim okullarında halen uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler dersi programı 2 Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler dergisinde yayımlanarak yürürlüğe konmuştur.

1.1.1.1. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları ve Kapsamı

Sosyal Bilgiler dersi ilköğretimde öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlayan bir mihver derstir. Sosyal Bilgiler dersinin bu eğitim basamağındaki en önemli amacı öğrenciyi toplumsal kişilik ve toplumsal benlik duygusu kazandırmaktır. Toplumsal kişiliğın ve toplumsal benliğın en önemli özelliğı iyi bir yurttaş olmaktır. İyi bir yurttaş olmanın ölçütleri ise; bireyin içinde yaşadığı toplumda üstlendiğı görev ve sorumluluklarını çok iyi bilmesi, çevresindeki olaylara karşı duyarlı ve bilinçli olması şeklinde sıralanabilir.

Sosyal Bilgiler dersi bireyin kendisine ve ailesine, çevresindeki diğeri insanlara, yasalara ya da devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve özellikle toplumsal çevresine etkin bir biçimde nasıl uyum yapacağını öğretir (Anıl, 1999, s.6). Bunun yanında öğrencilere üzerinde yaşadıkları vatanlarını ve daha geniş bir bakış açısıyla dünyayı, farklı vatanlarda yaşayan insanları tanıtmakta, evrensel bir bakış açısı kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu sayede toplumların görüşlerinin gelişmesine de katkı sağlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını birçok araştırmacı ve bilim adamı çeşitli biçimlerde ortaya koymaya çalışmıştır. Dewey, Sosyal Bilgiler dersinin amacını; “çocuğa, uygarlığı, kültürü ve demokrasiyi tanıtır ve sevdirmek ve gençleri etkili bir yurttaş olarak yetiştirmektir” şeklinde açıklamıştır (Binbaşoğlu, 1981, s.45).

Kaltsounis’ e (1987, s.8) göre Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçları kişiler, informal gruplar ve kurumlardan oluşan toplumun öğelerini anlama, çeşitli formal ve informal ilişkileri yürütme beceri ve yeteneğini kazandırma olarak sıralanmaktadır.

Çocuğın elde edeceği kazanç bakımından Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları ise dört ana kümede belirlenmiştir:

1. Sosyal Bilgiler derslerinde çocuğın eleştirici, yapıcı ve yaratıcı düşünme yetenekleri gelişir; bunun yanı sıra problem çözme becerilerini kazanması sağlanır.
2. Sosyal Bilgiler öğretimiyle çocuk, bireylerarası ilişkilerini geliştirir, işbirliğı yapmayı öğrenir, sorumluluk bilincini kazanarak yetişir.
3. Sosyal Bilgiler derslerinde çocuk temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarını kavrar; anayasa ve yasalar karşısında görev ve sorumluluklarını bilir.

4. Sosyal Bilgiler dersiyle çocuk ekonomik olma konusunda görüş kazanır; gereksinimlerini iyi belirleme ve doğru tercihler yapma alışkanlığını elde eder (Sözer, 1998, s.19).

Erden'e (1996, s.2) göre Sosyal Bilgiler dersinin amacı, öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak, toplumsallaşmalarını sağlamak ve onları iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Daha birçok araştırmacı Sosyal Bilgiler dersinin üstlendiği amaçları değişik açılardan ortaya koymaya çalışmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kurul kararı ile kabul edilerek Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı tebliğler dergisinde yayımlanan "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı" nda dersin genel amaçları dört ana boyutta dile getirilmiştir:

1. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları,
2. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri,
3. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri,
4. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek (MEB, 1998, ss.537-538).

Bu genel amaçlar ayrıntılı olarak aşağıda görülmektedir (Vural, 2000, ss.189-190):

A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.
2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğe olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedâkarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.
3. Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.
4. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar, Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna, sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirir.
5. Türk milletinin zeka ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.
6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.
7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedâkarlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.

8. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.
9. Türk inkılabının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk inkılabının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedâkar birer Türk evladı olarak yetişirler.
10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedâkarlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.
11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüze kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneği geliştirirler.
12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.
13. Kanun kavramını benimser, kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır, onları korumak gerektiğini öğrenirler.

B. Toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden;

1. İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup etkinliklerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.
2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler.
3. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.
4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.
6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden;

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.
2. Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgiler kazanırlar.
3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler. Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.
4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama biçimlerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgilerini kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.
7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ç. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden;

1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanıy ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.
3. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler.
4. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.
5. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.
6. Turizmin anlamını özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
7. Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

İlköğretim okullarındaki Sosyal Bilgiler dersine ilişkin bu amaçlar Türk milli eğitiminin genel amaçları ile tutarlılık göstermektedir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi yani amaçların davranışa dönüşebilmesi dersin içeriğiyle yakından ilişkilidir.

Sosyal Bilgiler dersinin içeriği amaçlarla tutarlı, çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi bilgiyle donanmış, öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyine uygun, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve birbirinin ön koşulu, bilinenden bilinmeyene, kendi içinde mantıksal tutarlılığı olacak biçimde düzenlenmiş olma özelliklerine sahip olmalıdır (Sönmez, 1998, s.75). İçerik, olguların ve olayların, ezberlenmek üzere, ansiklopedik bir şekilde bir araya getirilmesi olarak algılanmamalıdır. Sosyal Bilimlerin kapsamına giren konularda bilginin hızla artış göstermesi göz önüne alındığında Sosyal Bilgiler öğretimi içeriğinin çok dikkatli belirlenmesi bir gereklilikten çok bir zorunluluktur.

Sosyal Bilgiler dersi ilköğretimin birinci basamağında 4. ve 5. sınıflarda mihver ders olarak, bir başka deyişle, diğer konu alanlarının çevresinde olduğu, merkezdeki bir konu alanı olarak okutulmaktadır. Bunun nedeni, konu alanlarının aralarındaki ilişkiyi öğrencilerin görmelerini sağlamaktır. Bu dersin ünitelerinin sınıflara göre dağılımına baktığımızda, dördüncü sınıfta dört üniteye yer verildiği görülür. Bunlar; “Aile, Okul ve Toplum Hayatı”, “Yakın Çevremiz”, “İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım”, “Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu’dur”. Beşinci sınıfta da dört ünite yer almaktadır. Bunlar da programdaki sıraya göre şöyledir; “Vatan ve Millet”, “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk”, “Güzel Yurdumuz Türkiye”,

“İslamiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler”. Altıncı sınıfta “Demokratik Hayat”, “Coğrafya ve Dünyamız”, “Türkiye Tarihi”, “Moğollar ve diğer Türk Devletleri”, “Türkiyemiz”, “Osmanlı Devletinin Kuruluşu” üniteleri ve yedinci sınıfta “Türkiye’nin Coğrafi Bölümleri”, “İstanbul’un Fethi ve Sonrası”, “Avrupa’da Yenilikler”, “17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti”, “19. ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti”, “Osmanlı Kültür ve Uygarlığı”, “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” üniteleri bulunmaktadır (Vural, 2000, ss.190-203). Bütün sınıflarda her ünitenin amaç ve ayrılması gereken ders saati sayıları da programda yer almaktadır. Tablo 1’de bu dağılım görülmektedir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri

4. Sınıf Üniteleri	Amaç Sayısı	Öngörülen Ders Saati Süresi
Aile, Okul ve Toplum Hayatı	32	27
Yakın Çevremiz	16	15
İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım	32	39
Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	16	27
5. Sınıf Üniteleri		
Vatan ve Millet	7	12
Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk	12	39
Güzel Yurdumuz Türkiye	31	36
İslamiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler	12	21
6. Sınıf Üniteleri		
Demokratik Hayat	23	18
Coğrafya ve Dünyamız	18	18
Türkiye Tarihi	14	18
Moğollar ve diğer Türk Devletleri	6	12
Türkiye’imiz	32	21
Osmanlı Devletinin Kuruluşu	14	21
7. Sınıf Üniteleri		
Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri	25	24
İstanbul’un Fethi ve Sonrası	11	18
Avrupa’da Yenilikler	5	9
17. ve 18. Yy.’larda Osmanlı Dev.	8	12
19. ve 20. Yy.’larda Osmanlı Dev.	10	12
Osmanlı Kültür ve Uygarlığı	4	9
Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası	23	24

Kaynak: Vural, Mehmet. *İlköğretim Okulu Programı*. 5.baskı. Erzurum, 2000, ss.190-203.

Toplumsal niteliği bulunan gerçek olgu ve olaylar Sosyal Bilgiler kapsamında yer almaktadır. Dördüncü ve beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi üniteleri incelendiğinde, içeriğin öğrencilerin temel gereksinimlerini, bunları karşılama biçimlerini, toplumsal yaşayışı ve davranışları ele aldığı görülmektedir. Ayrıca, üniteler, çocukların yurttaşlık görev ve sorumluluklarını, yakın çevrelerini, Türkiye'yi, komşu ve öteki ülkeleri tanıma, insanlarla ilişkiler ve ekonomik yeterlilik ile ilgili bilgi, beceri ve tutum geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Anıl, 1999, s.12).

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde içeriğin düzenlenmesinde genel olarak göz önüne alınması gereken özellikler şöyle sıralanabilir (Sözer, 1998, s.63):

- İçeriği düzenlenen konunun Sosyal Bilgiler dersi kapsamına girdiği düşünülmeli ve içerik o doğrultuda belirlenmelidir.
- İçeriğin düzenlenmesinde eleştirici boyut öncelikli olmalıdır.
- Becerilerin geliştirilmesini ön planda tutan bir içerik olmalıdır.
- Çevrede kazanılan yaşantılar içeriğin önemli bir bölümünde yer almalıdır.
- Olgu ve olaylara geniş bir görüş açısıyla bakmaya olanak sağlayan bir içerik oluşturulmalıdır.
- İçerik canlı bir biçimde yer almalı, başka ülke ve toplumların durumları ile bakış açıları da dikkate alınmalıdır.

Sıralanan bu özelliklerin yanı sıra içeriğin öğrencinin içinde yaşadığı doğal ve toplumsal koşullarla kültürel değerlere ters düşmeyecek biçimde düzenlenmesi de önemli bir gereklilik olarak düşünülmelidir. Toplumsal yaşamla ters düşen bir içerik öğrencinin ikilem içerisine düşmesine neden olabilir. Özellikle, ilköğretimin birinci basamağında bulunan öğrencileri ezberciliğe itecek soyut kavramlardan ve yoğun içerikten özenle kaçınılmalıdır. Belirlenen içeriğin öğrencilere sunulmasında öğretmenlerin güncel olaylarla ve yakın çevreden örneklerle öğretimi desteklemesi, öğrenme – öğretme sürecinde içeriğe uygun öğretim yaklaşımlarını kullanmaları da son derece önemlidir. Bir sonraki başlıkta bu konu daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

1.1.1.2. Sosyal Bilgilerde Öğrenme – Öğretme Süreci

Eğitim etkinliklerinin sonunda insanlara yeni davranışlar kazandırılmaktadır. Davranış değiştirme işinin hangi etkinlikler yoluyla ve nasıl gerçekleştirileceği konusu öğrenme işi ve öğrenmeyi gerçekleştirmek üzere düzenlenen öğretme süreci ile doğrudan ilişkilidir. Eğitim programının en işevuruk ögesini oluşturan öğrenme – öğretme süreci boyutunda, “nasıl öğretilim?” sorusunun yanıtlanmaya çalışılması büyük önem taşımaktadır (Fidan 1985, s.3). Bu süreç öğrenci açısından dile getirildiğinde “öğrenme durumu”; öğretmen açısından dile getirildiğinde “öğretme durumu” olarak adlandırılır.

Öğretme durumları, bireylerin davranışsal amaçlara ulaşmalarını sağlayacak davranışları oluşturmak üzere hazırlanan dış uyarıcılar takımıdır. Bireyler hazırlanmış olan bu uyarıcılarla etkileşerek kimi yaşantılar geçirir ve bu yaşantıların bıraktığı izler yardımıyla kendilerini özel amaçlara ulaştıracak davranış değişikliklerini oluştururlar (Sözer, 1998, s.64). Öğrenme – öğretme süreci boyutunda öğrencilere istenilen davranışları kazandırmak için hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı, hangi araç-gereçlerden yararlanılacağı ve bu arada öğretmen ve öğrencinin neler yapmaları gerektiği en belirgin biçimde ortaya konulmalıdır.

İlköğretim basamağında öğrenim gören öğrenciler, Sosyal Bilgiler derslerinde belirlenen davranışsal amaçları kazanmalarını sağlayacak içeriği, bir ders ya da konu alanı için belirlenen davranışsal amaçların her bir öğrenciye nasıl ve ne yolla kazandırılacağına belirlenmesi anlamına gelen öğrenme-öğretme sürecine, etkin bir biçimde katılarak öğrenmek durumundadır.

Öğrencilerin davranışsal amaçları kazanmaları için gerekli öğrenme yaşantılarını geçirmelerini sağlayacak etkileşim çevresinin özel ve kasıtlı olarak düzenlendiği ortamlar olan okullar, fiziksel olanakları bakımından öğrencilerin derslere etkin katılımına ve bireysel özelliklerine yanıt vermekte zorlanmaktadır. Özellikle sınıfların kalabalık olması, kullanım alanı olarak darlığı, etkin katılımı sağlayacak stratejilerin kullanılmasını engellemektedir.

Çeşitli konu alanları içinde Sosyal Bilgiler, kavramların, ilkelerin ve özellikle sözel nitelik taşıyan bilginin çoğunlukta bulunduğu, ilköğretime yönelik bir konu alanıdır. Konu alanının daha çok sözel nitelik taşıması sonucu, bireye kazandırılacak içerik, eğer anlaşılması güç bir bilgi yığını özelliği gösteriyorsa, öğrencinin ezberlemeye yönelmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan Sosyal Bilgiler dersinin genellikle bir ezber dersi olarak algılandığı gözlenmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde herhangi bir öğretme ortamı içinde, öncelikle, öğrencilere kazandırılması düşünülen içeriğin, belirlenen amaçlara göre düzenlenmesi bir önkoşuldur. Daha sonra öğrenciye verilecek olan ipuçları ile dönüt/düzeltilme ve pekiştiricilerin en iyi biçimde belirlenerek öğrencilerin etkin katılımının sağlanması; uygun öğrenme – öğretme stratejileriyle gerekli yöntem ve tekniklerin yerinde kullanılması; en uygun araç-gereçlerin işe koşulması; ilgi uyandırma, güdülemeyle, en yararlı usavurma (muhakeme) süreçlerine başvurarak, sonunda bir değerlendirme etkinliğine gidilmesi önemli bir gerekliliktir (Sözer, 1998, s.64).

Öğrencileri davranışsal amaçlara ulaştırmak için düzenlenen öğrenme – öğretme durumları içinde öğrenmeyi gerçekleştirirken çeşitli öğretim stratejileri, yöntem ve teknikler ile araç-gereçlere gerek duyulur. Bunlar öğrenme – öğretme sürecinde bireylerin öğrenmelerini kolaylaştıran önemli yardımcıları olarak görev yapmaktadır.

Öğrenme – öğretme sürecinde kullanılacak çok sayıda öğrenme- öğretme stratejisi vardır. Ancak, bu öğrenme-öğretme stratejilerinden üçü oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlar; Sunuş Yoluyla Öğretim, Buluş Yoluyla Öğretim ve Araştırma, İnceleme Yoluyla Öğretim stratejileridir (Demirel, 2000, s.80).

Sunuş yoluyla öğretim stratejisi, Sosyal Bilgiler dersindeki olgu ve genellemelerin öğretimine uygundur. Öğretme etkinliklerin başlangıcında, dersin giriş bölümünde bir olgunun ve genellemenin tanımının verilmesi, gerekli açıklamaların yapılması, yanlış anlamaları azalttığından öğrenmeyi kalıcı, sağlam temeller üzerine kurmayı kolaylaştırır (Bilen,1996, s.26). Sunuş yoluyla öğretimin en belirgin özellikleri ise şöyle sıralanabilir (Erden, 1996, ss.63-64):

1. Öğrenme tündengelim yöntemi ile gerçekleşir. Öğrencilere önce öğretilecek konuyla ilgili ön düzenleyiciler sunulur. Ön düzenleyiciler, yeni bilgiler için bir yapı oluşturarak, onların çerçevesini çizen, bu bilgilerin daha önceden kazandığı bilgilerle ilişkilendirilmesini sağlayan, sözel açıklama, şema, somut model, grafik, benzetim gibi yardımcılarıdır (Sözer, 1998, s.79). Ön düzenleyiciler, öğrencilerce anlaşıldıktan sonra, bu temel yapı öğrenciler ya da öğretmenler tarafından genişletilir. Son aşamada öğrencilerin yeni kazandıkları bilgiler arasındaki benzerlik, farklılık ve ilişkileri görmeleri sağlanır.

2. Sunuş yoluyla öğrenmede hem öğretmen hem de öğrenciler etkin durumdadır. Öğretmen sunmayı planladığı bilgileri belirli bir düzen çerçevesinde öğrencilere sunar ve daha sonraki aşamalarda öğrenciye bol örnek sunularak, konunun öğrenciler tarafından geliştirilmesi beklenir.

Bu strateji öğretmenin etkin durumda gözükmesinden dolayı düzenlatım yöntemiyle zaman zaman karıştırılmaktadır. Oysa sunuş yoluyla öğretim stratejisinde hem tümevarım hem de tündengelim yöntemi rahatça kullanılabilen ve karşılıklı etkileşimle yürütülebilmektedir.

Bir diğer strateji olan Buluş Yoluyla Öğretim stratejisi, güdüleyici ve özendirici niteliğiyle öğretimde önemli bir yere sahiptir (Bilen, 1996, s.28). Bu strateji, öğrencilerin kendi etkinliklerine ve gözlemlerine dayalı olarak yargıya varmalarına yardım eder. Öğretmenin görevi, önceden paketlenmiş bilgiyi öğrenciye sunmak yerine, öğrencinin kendi çabasıyla öğrenmesini gerçekleştirebileceği bir ortamı oluşturmaya çalışmaktır (Sözer, 1998, s.79). Buluş yoluyla öğretim stratejisinin temel özellikleri ise şöyle sıralanabilir (Erden, 1996, ss.62-63):

1. Her konu alanının bir temel yapısı vardır. Bu yapıyı; konu, alan ile ilgili temel fikirler, kavramlar, ilkeler, yöntemler arasındaki ilişkiler oluşturur. Öğretime konu alanının yapısını oluşturan en genel kavramlardan başlamak gerekir. Öğrenci temel kavramları öğrenirse alt kavramları ve fikirleri kendisi geliştirebilir.

2. Öğrenciler konunun temel yapısını tümevarım yoluyla keşfederler. Bu amaçla öğretmen öğrencilere çok fazla örnek sunmalıdır. Öğrenci bu özel örneklerdeki benzerlik ve farklılıkları gözleyerek, inceleyerek genel yapıyı keşfeder.
3. Öğrenme, öğrenme – öğretme sürecine etkin katılımı gerçekleştirir. Öğrenciyi harekete geçirmek için güdülemek gerekir. Öğrenciyi güdüleyen en önemli etmenler; merak, başarılı olma ve birlikte çalışmaktır. Bu nedenle, öğretim etkinlikleri öğrencide merak uyandıracak bir soruyla başlamalı; öğrencinin başarılı olması için ona rehberlik edilmeli ve küçük grupla öğretim yöntemleri kullanılmalıdır.
4. Öğrenme – öğretme sürecinde içsel pekiştiriciler de önemli rol oynar. Örneğin, öğrencinin öğrenme işinde başarılı olması, bir problemi kendi başına çözmesi, yeni bir bilgiyi kendi kendine bulması gibi.

Buluş yoluyla öğretim stratejisi, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere iki farklı yaklaşımla uygulanabilmektedir. Yapılandırılmış buluş stratejisinde ulaşılabilecek amaç ve davranışlar önceden belirlenir. Öğrencilerin sorulan sorular yardımıyla belirli aşamaları sırasıyla geçmeleri sağlanır. Yapılandırılmış buluş stratejisinde öğretmen öğrencilere çeşitli ipuçları vererek yardımcı olur. Bu yardımla, yapılandırılmamış buluş stratejisinin olumsuz yönlerinden olan belirsizlik, ortadan kaldırılmış olur.

Yapılandırılmamış buluş stratejisi ise, planlanmamış doğal bir ortamda oluşan kavramları, ilkeleri, ya da bir problemin çözümünü bireyin kendi kendine bulmasıdır. Yapılandırılmamış buluş, bir bilim adamının bir araştırma projesi üzerinde çalışırken rastlantısal olarak herhangi bir ilkeyi, kavramı bulmasına benzemektedir. Bulunan ilke ya da kavramın tüm insanlar için yeni olması gerekmez. Yapılandırılmamış buluş stratejisinin yönetimi zor olduğundan ve sonuca ulaşma her zaman mümkün olmadığından çok fazla kullanılmamaktadır (Senemoğlu, 1997, s.474).

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından birinin öğrencilerde düşünme yeteneğini geliştirmek olduğu göz önüne alındığında, hem düşünmeyi hem de kalıcı öğrenmeyi sağlamak için bu stratejinin etkili bir biçimde kullanılması eğitsel açıdan yarar sağlayıcıdır. Bu strateji ayrıca öğrencilerin problem çözme özelliklerine ve araştırmaya yönelmelerine de yardım etmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak stratejilerden bir diğeri de Araştırma-İnceleme yoluyla öğretim stratejisidir. Bu strateji ile öğrenci problem çözmeye dayalı bir öğretim süreci ile tanışır (Demirel, 2000, s.80). Bu tanışma yalnızca ders kapsamında yer alan problemlerin çözümü için çalışma şeklinde değil, aynı zamanda gelecekte karşılaşılabileceği, kendisi ve toplumu ilgilendiren problemlerin çözüm yollarını öğrenme şeklindedir.

Bu stratejide öğretmenden çok öğrenciye iş düşer. Öğretmen dikkatli bir gözlemci, denetçi ve gerektiğinde kılavuz durumundadır. Öğrenci ise sorunla karşı karşıya gelip araştırarak, inceleyecek, çözüm yolunu ya tek başına ya da arkadaşlarıyla küme çalışması yaparak, birlikte bulacaktır (Sözer, 1998, s.80). Öğretmen öğrencilerin bireysel ya da küme çalışmalarında güçlük çektiklerini fark ettiği anda destek sağlamalıdır. Güçlük çeken öğrenci ve kümelere ipuçlarıyla yardımcı olan öğretmen aynı zamanda başarılı ve doğru çalışmalar yapan öğrenci ve kümelere de olumlu pekiştireçler vermelidir.

Sosyal Bilgilerin öğrenme – öğretim sürecinde kullanılacak üç temel stratejiyi bu şekilde inceledikten sonra dersin öğretimi sırasında kullanılacak yöntem ve tekniklerle ilgili bilgi vermek yararlı olacaktır. Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılacak yöntem ve teknikler, kullanım yeri ve özellikleri bakımından dört ana grupta incelenebilir (Sözer, 1998, s.82):

- 1.Öğretmen ağırlıklı yöntem ve teknikler
- 2.Etkileşim ağırlıklı yöntem ve teknikler
- 3.Bireysel ağırlıklı yöntem ve teknikler
- 4.Yaşantılara dayalı yöntem ve teknikler

Öğretmen ağırlıklı yöntem ve teknikler; düzanlatım, soru-yanıt, gösteri gibi öğretmenin etkin olduğu ve genelde tek yönlü, zaman zaman çift yönlü iletişime olanak tanıyan yöntem ve teknikleri kapsamaktadır.

Etkileşim ağırlıklı yöntem ve teknikler; açikoturum, sunulu tartışma, toplu çalışma, savlı tartışma gibi etkileşime önem ve öncelik veren öğretim yöntem ve teknikleridir. Sınıf içi iletişime olanak sağlaması ve özellikle küme çalışmalarında ürün ortaya çıkması yönlerinden son derece yararlıdır.

Bireysel ağırlıklı yöntem ve teknikler; bilgisayar destekli öğretim, modüllerle öğretim, programlı öğretim gibi öğrencilerin bireysel olarak gerçekleştirdikleri çalışmalarda yararlanılan öğretim yöntem ve teknikleridir.

Yaşantılara dayalı yöntem ve teknikler; laboratuvar yöntemi, rol oynama, drama, benzetim, oyun ve öğretim uygulamaları olarak sıralanabilir.

Dört grupta açıklanan öğretim yöntem ve teknikleri Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını öğrencilere kazandırmada bir araç olarak kullanılabilir. Bu yöntemler konuya, öğrencilerin özelliklerine, zamana, içinde bulunulan fiziksel ortama göre seçilerek kullanılabilirler.

Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni bir üniteye başlarken, üniteyi bitirirken, konuyu özetlerken anlaşılması güç ve soyut konuları açıklarken, konular arasında geçiş yaparken, düzanlatım yöntemi etkili bir biçimde kullanılabilir. Öğrencilerin birlikte çalışma istek ve alışkanlıklarını geliştirmek, toplumsal hayat ilkelerine ve kurallarına duyarlı olmalarını sağlamak amacıyla da soru-yanıt yöntemi kullanılabilir. Öğrencileri birlikte çalışmaya yönlendirmede kullanılacak bir diğer yöntem ise küme çalışması yöntemidir. Bu yöntem ile öğrenciler çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve bilgilerini arkadaşlarıyla paylaşma, işbirliği yapma, eleştirel düşünme, sorumluluk alma gibi özelliklerini geliştirirler (MEB, 1998 s.535). Ayrıca, bu yöntem sayesinde öğrenciler insani ilişkiler içerisinde ortak çalışma yapmayı da öğrenirler. Bireysel çalışma tekniği, gereken durumlarda kullanılmaya uygunken, yaşantılara dayalı yöntem ve teknikler arasında yer alan drama, oyunlaştırma, örnekolyay uygulamaları öğrencilerin öğrenme olayına etkin bir biçimde katılmalarına yardımcı olmakta ve aynı zamanda kazanılan yaşantıların kalıcı olmasını da sağlamaktadır.

Barth ve Demirtaş, Sosyal Bilgiler dersinde en çok düzanlatım yönteminin kullanıldığını, ders kitaplarının etkin kullanımına, tekrarlama ve tartışma etkinliklerine yer verildiğini, bunların yanı sıra işbirliğine dayalı öğrenme, drama, sözlü rapor, panel, oyun vb. etkinliklere de yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Barth ve Demirtaş, 1997, s.5.1).

Öğretim yöntemleri, gelişim açısından farkları belirlemek amacıyla geleneksel ve çağdaş olmak üzere iki grupta incelenebilir. Fidan'a (1985, ss.168-169) göre geleneksel öğretim yöntemlerinde bütün etkinlikler öğretmenin merkezde olduğu görüşüne göre biçimlendirilmiştir. Öğretmen etkin, öğrenci edilgin durumdadır. Çağdaş öğretim yöntemlerinde ise öğretmenin rolü değişmektedir. Öğretmen öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırma, öğrenciye rehberlik etme, öğrencinin öğrenme sürecine katılımını ve katkısını sağlama ve öğrenciyi sürekli güdüleme ile yükümlüdür.

Bloom' a (1979, s. 9) göre okuldaki öğrenmelerde bireysel farklılıklara yol açan en önemli nedenlerden biri, öğretimde bütün sınıf öğretiminin yani toplu öğrenmenin can alıcı bir yer ve önem kazanmasıdır. Yirmi ile yetmiş arasında öğrenciden oluşan bir sınıfa yöneltilen tek tip öğretimin bu öğrencilerden bazıları için etkili olurken diğerleri için etkisiz kalması gayet doğal bir sonuçtur.

Genel olarak dört ana grupta incelenen öğretim yöntem ve tekniklerinin sayısını artırmak olanaklıdır. Ancak, öğrenme-öğretme sürecinin başarıyla gerçekleşmesi için yöntemleri kullanmak her zaman tek başına yeterli olamaz. Bu nedenle, eğitim ortamında konunun, öğrencilerin özelliklerinin gerektirdiği öğretim yardımcıları adı verilen araç ve gereçlerin kullanılması gereklidir. Öğretimde araç gereçlerden yararlanma; konunun daha etkili olarak sunulmasını, öğrenmeye açıklık getirilmesi ve öğrencinin birkaç duyu organına bir anda hitap edilmesi gibi olanaklar yaratmaktadır. Bunların yanı sıra öğretim sürecinde kullanılan araç gereçlerin, öğrenme zamanından ekonomi sağladığı, öğrenmeyi bireyselleştirdiği, öğretimin niteliğini yükselttiği, öğretimi daha verimli ve zevkli kıldığı ileri sürülmektedir (Yaşar, 2001, s.145). Sosyal Bilgiler dersinde de öğrencilerin belirlenen amaçlara ulaşmalarını sağlamak için araç ve gereçler kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin davranışsal amaçlarını kazandırabilmek için kullanılacak araç ve gereçleri de şöyle sıralamak olanaklıdır (Sönmez, 1998, ss.157-162):

- Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar,
- Yeryüzü şekilleri,
- Çevredeki bitki ve orman örtüsü, yağışlar, sıcaklık,
- Çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli, yetkili ve ilgili kişiler,
- Üç boyutlu modeller, güneş sisteminin basit modelleri, maketler,
- Bilgisayar,
- Televizyon,video, sinema, radyo, teyp, ses bantları,
- Tepegöz, projektör, episkop,
- Kum masası, elektrikli dilsiz haritalar, plastik ya da kağıttan maketler, oyuncaklar, bebekler, mankenler, küre,
- Pusula, termometre, barometre, yağmur ölçüsü (Plüviyometre), saat, takvim,
- Tarih ve Coğrafya şeridi,
- Haritalar, atlaslar, resimler, fotoğraflar, krokiler, planlar, grafikler, levhalar,
- Kuklalar, birbirini izleyen resim seti (flaşkartlar), çizgi resimler, figürinler, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete küpürleri, broşürler,
- Kara tahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta.

Sosyal Bilgiler dersi öğrenme – öğretme sürecinde kullanılacak araçları da tıpkı dört ana grupta incelenen yöntem ve teknikler gibi çoğaltmak olanaklıdır. Ancak, bu yöntemler ve araç-gereçlerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımı her zaman arzulanan başarıya ulaşmayı sağlayamayabilir. Çünkü, öğretimde kullanılan yöntem ve teknikler, araç-gereçler sihirli birer değnek ya da mucize gerçekleştiren bir tılsım değildir. Onlar yalnızca öğrenmeyi kolaylaştırmada kullanılan yardımcılarıdır.

Öğrenme – öğretme sürecinde öğrencilerin bireysel özelliklerindeki farklılıklar nedeniyle öğretmenin sunduğu öğretim hizmetinden etkilenme biçimleri farklı olduğundan, tüm öğrencilerde aynı öğrenme düzeyi gerçekleşemez (Sağlam, 2001, s.81). Bireysel farklılıklar öğrenme başarısını etkileyen en önemli boyut olarak da birçok araştırmada ortaya konmuştur. Sınıf denilen öğrenme ortamı içerisinde bulunan bireylerin her birinin farklı özelliklere sahip olduğu düşünüldüğünde, “Her birey için farklı yöntem ve araç-gereç mi kullanılmalıdır?” sorusu akla gelmektedir. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi çok zor hatta olanaksızdır. Bu durumda yapılabilecek hiçbir şey yok gibi gözükmektedir. Ancak, bireyler ne kadar farklı

olursa olsun her birinin sahip olduğu ortak bir özellik bulunabilir ve bireyler bu ortak özelliklerine göre kümelendirilirse istenilen yönde bir uygulama gerçekleştirilebilir. Burada sözü edilen ortak özellik kapsamında anlatılmak istenen, bireylerin bilişsel stil özellikleridir. Bilişsel stillerin öğrenme – öğretme sürecine olan etkileri yurtiçinde ve yurt dışında yapılan birçok çalışmada ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bilişsel stil özelliklerine uygun biçimde düzenlenecek öğretim etkinlikleriyle öğrencilerin istenilen düzeyde öğrenme yaşantıları kazanmaları sağlanabilir. Öğrenme – öğretme sürecinde bilişsel stil kavramı, bu alanda ortaya konan değişik bilişsel stiller ve bunların özellikleri, bundan sonraki başlıklarda açıklanmaktadır.

1.1.2.Öğrenme – Öğretme Sürecinde Bilişsel Stiller

Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, öğrencilerin etkin olarak öğrenme – öğretme sürecine katıldıklarında daha iyi ve hızlı öğrendiklerini, öğrendiklerinden de zevk aldıklarını göstermektedir. Buna karşılık edilgin durumda olan, derse ilgi duymayan öğrenciler öğrendiklerini çabuk unutmakta, derste sıkılarak öğrenmeye istek duymamaktadır. Öğrenme – öğretme sürecine özellikle ilköğretim basamağında etkin katılımın sağlanması, öğrenme başarısının artmasını sağlayacaktır. Bu basamaktaki bireylerin öğrenme – öğretme sürecine etkin bir biçimde katılmaları, onlara uygun öğretim etkinlikleri düzenlemekle gerçekleştirilebilir. Ancak, bireylerin sahip oldukları özelliklerin (algılama, duyuşsal davranışlar, devinışsel özellikler vb. yönlerden) birbirlerinden farklı oldukları düşünüldüğünde, her birine uygun olacak öğretim etkinliğinin nasıl düzenleneceği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun çözümünde öğretmenlere yardımcı olacak ve öğrencilerin öğrenme – öğretme sürecine etkin bir biçimde katılmalarını sağlayacak boyut bilişsel stillerdir.

Bilişsel stil, bireyin dış dünyadaki bilgileri belleğe alma, işleme, depolama ve kullanma biçimini belirleyen özellikler olarak tanımlanmaktadır (Kagan ve Messick, 1976, s.803). Bilişsel stil kavramını ilk kez Allport, 1937’de gerçekleştirdiği çalışmasında, “bireyin genel ve alışık olduğu şekilde sorun çözmesi, düşünmesi, algılaması ve hatırlamasına verilen ad” biçiminde ortaya koymuştur. Onun ardından birçok araştırmacı farklı özelliklere göre bilişsel stil kavramını tanımlamıştır. Witkin, Moore, Goodenough ve Cox bilişsel stillerin geleneksel biçimde “kişilik” diye belirlenen bireysel özellikler üzerinde bir anlam taşıdığını belirtirlerken, Even, bilişsel stilleri, algılama, anlama, öğrenmede kullanılan bilgi süreçleri, problem çözme, çalışma, diğer insanlarla ilişki kurma, kariyer seçme, çocuk yetiştirme, grup

etkinliklerine katılma ya da grup hareketlerine katılma biçimleri olarak tanımlamıştır (Dikdere, 1999, s.25). Messick ise bilişsel stili, bilgiyi işleme süreçlerinin işleyişindeki algılama, hatırlama ve problem çözme özellikleri olarak ortaya koymaktadır. Tanım ve açıklamalardan anlaşılacağı gibi, bilişsel kuramlar, bilginin beyin tarafından alınması, organize edilmesi ve saklanması üzerine odaklanmıştır. Bu zihinsel süreçlerin anlaşılmasında, öğrencilerin bilişsel stillerinin bilinmesi eğitimcilere önemli ölçüde yardım sağlayabilir (Miller, 1995, www.ssu.missouri.edu).

Bilişsel stil kavramı yerine birçok araştırmacının öğrenme stili kavramını da kullandığı görülmektedir. Ancak kullanıldıkları yerlerde, bu kavramların yüklendikleri anlamlar, genelde bilim adamlarına göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Entwistle, iki kavramın aynı anlama geldiğinden söz ederek her iki terimi birbirinin yerine kullanırken, Das bu iki kavrama farklı anlamlar yüklemiş ve ikisini de farklı şekillerde tanımlamıştır. Öğrenme stili kavramını kullananlar her ne kadar bilişsel stil kavramını dikkate alsalar da, kendilerini eğitim ve öğretimde daha fazla uygulamaya yönelik eğilimi olan kişiler olarak tanımlamaktadırlar. Bunun yanı sıra, bilişsel stil kavramının daha akademik ve daha kuramsal olduğu da belirtilmektedir (Ataizi, 1999, s.32).

Riding ve Cheema' a göre, (1991) öğrenme stili ve bilişsel stil arasındaki temel farklardan biri, aralarındaki kutup sayısı farkıdır. Bilişsel stilde iki kutup bulunurken öğrenme stili ikiden fazla kutba sahiptir. Öğrenme stili açısından birey ya "alan bağımlı" ya da "alan bağımsız" dır denilemeyeceği gibi, öğrenme stilindeki bir ögenin eksikliği de karşıt ögenin varlığına etkide bulunmaz.

Bilişsel stiller, günlük yaşamda kazanılan basit alışkanlıklardan ve çevreyle elde edilen öğrenme stratejilerinden önemli ayrılıklar gösterir. Çünkü, bilişsel stiller yavaş yavaş, deneyimlerle şekillenen birer kişilik özelliğidir (Kalyan ve Masih, 1985, s.43). Bu yüzden özel eğitimle ya da öğrenme kuramlarının uygulanmasıyla kolayca değiştirilemezler. Bilişsel stilleri bilişsel yetenek olarak değerlendirmek de aralarında bulunan farklılıklardan dolayı doğru olmaz. Öyle ki, yeteneklerin ölçülmesinde ve değerlendirilmesinde "ne" ve "ne kadar" soruları önemli iken, bilişsel stillerde "nasıl" sorusu daha önemlidir. Yeteneklerin genellikle azdan çoğa doğru gelişme gösterdiği, bilişsel stillerin de en az iki niteliksel boyutu kapsadığının düşünülmesi diğer farklılıklardır. Bu farklılığa bağlı olarak yeteneklere ve bilişsel stillere yüklenen değer yargıları da farklılıklar göstermektedir. Örneğin, bir bireyin

belirli bir yetenek boyutu üzerinde yerinin daha üst bir konumda olması çoğu zaman istenen ve beğenilen bir durumdur. Bireyin böyle bir yetenek testinden aldığı puan ya da elde ettiği başarı derecesi “iyi – kötü”, “yeterli – yetersiz” gibi dereceleme ölçekleriyle değerlendirilebilmektedir. Ancak bir bireyin bilişsel stiline bir başka bireyden farklı olması, bunlardan birisi “daha iyi” ya da “daha kötü” şeklinde bir dereceleme yapmamıza olanak tanımaz. Çünkü her stil farklı özellikleri üzerinde taşımaktadır ve her bilişsel stiline hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunabilmektedir. Üçüncü farklılık ise yeteneklerin genellikle daha sınırlı ve dar alanlara ilişkin olarak ele alınması, örneğin, akıl yürütme, sözel yetenek, sayısal yetenek gibi. Buna karşılık bilişsel stiller genel davranış örüntüsü içerisinde daha kapsamlı ve daha yaygın olarak değerlendirilmektedir (Eski, 1980, ss.5-8).

Öğrenme – öğretme sürecinde, öğrencinin etkin bir biçimde katılımı olmadan öğrenmenin gerçekleşmesi olanaklı görünmemektedir. Öğrencinin öğrenme – öğretme sürecine etkin bir biçimde katılma derecesini belirleyen değişkenler ise, öğrenme güdüsü, önkoşul öğrenmeler ve ipuçlarıdır. Öğretmenlerin istenilen öğrenme ürünlerini elde edebilmeleri için öğrenme – öğretme sürecinde öğrenenin etkin katılımını belirleyici işlevleri olan bu değişkenleri olumlu yönde etkileyecek öğretim etkinlikleri düzenlemesi gerekir (Sağlam, 2001, s.87). Bu etkinlikleri düzenlerken öğrenme – öğretme sürecinde farklı bilişsel stil boyutlarında bulunan öğrencilerin öğrenme güdülerinin, önkoşul öğrenme durumlarının ve ipuçlarından etkilenme biçimlerinin de farklı olacağı akıldan çıkarılmamalıdır. Bu nedenle, öğretmenlerin, sınıflarında bulunan öğrencilerin sahip olduğu bilişsel stil boyutlarını, bu bilişsel stil boyutlarının en belirgin özelliklerini çok iyi kavramaları gerekmektedir.

Çeşitli özellikler yönünden tanımlanan, bireyin davranış örüntüsü içerisinde geniş bir alana ve çeşitli yönlerine yansıdığı kabul edilen bilişsel stiller üzerindeki çalışmalar son 20 yılda oldukça yaygınlaşmıştır (Babadoğan, 1994, s.1058). Farklı kuramsal yaklaşımlarla ve değişik teknikler kullanılarak yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilere dayanarak günümüzde birçok bilişsel stil önerilmektedir. Bundan sonraki alt başlıklarda üzerinde en fazla araştırma yapılan ve yaygın biçimde tanınan ; “girişkenlik – yansıtmacılık”, “düzleştirme – keskinleştirme”, “alan bağımlılık – alan bağımsızlık” bilişsel stilleri açıklanmakta ve bu bilişsel stillerin temel özellikleri en önemli yönleriyle vurgulanmaktadır.

1.1.2.1. Girişkenlik – Yansıtmacılık (Impulsivity – Reflectivity)

Aynı ya da farklı yaşlardaki çocukların problem çözmelerindeki niteliksel farklılıkların temelinde, güdülemeyle ilgili değişkenler ve bilişsel yetenekler yönünden yeterliliğin yattığını ileri süren Kagan (1976), bilişsel ürünlerdeki farklılıkları, çocuğun problemle ilgili bilgi derecesi ile açıklamaya çalışmıştır.

Bazı bireyler, çözümlerin doğruluğunu en alt düzeyde göz önüne alarak sonucu belirlerken, bazıları da çözüme ulaşmaya kadar çok fazla zaman harcar ve kesin olarak doğruya ulaşmayı amaçlarlar. Bu örnekte ilk gruptaki bireyler bu özelliklerinden dolayı “girişkenler”, ikinci gruptaki bireyler ise “yansıtmacılar” şeklinde adlandırılır (Dinçer, 1993, s.19). Girişkenlik – yansıtmacılık stilleri genel anlamda problem çözme biçimlerini etkileyen bir kişilik özelliği olarak değerlendirilmektedir.

Bu bilişsel stil boyutlarında yer alan bireyler farklı özelliklere sahiptir. Örneğin, yansıtmacılık bilişsel stil boyutundaki bireylerin düşünme süreçleri yavaş ve ayrıntılıdır. Bu nedenle, karar verirken hata yapma olasılıkları daha düşüktür. Girişkenlik bilişsel stil boyutundaki bireylerin düşünme süreçleri ise daha hızlıdır. Düşünme sürecindeki bu hız, karar verirken hata yapma olasılıklarının yükselmesine neden olmaktadır.

Kimi araştırmacılar, girişkenlik bilişsel stil boyutunu “sezgisel düşünme” olarak adlandırmaktadır. Sezgisel düşünme kavramını tercih edenler düşünmeyi; yansıtmacılık ve sezgisel düşünme diye ikiye ayırırlar. Sezgisel düşünmede, birey duyular yoluyla dış çevreden aldığı bilgilerin farkına varır. Fakat otomatik bir sınıflama ve ilişkilendirme süreci içerisinde olduğundan zihinsel işlemlerin nasıl gerçekleştiğini keşfedemez. Yansıtmacılıkta ise bireyin kendini adım adım kontrol ettiği bir farkında oluş söz konusudur (Güven, 2000, s.22).

Bireylerin girişkenlik - yansıtmacılık bilişsel stillerinden hangisine daha baskın bir biçimde sahip olduğunu belirlemek için “Bilinen Şekilleri Eşleştirme Testi” (Matching Familiar Figures Test) yaygın olarak kullanılan bir araçtır. Bu test ilk kez 1965 yılında geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Bir temel şekil ve bu şekle benzeyen, ama içlerinden yalnızca birinin temel şekille aynı olduğu diğer 6 şekilden oluşur. Öğrenci temel şekle bakarak diğer 6 şekli karşılaştırır. Temel şekille eş olan şekli bulmaya çalışır. Doğru yanıt buluncaya kadar verdiği kararlar, yaptığı hatalar, kullandığı süre gözetmen tarafından kaydedilir. Tüm sorulara

verilen yanıtların süre ve hatalar yönünden ayrı ayrı ortalamaları alınarak öğrencinin test puanı belirlenir. Belirlenen puanlara göre öğrencinin bu bilişsel stillerden hangisine daha baskın bir şekilde sahip olduğuna karar verilir.

1.1.2.2. Düzleştirmecilik – Keskinleştirmecilik (Levelling – Sharpening)

Düzleştirmecilik - keskinleştirmecilik bilişsel stil boyutları, bireylerin problemlere yaklaşım biçimlerindeki ve bellek süreçlerindeki farklılıkları tanımlamak amacıyla ilk kez Klein tarafından ortaya konmuştur. Düzleştiriciler ve keskinleştiriciler arasındaki fark görsel algılarındanadır. Bu stillerden düzleştirmeciliğin özünde, bireyin problemle ilgili ayrıntıları çeşitli yönlerden benzer durumlarla ilişkilendirmesi ve bunları dikkate alma eğiliminde olması yatmaktadır. Keskinleştirmecilik ise bir problemle ya da anlatılan bir olayla ilgili ayrıntı ve farklılıkları vurgulama eğiliminde olma ile ilişkilidir.

Düzleştirme ve keskinleştirme, zihindeki izler ve algılama süreçleri arasındaki çözümleme derecesiyle ilgili bilişsel kontroldeki kutupları tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Gardner ve Holzman, 1959, s.153).

Düzleştirmecilik bilişsel stilinde daha baskın biçimde bulunan bireyler, bir problemi veya günlük yaşamlarındaki bir sorunu çözerken olaylar ve özellikler arasında benzerlik gördüklerinde, bunları birbirleriyle kaynaştırırlar ve bu yüzden de zaman zaman hataya düşebilirler. Daha önce yaşadıkları ya da duydukları bir olay, hikaye, ve benzerlerini anlatmaları istendiğinde, çok genel bir anlatım biçimini tercih ederler ve ana noktalara değinmeden olayı açıklama yoluna giderler (Barry, 1989, s.122).

Keskinleştirmecilik bilişsel stilinde daha baskın bir biçimde bulunan bireyler ise, bir alandaki olayla ilgili temel özellikleri ortaya koyarak ve ana noktalara değinerek anlatma biçimine yönelirler. Kimi bireyler daha önceki bir problemle ya da olayla olan benzerliklerin farkındadırlar ve bunun yanı sıra ayrıntıların da farkına varmaktadırlar (Barry, 1989, s.122).

Bireylerin düzleştirmecilik ve keskinleştirmecilik bilişsel stillerinden hangisine daha baskın bir biçimde sahip olduğunu belirlemek amacıyla kullanılan ölçme araçlarından ilki Klein tarafından geliştirilen “şematize etme testi”dir. Bu test öğrencilerin, bir perde ya da ekran üzerinde gösterilen 150 adet kare biçimindeki şeklin büyüklükleri hakkında karar

vermeleri işlemine dayalıdır. Verilen kararlardaki doğruluk oranının artması keskinleştirmecilik bilişsel stiline daha baskın bir biçimde sahip olduğunu gösterirken, kareleri birbirine yakın bularak ayırt edememe ise düzleştirmecilik bilişsel stiline daha baskın biçimde sahip olduğunu göstermektedir.

Bu stillerin belirlenmesinde kullanılan bir diğer ölçme aracı da Gardner ve Holzman tarafından geliştirilen “Hikaye Anlatma Ölçeği”dir. Bu testte bireylerden yaygın olarak bilinen bir hikaye anlatmaları istenir. Düzleştirme – keskinleştirme boyutunun ölçüsü olarak, ana noktalar ve hikayenin yapısındaki özellik ya da ayrıntıların sayısı belirlenir. Ana konuya, özellik ve ayrıntılara dikkat eden ve anlatım sırasında bunlara sıklıkla yer verenler daha çok keskinleştirmecilik bilişsel stilinde bulunurlarken, bunlara daha az dikkat edenler düzleştirmecilik bilişsel stilinde yer alırlar.

1.1.2.3. Alan Bağımlılık - Alan Bağımsızlık (Field Dependence – Field Independence)

Eğitim bilimleri ve psikoloji alanlarında gerçekleştirilen araştırmalarda alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stilleri diğer bilişsel stillerden daha çok dikkatleri çekmiştir. Ancak, alan bağımlı ve alan bağımsız bireylerin, eşi görülmemiş farklı özelliklere sahip olduğu anlamına gelmez (Morgan, 1997, s.61). Alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stili kavramlarını açıklamadan önce, ilişkisi nedeniyle “psikolojik ayrışıklık” adı verilen bir kuramdan söz etmek uygun olacaktır (Dinçer, 1993, s.2). Ayrışıklık, psikolojik etkinliklerin birbirinden ayrılması her bir etkinlik içinde işlevlerin belirgin duruma gelmesi olarak açıklanabilir. Ayrışıklığın artmasıyla ortaya çıkan belirgin işlevler birbirinden bağımsız değil, hiyerarşik bir yapıda ve karşılıklı ilişki içindedir. Bunlar ayrılmış bir sistemin bütünleyici öğelerini oluşturmaktadır (Witkin ve Goodenough, 1981, s.610). Psikolojik ayrışıklık kuramına göre bireyin psikolojik ayrışıklık düzeyi onun karmaşık bir sistemi çözümlenebilir, yeniden yapılandırılabilir ve bütünleyebilir derecesi olarak bilinir. Psikolojik ayrışıklık ölçütünde alt düzeylerde yer alan birey, sistemi olduğu gibi algılar ve kabul eder. Ayrılmış bilişsel tarzlara sahip bireylerin, ayrılmış beden kavramına da sahip oldukları ve bedenlerinin içindeki bölümleri birbirinden ayrı, ancak birbiriyle ilişkili gördükleri birçok araştırmada ortaya konmuştur (Dinçer, 1993, s.2). 1962’ye kadar alan bağımlılık ve alan bağımsızlığın çeşitli yönlerini araştıran psikologlar çalışmalarını psikolojik farklılık kuramıyla desteklemişlerdir (Morgan, 1997, s.63).

Witkin (1971), psikolojik farklılıklar açısından bu bilişsel stilin boyutlarını şöyle tanımlamaktadır: Geçmiş yaşantısında karşılaştığı nesnelere farklı bakış açılarıyla yaklaşan, bir başka deyişle, alışılmış olunan, sürekli karşılaşılan canlı ya da cansız varlıkları, her karşılaşmada dikkatli biçimde inceleyerek farklılıklar bulmaya çalışan, çevresindeki varlıkları çözümsel olarak algılama eğiliminde olan bireylerin sahip olduğu bilişsel stil “alan bağımsızlık”; çevresine, küresel modaya, kurallara edilgen bir şekilde uyan, bulunduğu ortamdan baskın bir biçimde etkilenen ve bütünü algılama eğiliminde olan bireylerin sahip olduğu bilişsel stil ise “alan bağımlılık” adını alır. Luk, (1998, s.137) ise alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stilini bireylerin çevresindeki varlıkları incelemeleri, onları sınıflamaları, ve zihinlerinde kavramsallaştırmaları ile, çeşitli durumlarda risk alma, görsel ya da bedensel etkinlikleri kullanma gibi alanlarda ortaya koydukları tercihlerine verilen ad olarak tanımlamaktadır. Alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarıyla ilgili olarak yapılan bir diğer tanım ise; “öğrencinin bir çevrede bulunan uyarıcılara etken ve çözümsel ya da tersi şekilde edilgen ve bütünsel bir biçimde tepki gösterme yeteneklerine verilen ad” şeklindedir (Whyte ve diğerleri, 1991, s.300). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere psikolojik ayrışıklığın bir göstergesi olan alan bağımlılık ve alan bağımsızlık, bireylerin algısal problemlerde görsel alana ya da bedene bağlı olma eğilimleriyle ilişkilendirilmektedir.

Alan bağımsız olarak adlandırılan bireyler genelde çevresindeki nesnelere ya da ayrıntılara daha fazla ilgi gösterirler. Örneğin, ağaçtaki meyvelerin renkleri, ağacın yapraklarından ve dallarından çok belirgin farklılıkları olmasa bile, alan bağımsız bireyler meyveleri rahatça ayırt edebilirler. Ya da bir manzarayı, görüntüyü izlerken belli bir bölümdeki özelliği rahatça farkedebilirler. Alan bağımlı olarak adlandırılan bireyler ise, çevrelerindeki her şeyi bütün olarak algılama eğilimindedirler. Ağacın dalları arasındaki meyveyi görmede ya da manzaradaki, (görüntüdeki) bir ayrıntının farkına varmada güçlük çekerler.

Alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stillerinde yer alan bireylerin sahip oldukları özelliklerin birbirinden farklılıklar gösterdiği; bu bilişsel stil boyutunun kişilik, sosyal değişkenler, algılama, zihinsel işlevler ve diğer tüm psikolojik süreçlerle ilişkisi olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak bu bilişsel stil boyutundaki bireylerin temel özelliklerini sıralamak olanaklıdır. Örneğin, alan bağımlılık bilişsel stil boyutunda bulunan bireyler dış algı dayanaklarından etkilenirken, alan bağımsız

bireyler yaşam biçimlerinde bireyseldir ve diğer insanların düşüncelerinden, dış algı kaynaklarından çok az etkilenirler, kendi düşünce ve ilkelerine dayalıdır. Alan bağımlılık bilişsel stil boyutunda yer alan bireyler, mesajlardaki anlatımların sosyal anlamda kabul edilebilirliğine daha çok dikkat ederken; alan bağımsızlık bilişsel stil boyutundaki bireyler, ikna edici mesajlardan anlam çıkarmada daha çok başarılıdır. Alan bağımlılık bilişsel stil boyutunda bulunan bireyler gergin olma, kendi vücudunu küçümseme, kendine daha az güven duyma eğilimindedir ve bunun sonucu olarak, daha çok bilgi aramaya yönelirler, alan bağımsızlık bilişsel stil boyutundakiler kendilerine daha fazla güven duyarlar ve gerek kendilerini gerekse bilgilerini yeterli görürler. Alan bağımlılık bilişsel stildeki bireyler sosyal ilişkilere daha fazla önem vererek çalışırlar. Bu bireyler, işbirliği yapmaktan hoşlanırken; alan bağımsızlık bilişsel stilde bulunan bireyler, belirli düzeyde bağımsız çalışmaktan ve yarışmaktan büyük zevk alırlar. Alan bağımlılık bilişsel stilde bulunan bireyler sosyal içerikli materyalleri öğrenme ve hatırlamada başarılı olurken, alan bağımsızlık bilişsel stilde yer alan bireyler kavramları, sayısal konuları öğrenmede daha başarılı olurlar.

Alan bağımlı ve alan bağımsız öğrencilerin aynı düzeyde bilişsel kapasiteye sahip olduklarını görmek olanaklıdır. Bununla birlikte, onların bilgiyi kullanma yetenekleri ve materyalleri kullanma süreçleri farklı olabilir (Saracho, 1988, s.214). Örneğin, alan bağımsız öğrenciler bilişsel yönden alan bağımlı öğrencilerden daha çok esnektirler. Alan bağımsızlar ya da analitik düşünenler ayrıntıları, kavramları ve kelimeleri hatırlamada; işittiklerini yazmada daha başarılı iken; alan bağımlılar özetlemede, görselleştirilmiş kavramları hatırlamada daha başarılıdır (Rasinski, 1984, s.303).

Kutupsal yapılar olarak dile getirilen alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stilleri, negatif ve pozitif uçlar gibi birbirine zıt olarak görülmemelidir. Aksine, bunlar bilişsel tercihlerin boyutlarıdır ve önemli kişilik özellikleridir.

Alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarında bulunan bireylerin sahip olduğu özellikler Tablo 2’de karşılaştırmalı biçimde verilmiştir.

Tablo 2. Alan Bağımlılık – Alan Bağımsızlık Bilişsel Stil Boyutlarındaki Bireylerin Özellikleri

ALAN BAĞIMLILIK	ALAN BAĞIMSIZLIK
1. Daha sakin ve sosyal olgunluğa daha fazla sahiptirler.	1. Oldukça enerjiktirler. Sosyal olgunluk bakımından daha az gelişmişlerdir.
2. Dış görünüşle yakından ilgilidirler.	2. Dış görünüşle ilgilenmezler.
3. Kurallara uyum gösterirler.	3. Kurallara karşıdır.
4. Bağımsız projelerde iyi zaman geçirebilir; ancak, bir öğretmenden açık talimatlar alarak çalışmayı daha çok tercih ederler.	4. Kendilerinin başlattıkları bağımsız çalışmalarını tercih ederler.
5. Kendi kendilerini disipline edebilir ve üst düzeyde ilgilerini çekmeyen konularda bile dikkatlerini sürdürebilirler.	5. Yüksek düzeyde motivasyon sağlanmadıkça dikkatleri kısa sürelidir. İlgiyi çeken bir şey olduğunda uzun süre dikkatlerini sürdürebilirler.
6. Gereksinimlerini ve değerlerini toplumsal onay ve beğeni etkiler.	6. Toplumsal onay ve beğeni önemli değildir.
7. Roman, hikaye türü eserleri okumaktan zevk alırlar.	7. Bilgilenmek için okurlar. Eğlendirici ve bilimsel yayınları tercih ederler.
8. Öğretmen – öğrenci iletişiminden ve öğretmenin materyal sunmasından hoşlanırlar.	8. Bağımsız olmayı fazla iletişim kurmamayı daha çok severler.
9. Sorulara doğru yanıtlar vermekten hoşlanırlar. Yeterli süre isterler. Belirsiz durumlardan başlangıçta rahatsız olurlar.	9. Yanıtların verilmesinden hoşlanmazlar. Yanıtları keşfetmek isterler. Belirsiz durumlara karşı daha esneklerdir.
10. Somut kavramlara daha yatkındırlar. İnsan ilişkilerinde daha başarılıdır.	10. Soyut kavramları kavramada daha başarılıdırlar.
11. Güç ve karmaşık organizasyonları gruplandırmada ve hatırlamada güçlük çekerler. (Resimlerle daha iyi öğrenir.)	11. Güç ve karmaşık organizasyonları gruplandırdığında daha iyi hatırlarlar.
12. Sosyal içeriğe sahip materyalleri ve kavramları çok iyi öğrenirler.	12. Genel ilkeler üzerine odaklanmış materyallerle öğrenmeyi tercih ederler.
13. Bütüne odaklanmışlardır.	13. Ayrıntıya odaklanırlar.
14. Uzaktan öğretimde başarılı olmakta güçlük çekerler.	14. Bağımsız çalışmayı tercih etme, diğer öğrenci ve öğretmenlerle iletişim kurmaya daha az ihtiyaç duyma özelliklerinden dolayı uzaktan öğretimde daha başarılı olurlar.
15. Bütünsel (Global) düşünürler.	15. Çözümsel (Analitik) düşünürler.
16. Düz metinlerin yanında yer alan açıklama şekilleriyle daha iyi öğrenirler.	16. Düz metinlerle daha iyi öğrenirler.
17. Yardımlaşmaktan hoşlanırlar.	17. Yarışmaktan hoşlanırlar.
18. Sezgisel düşünme eğilimindedirler.	18. Bilgiye dayalı düşünürler.
19. Yüzleri ve yüz şekillerini çok iyi anımsarlar.	19. İsimleri çok iyi hatırlarlar.
20. Gösteriyle, örneklerle ya da sembolik şekillerle öğretimin desteklenmesinden hoşlanırlar.	20. Sözel öğretime, anlatım ve açıklamalara gereksinim duyarlar.
21. Karar verirken dış etkenlerden etkilenebilirler.	21. Karar vermede nesnelidirler.
22. Birleştirerek (Bütünsel) okurlar.	22. Çözümsel okurlar.
23. Düşünmede ve hatırlamada izlenimlerine bağımlıdırlar.	23. Düşünmede ve hatırlamada dil ve konuşmaya bağımlıdırlar.
24. Açık uçlu soruları tercih ederler.	24. Çoktan seçmeli testleri tercih ederler.
25. Benzetmelerden çok fazla yararlanırlar.	25. Benzetme sembolleri sık kullanmazlar.
26. Programın bütünsel yönlerinin ve amaçlarının dikkatli bir biçimde açıklanması, kavramların hikaye biçiminde ya da yaşantıyla ilgili şekilde sunulması öğrenmelerini kolaylaştırır.	26. Kelimeler ve ayrıntıların vurgulanması öğrenmelerini kolaylaştırır.
27. Kendilerine olan güvenleri daha az olduğundan daha çok bilgi arama davranışı gösterirler.	27. Kendilerine güvenleri fazladır. Verilen talimatları tek tek hatırlarlar. Gerekliğinde bilgiyi ararlar.

Kaynak: Ramirez ve Castenada (1974), Witkin ve Goodenough (1981), Saracho (1988)'dan derlenmiştir.

Bireylerin alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stillerinden hangisinde bulduklarını belirlemek amacıyla birçok ölçme aracı geliştirilmiştir. Bu ölçme araçlarının ilki “Vücut Ayar Testi”dir (The Body Adjustment Test). Vücut Ayar Testinde (BAT) birey küçük ve belli bir eğime sahip bir odada sandalye üzerinde oturmaktadır. Deneğin içersinde bulunduğu oda hem saat yönünde hem de tersi yönde dönebilme özelliğine sahiptir. Ayrıca, deneğin üzerinde oturmakta olduğu sandalye de aynı özelliğe sahiptir. Testin uygulandığı denekten üzerinde oturduğu sandalyesini ayarlaması istenmektedir. Deneye katılan deneklerden bir kısmı sandalyesini düzeltme işlemini gerçekleştirilmede odanın eğimini dikkate alırken, bir diğer kısmı vücutlarının yerçekimine karşı dirençlerini dikkate almışlardır. Bu testte uygulamadan çıkarılan sonuç, bazı bireylerin çevrelerinde bulunan görsel uyaranları dikkate aldıkları, bazılarının ise vücutlarını ve duygularını dikkate aldıkları noktasında toplanmaktadır. Burada, çevresindeki görsel uyaranları dikkate alan bireyler alan bağımsız; vücutlarını ve duygularını dikkate alanlar ise alan bağımlı olarak tanımlanmaktadır.

Alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stilinin belirlenmesini sağlayan bir diğer ölçme aracı “Çubuk ve Çerçeve Testi”dir (Rod Frame Test). Bu test deneğin, ışık veren bir çubuğu ışık veren bir çerçeve içinden karanlık bir odada gözlemlemesini içerir. Çerçeve ve çubuk farklı yönlerde eğilmişlerdir. Burada denekten istenen, çubuğu çerçeveden bağımsız bir şekilde çerçevenin ilk eğimini dikkate alarak dikey duruma getirmesidir. Bu testte önemli olan çubuğun durumudur. Bu testi istenilen biçimde gerçekleştirebilenler alan bağımsız olarak; çerçeveyi başka yöne çekenler ve hata yapanlar alan bağımlı olarak adlandırılırlar (Mc Kenna, 1984, ss.594-595). Bu iki araç, alan bağımlı ya da alan bağımsız olarak adlandırılan bireylerin algısal duyarlılıklarını sınamaya yönelik araçlardır. Bireylerin bu bilişsel stilin hangi boyutunda bulduklarını belirlemek için başka araçlar da kullanılmıştır. Örneğin, basit bir sesin farkına varma, karmaşık bir ortam içersinden bir parçayı dokunma duyusunu kullanarak ayırt etme, vb. (Morgan, 1997, s.64).

Bu testlerin tutarlı sonuçlar verip vermediğini kontrol etmek isteyen Witkin ve arkadaşları, çevre ve vücut algılaması deneylerinin yanı sıra, karmaşık bir çerçeveden bir parçayı ayırma deneyi yapmayı uygun görmüşlerdir. Bu amaçla Witkin tarafından 1950 yılında “gizlenmiş şekiller testi” (Embedded Figures Test) geliştirilmeye başlanmıştır. Bu testte denekten istenen, verilen basit bir şekli karmaşık bir yapıda bulunan şekillerin içinden bularak yerine yerleştirmesidir. Karmaşık şeklin içersinden istenen şekli bulamayanlar; daha önceki deneylerde vücudunun, duygularının etkisinde kalanlar (çubuğu çerçeveden

ayıramayanlar gibi) alan bağımlı olarak adlandırılırken, karmaşık şeklin içersinden istenen şekli rahatça bulabilen bireyler, daha önceki deneylerde çevresindeki uyarıcılardan etkilenenler (çubuğu çerçeveden ayıranlar gibi) alan bağımsız olarak adlandırılmaktadır. Gizlenmiş şekiller testi daha sonraları grup uygulamalarında kullanılmak üzere yine Witkin ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve “gizlenmiş şekiller grup testi” (Group Embedded Figures Test) olarak adlandırılmıştır (Çıkrıkçı, 1990, s.7). Bu testlerin genel felsefesinden de anlaşılacağı gibi, alan bağımlılık ve alan bağımsızlık kavramları bireyin analitik algı yeteneği olarak kabul edilmeli ve bir algısal fonksiyon olarak değerlendirilmelidir (Witkin ve diğerleri, 1971).

Çeşitli ölçme araçlarıyla alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stilinin hangi boyutunda bulunduğu belirlenen bireyler üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmış, bu bilişsel stilde bulunan bireylerin sahip oldukları ortak özellikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Öğretim boyutunda yapılan araştırmalar sonucunda da bu bilişsel stillerde bulunan bireylerin öğrenmelerine yardımcı olacak stratejiler önerilmektedir. Örneğin, alan bağımlı öğrenciler kelimeleri öğrenmede daha çok uygulamaya gereksinim duyarlar. Bu nedenle, ek ipuçları verilmesi gerekir (Konkiel, 1981, s.341). Örneğin, bilinmeyen sözcükler renklendirilebilir. Alan bağımlı öğrencilerin çalışma kağıtlarının arkasına ya da altına bırakılacak boşluklara görsel ipuçlarını yerleştirmeleri sağlanarak öğrenme başarıları artırılabilir. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrenciler kendilerine sunulan bilgiler içersinde önemli olanları seçmede güçlük çektiklerinden öğretmenler bu bilişsel stildeki öğrencilere şu stratejileri kullanabilirler: a) işaretleyerek okuma, b) amacı öğrenciye açıklama, c) okumadan önce, konuyla ilgili tahminlerde bulunmaya cesaretlendirme, d) düşünmeye yönelik sorular sorma, e) temel amacı sezmelerine yardımcı olma (Drane ve diğerleri, 1989, s.7). İyi planlanmış öğretim materyalleri ile alan bağımlılık bilişsel stilindeki bireylerin öğrenme başarıları artırılabilir. Yeni bir konunun ya da ünitenin öğretimine başlamadan önce anahatların öğretmen tarafından organize edilmesi de alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan bireylerle kullanılacak stratejilerdendir. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan bireylerle kullanılacak diğer stratejiler ise, özellikle 1970’lerden sonra üzerinde birçok araştırma gerçekleştirilmiş olan işbirliğine dayalı öğrenme stratejilerinden düşün-tartış-paylaş, jigsaw, grup soruşturması, beyin fırtınası, akran gruplarıyla çalışma, okuma kulüpleri olarak sayılabilir (Brandt, 1987, s.45). Öğretmenler, alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin hayal kırıklığına uğradıklarını ya da baskı altında olduklarını hissettikleri anda çalışma konularındaki bilgi yığılmasını önlemeli; öğrencilere anlayamadıkları kelimeleri

açıklamalı ya da o kelimelerin anlamını yazmalarını sağlamak gibi bir yol izlemelidir. Grup çalışmaları bilişsel stilin bu boyutu için daha uygundur.

Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan bireyler kelime gruplarının ya da kümelerinin benzer seslere sahip olmasından ya da benzer görünüşlü olmasından olumsuz yönde etkilenirler. Bu nedenle, dikkatlerinin uzun süreli olmasını sağlayacak stratejiler kullanılmalıdır. Örneğin, fosforlu kalemlerle renklendirme, dikkatlerini çeken kelime ve kavramların altını çizme yararlanabilecekleri stratejilerdendir. Alan bağımsız öğrenciler daha çok bireysel çalışmaktan hoşlandıkları için, tek başlarına çalışabilecekleri projeler, ödevler onlar için uygun olabilir. Uzun metinlerden çabuk sıkıldıklarından, konular küçük parçalara bölünerek verilmeli ya da ilgilerini çekici hale getirilmelidir. Daha çözümsel (analitik) ve daha mantıklı düşündüklerinden, yeni öğrenilecek bir konu ya da üniteyle ilgili anahatları kendileri belirleyebilirler. Bu özelliklerinden dolayı uzaktan öğretime uygundur. Alan bağımsızlık bilişsel stilindeki öğrencilerin sınıfta öğrenmeleri açık bir şekilde analizlerle, ayrıntılara dikkatlerini vermeye, profesyonelce hazırlanmış alıştırmalarla gerçekleşmektedir (Brown, 1987, s.109).

Buraya kadar anlatılan stratejilerin çoğaltılması ya da geliştirilmesi olanaklıdır. Sınıf öğretmenleri bu bilişsel stillerde bulunan öğrencilerin davranışlarını gözleyerek daha farklı özelliklerini de ortaya çıkarabilirler. Öğretmenler gözleyerek ortaya çıkardıkları bu özelliklere uygun yeni etkinlikler geliştirebilirler. Kuşkusuz, bu işlemin öğrencilerle birlikte gerçekleştirilmesi daha etkili sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayabilir.

Çalışma kapsamında açıklanan bilişsel stillerden birinin diğerinden daha değerli ya da daha üstün özelliklere sahip olmadığı, bunların bireylerde bulunan karakter özellikleri olduğu akıldan hiçbir zaman çıkarılmamalıdır. Çünkü, her stil kendi açısından olumlu özelliklere sahip olduğu gibi, yine aynı ölçüde olumsuz özelliklere de sahip olabilir. Nitekim, bazı durumlarda ayrıntıyı görmek önemli bir nitelik iken, bazı durumlarda bütünü görebilmek önemli bir nitelik olabilmektedir.

Öğretim sürecinde öğrencilerin öğrenmesi bilişsel, duyuşsal, devinişsel alanlarda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla öğrencinin öğrenmesini etkileyen bireysel ve çevresel etmenler bu üç alanı da kapsamaktadır. Yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu bilişsel etmenler üzerinde yoğunlaşırken duyuşsal ve devinişsel alanlar ihmal edilmektedir. Oysa ki,

duyuşsal alanın en önemli değişkenlerinden biri olan tutumlar, öğrenme başarısı üzerinde önemli etkiler yapabilmektedir. Bu durum birçok araştırma ile de ortaya konmuştur. İnsanların olaylara, canlı ya da cansız varlıklara karşı olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma davranışı olarak tanımlanan tutumlar en az bilişsel davranışlar kadar önem taşımaktadır. Öğrencilerin derslere yönelik tutumları öğrenmelerini doğrudan etkilemektedir. Dersle yönelik geliştirilen olumsuz tutumlar, öğrencileri etkilediği kadar öğretmenleri de etkilemekte, öğrenme-öğretme sürecini büyük ölçüde çıkmaza sokmaktadır. Tutumların doğuştan sahip olunan özellikler olmadığı, bir başka deyişle, yaşam içerisinde öğrenme yoluyla kazanıldığı ve değiştirilmesinin güç olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Öğrencilere kazandırılacak olumlu tutumların öğrenme başarısına sağlayacağı katkıyı göz önüne aldığımızda, onların etkileşimde bulunacakları çevrenin çok dikkatli bir biçimde düzenlenmesi gerektiği açık bir gerçektir. Bu nedenle, derslere yönelik öğrenci tutumlarının önceden belirlenmesi, öğrenme çevresinin ve etkinliklerin bu doğrultuda hazırlanması gereklidir. Öğrencilere olumlu tutumların kazandırılmasında uygun öğrenme çevresi hazırlamanın yanı sıra demokratik yaşantı örnekleri sunma da oldukça önemlidir.

İlköğretim basamağında demokratik yaşantıların kazandırılması görevini Sosyal Bilgiler dersi üstlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi bireye toplumsal yaşamla ilgili öğrenme yaşantıları sağlamakta ve yaşamsal değeri çok yüksek olan bir ders olarak işlevini gerçekleştirmektedir. Ayrıca, bu ders, öğrencileri yaşamlarının çeşitli dönemlerinde karşılaşılabilecekleri problemleri etkili bir şekilde çözebilmeleri konusunda eğiterek, onları gerekli bilgi ve becerilerle de donatır. Öğrencilerin geçmişle ilgili bir biçimde bilgilendirilmesini, bugünü daha iyi anlamalarını sağlar ve geleceğin daha iyi planlanmasına yardımcı olur. İlköğretim çağındaki çocuklara bu özellikleri kazandırması bakımından Sosyal Bilgiler dersi ve öğretimi oldukça önemlidir.

Böylesine önemli bir dersin işlevselliğini artırabilmek için, önceki başlıklarda açıklanmış olan bilişsel stillerin öğretmence iyi bilinmesi, bunların sınıf içindeki dağılımının nasıl olduğunun ortaya çıkarılması ve öğrencilere bu özelliklere uygun öğrenme etkinliklerinin sunulması önemli bir gerekliliktir. Öte yandan, öğrencilerin akademik başarılarında ve derslere yönelik tutumlarında yukarıda sözü edilen bilişsel stillerin nasıl bir etki yapacağı konularının araştırılması, göz ardı edilmemesi gereken bir noktayı oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde bilişsel stil boyutlarına uygun etkinlikler sunmanın, akademik başarı ve

tutumlar üzerindeki etkisini sınavacak bu araştırma, sözü edilen bu gereksinimlerden kaynaklanmıştır.

1.1.3. İlgili Araştırmalar

Alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stillerinin bireyler üzerindeki etkilerini ortaya koymak ve bu bilişsel stillerin çeşitli değişkenlerle olan ilişkilerini incelemek amacıyla yurt içinde ve yurt dışında birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar, her iki stillin de farklı özellikler taşıdığını ve bireylerin bu stillere sahip olma derecelerinin birçok değişken tarafından etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu bölümde bilişsel stillerin Sosyal Bilgiler dersi ile olan ilişkisini inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmadığından yalnızca alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stilleri konusunda yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmaların sonuçlarına ilişkin bilgiler ortaya konmuştur.

Crandall ve Sinkeldam (1964), daha büyük ve zeki çocukların, daha küçük ve daha az zeki çocuklara göre daha alan bağımsız olduğu yönündeki hipotezlerini sınamak amacıyla yaş, cinsiyet, zeka gibi değişkenlerin alan bağımlılık – alan bağımsızlık boyutu üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Aynı araştırmada, sosyal bağımlılık gösteren çocuklarla daha az sosyal bağımlılık gösteren çocukların başarı güdülerini karşılaştırılmıştır.

Crandall ve Sinkeldam, gizlenmiş şekiller testi' nin bir başarı testi olduğunu ve çocuklara, benzer başarı durumlarındaki sosyal pekiştiricileri anımsatan başarı güdülerini sağladığını savunmaktadırlar. Bu nedenle, çocukların gizlenmiş şekiller testini bir başarı testi gibi algılayacakları düşünülmüştür. Başarı yönelimli çocukların testte daha başarılı olacakları varsayılmıştır. Araştırma 28 kız ve 22 erkek toplam 50 ilkokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklerin yaşları 6 yıl 10 ay ile 12 yıl 5 ay arasında değişmektedir. Zeka ölçümünde ise Stanford – Binet testi kullanılmıştır. Araştırma sonunda, zeka, yaş, cinsiyet ve başarı güdüsüyle alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stilleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca, gizlenmiş şekiller testi'nin çocuklarda başarı güdüsü uyandırdığı ve bu güdü derecesinin çocuğun alan bağımlı ya da alan bağımsız olmasına bağlı olduğu çalışmada ortaya konmuştur.

Fitzgibbons (1965), çalışmasında alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stillerindeki bireylerin işittikleri kelimeleri hatırlama düzeylerini araştırmıştır. Öğrencilere verilen

kelimeler arasında hiçbir şeyle ilgisi olmayan ve sosyal çağrışımlı olanlar bulunmaktaydı. Uygulama sonunda Fitzgibbons, alan bağımlı öğrencilerin sosyal çağrışımlı kelimeleri alan bağımsız öğrencilerden daha iyi hatırladıklarını saptamıştır. Çağrışımsız kelimelerde ise iki bilişsel stil arasında anlamlı bir farklılık ortaya koymamıştır.

Coates, Lord, Jacobovics (1975), alan bağımlılık ile sosyal uyum arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, doğal bir ortamda küçük çocuklar üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırmayı çocuklara gün boyunca istenen etkinliği seçme hakkının verildiği bir anaokulunda gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın ileri sürülen ilk hipotezine göre, grup oyunlarını, tek başına etkinliklere tercih eden çocuklar daha çok alan bağımlıdır. Araştırmanın ikinci hipotezine göre, bir plan sürecinde tek başına çalışma gibi bireysel etkinlikleri tercih eden çocukların alan bağımsızlığı daha fazladır. Coates ve arkadaşları, ayrıca sosyal etkinliklerde harcanan zaman yönünden, erkek çocuklarla kız çocuklar arasında farklılıkların bulunacağını ileri sürmüşlerdir. Yaptıkları araştırmada 24 kız ve 30 erkek, toplam 54 çocuktan oluşan deneklere gizlenmiş şekiller grup testini bireysel olarak uyguladıktan sonra, aynı çocukları doğal ortamda gözlemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, alan bağımlılık puanı yüksek olan çocukların, grup oyunlarını tercih ettikleri; alan bağımsızlık puanı yüksek olan çocukların ise bireysel etkinlikleri tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Cinsiyet farklılıkları ile ilgili olarak ileri sürdükleri hipotez de elde edilen sonuçlara göre doğrulanmıştır. Araştırmacılar, bu sonucu, anaokulu öğretmenlerinin büyük bölümünün kültürel rollerini benimsemiş olmalarına ve çocukları da bu yönde etkilemiş olabileceğine bağlamışlardır. Alan bağımlı çocuklar zamanlarını algısal ve motor boyutu olmayan grup oyunlarına ayırırlarken, alan bağımsız çocukların zamanlarını algısal – motor boyutu olan oyun ve etkinliklere ayırdıkları gözlenmiştir.

Witkin ve arkadaşlarının (1977), yaptıkları bir araştırmada deneklerden ikişer kişilik gruplar oluşturulmuştur. Birinci grupta her iki üye de alan bağımsız; ikinci grupta her iki üye de alan bağımlı; üçüncü grupta ise bir üye alan bağımlı, bir üye alan bağımsızdır. Her gruba, normalde doğal olarak kabul edemeyecekleri çelişkili bir durumda seçim yapmaları ve görüş birliğine varmaları görevi verilmiştir. Araştırmanın sonunda her iki üyenin de alan bağımlı olarak bulunduğu grup, her iki üyenin de alan bağımsız olarak bulunduğu gruba göre daha başarılı olmuştur. Alan bağımlı bireylerin sosyal uyumlarının daha yüksek olması ve çevrelerindeki kişilere daha çok danışmaları nedeniyle en başarılı üçüncü grup (bir üyenin alan bağımlı diğer üyenin alan bağımsız olduğu grup) olmuştur.

Satterly ve Telfer (1979), yaptıkları bir çalışmada, yaşları 14 –15 arasında değişen, alan bağımlı ve alan bağımsız bir grup deneği farklı ders işleme koşullarında öğrenmede transfer, zihinde tutma ve çağrışım davranışları açısından gözlemişlerdir. Bu çalışmada söz konusu davranışların kazandırılmasında örgütleyici rehber bir öğretmenin bulunup bulunmamasıyla bilişsel stil arasındaki ilişkinin rolü de incelenmiştir. Alan bağımlı deneklerin derslerde rehber öğretmenin bulunduğu, ayrıca konuyu bütünleştirici özel bilgilerin verildiği koşulda hedeflere ulaşmada daha başarılı olarak gözlenmişlerdir.

Cionini, Smith, Mogaro ve Velecogna (1979), Amerika Birleşik Devletlerinde yaptıkları araştırmada alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stillerinin cinsiyet değişkeniyle ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre alan bağımlılık - alan bağımsızlık bilişsel stillerini ölçmede kullanılan etkinliklerde (RFT, EFT, gözlem vb.) erkeklerin kızlardan anlamlı düzeyde daha başarılı olduklarını ortaya koymuşlardır.

Okman (1979), ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, gizlenmiş şekiller grup testi puanları ile genel yetenek ölçeği kabul edilen Domino – 48 testi puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulmuştur. Bu sonuç her iki testin de denekler için alışılmadık olmasına bağlanmıştır.

Anni, Berger ve Goldberg (1979), çalışmalarında metinsel bilgileri öğrenme ve hatırlamada alan bağımlı öğrencileri daha başarılı bulurlarken basit konularda alan bağımlı öğrencilerle alan bağımsız öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık bulamamışlardır.

Witkin ve Goodenough (1981), alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stilleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çocuk yetiştirme süreci içerisinde, alan bağımlılık – alan bağımsızlık açısından cinsiyet farklılıklarının, cinsiyet rollerinin model alma yoluyla öğrenilmesinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir.

Blaka ve Chomin (1982), akademik başarı ve alan bağımsızlık ilişkisini inceledikleri çalışmalarında; akademik başarıya olumlu etkisi olan okuma davranışına ilişkin tutumla ilgili olarak, okuma güçlüğü boyutu ile alan bağımsızlık özelliği arasında .21'lik düzeyde anlamlı ilişki bulmuşlardır. Bu bulgu alan bağımsız öğrencilerin alan bağımlı öğrencilere göre daha az okuma güçlüğü gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Shade (1983), yaptığı bir çalışmada 135 öğrenciye uyguladığı bazı akademik başarı testlerinden alınan puanlara göre düşük, orta ve yüksek başarılı olarak grupladığı deneklere gizlenmiş şekiller testini uygulamıştır. Gizlenmiş şekiller testinden alınan puanlara dayanarak, yüksek başarı gösterenlerin alan bağımsızlık bilişsel stili özelliğine; düşük başarı gösterenlerin ise alan bağımlılık bilişsel stili özelliğine sahip olduklarını savunmuştur. Çalışmanın öneriler kısmında ise eğitimde fırsat eşitliği ilkesine farklı bir bakış açısı kazandıracak biçimde; öğrencilerin bilişsel stillerinin belirlenerek uygun öğretme stratejilerinin düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Shade' in bu çalışmasını destekleyen bir başka çalışmada da Kalyan ve Masih, alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil ölçümlerinin akademik başarıyı tahmin etmede uygun bir değişken olduğunu belirtmişlerdir.

Saracho (1988), da alan bağımlı bireylerin özellikle sosyal içeriğe sahip materyallerle daha iyi öğrendiklerini; alan bağımsız bireylerin ise genel ilkeler üzerine odaklanmış materyallerle öğrenmeyi tercih ettiklerini ileri sürmüştür.

Boz (1990), İşitme Engelli Çocukları Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne (İÇEM) devam eden 5 – 12 yaşları arasındaki öğrencilerin bilişsel stillerden alan bağımlılık – alan bağımsızlık boyutlarının yaş, cinsiyet ve işitme kalıntısına göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmıştır. Araştırma deseni olarak geriye dönük değerlendirme türünü kullanmıştır. Toplam 53 öğrenciye gizlenmiş şekiller grup testini uygulamış ve test puanlarına göre öğrencileri alan bağımlı ve alan bağımsız olarak gruplamıştır. Sonuç olarak 5 – 12 yaşları arasındaki işitme engelli öğrencilerin alan bağımlılık ve alan bağımsızlık dağılımı açısından yaş ve işitme kalıntısına göre farklılık göstermediği; bununla birlikte, cinsiyet değişkeni açısından erkek öğrencilerin tümünün alan bağımlılık özelliği gösterdikleri saptanmıştır. Bu durum araştırmacı tarafından, ailelerin yapılarındaki baskıcı tutumların etkisiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Çıkrıkçı (1990), alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stillerine sahip ilköğretim 5. sınıf öğrencilerine olumsuz beklenti yönergesi verilmesinin zihinsel beceri ile ilgili performanslarında nasıl bir etki yapacağını incelemek amacıyla Ankara Büyükşehir Belediye sınırları içinde bulunan, orta sosyoekonomik düzeyde kabul edilebilecek semtlerdeki ilkokullardan rasgele üç tanesinde, beşinci sınıfa devam eden 495 öğrenci arasından kendilerine gizlenmiş şekiller grup testi uygulanan 80 tanesi üzerinde deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Denekler seçilirken gruplardaki kız ve erkek sayılarının dengeli dağılımına

dikkat edilmiş ve deneklerin yaş ortalaması da 10 yıl, 8 ay olarak hesaplanmıştır. Deney ve kontrol grubundaki deneklere Cattell zeka ölçeği 2. kısım standart olarak uygulanmıştır. Uygulama öncesinde deney grubuna olumsuz beklenti yönergesi verilmiş, kontrol grubuna verilen yönergede ise olumsuz beklenti ifadesi kullanılmamıştır. Uygulama sonucunda alan bağımsız deneklerin zihinsel beceri testinde alan bağımlı deneklere göre daha başarılı bir performans sergiledikleri saptanırken, deney ve kontrol gruplarındaki alan bağımsız öğrencilerin performanslarında anlamlı bir farklılaşmanın gözlenmediği vurgulanmıştır.

Dinçer (1993), alan bağımlılık - alan bağımsızlık, girişkenlik – yansıtmacılık ve düzleştirme - keskinleştirme bilişsel stillerinin, sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla Ankara ilinde yüksek sosyoekonomik düzey ve düşük sosyoekonomik düzeyi temsil eden altı ilkokulda öğrenim gören 100 ilkokul beşinci sınıf öğrencisine gizlenmiş şekiller grup, bilinen figürleri eşleştirme ve öykü anlatım testlerini sırayla uygulamıştır. Sonuçta sosyoekonomik düzey yükseldikçe, alan bağımsızlık, girişkenlik ve keskinleştirme bilişsel stilleri; sosyoekonomik düzey düştükçe alan bağımlılık, yansıtmacılık ve düzleştirme bilişsel stillerinin geliştiği görülmüştür.

Wey ve Waugh (1993), düz metin ya da açıklama şekli bulunan metinlerle çalışmanın bilişsel stiller üzerindeki etkisini saptamak amacıyla 61 gönüllü üniversite öğrencisi üzerinde araştırma yapmışlardır. Öncelikle deneklere gizlenmiş şekiller grup testi uygulanmıştır. Ardından metin çalışması yapılmıştır. Sonuçlara göre, yalnız düz metinle çalışan grupta alan bağımsız öğrenciler, alan bağımlı öğrencilerden anlamlı bir biçimde daha başarılı bulunmuşlardır. Açıklama şekilli metinlerin verildiği ikinci grupta ise alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stilleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu çalışmadan alan bağımlılık bilişsel stiline sahip olanların açıklama şekilli metinlerle çalıştırılmalarının öğrenme başarısını artıracığı çıkarsanabilir.

Weller, Repman ve Lan (1993), gizlenmiş şekiller grup testini kullanarak alan bağımlı ya da alan bağımsız olarak sınıfladıkları öğrencilere “bilgisayar ilkeleri” konusunu öğretmeyi amaçlayan hypercard programını uygulamışlardır. Bilgisayar programıyla çalışma 50 dakikalık derslerden oluşturulmuştur. Sonuçta, başarı testi puanlarında alan bağımlı öğrenciler alan bağımsız öğrencilerden anlamlı sayılabilecek biçimde daha başarılı bulunmuşlardır. Bununla birlikte, alan bağımlı bireylerin bilgisayarları daha az kullandıkları ve daha az soru sordukları dikkat çekici bir nokta olarak saptanmıştır. Weller, Repman, Lan ve Rooze (1994);

aynı konudaki çalışmalarını 8. sınıf öğrencileri üzerinde bir yıl sonra yeniden gerçekleştirdiler. Alan bağımsız öğrencilerin gelişmiş organizasyonlar ya da yapısal organizasyonlar kullanıp kullanmadıklarına bakmaksızın alan bağımlı öğrencilerden daha etkili bir şekilde öğrendiklerini saptamışlardır.

Miller (1995), tarımsal uzaktan öğretim programına kayıtlı öğrencilerle ilgili olarak yaptığı araştırmasında, alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stillerine sahip öğrencilerin, uzaktan öğretim araçlarına yönelik tutumlarının karşılaştırmasını yapmış ve bilişsel stil ile öğrenci özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma 1995 yılı bahar döneminde Iowa üniversitesinde uzaktan öğretim teknolojileri yoluyla verilen tarımsal içerikli 5 dersten 1 ve daha fazlasına kayıtlı tüm öğrencileri kapsamıştır. Uzaktan öğretim öğrencilerinin bilişsel stil tercihlerini belirlemek için Witkin, Oltman, Raskin ve Karp tarafından 1971 yılında geliştirilen gizlenmiş şekiller grup testi kullanılmıştır. Sonuç olarak kendi öğrenmesini kontrol edebilme, bağımsız çalışmayı tercih etme, öğrenme deneyimlerini yapılandırmaya daha az gereksinim duyma, diğer öğrencilerle ya da öğretmenle etkileşime daha az ihtiyaç duyma konularında alan bağımsız öğrencilerin, alan bağımlı öğrencilere göre daha başarılı oldukları saptanmıştır. Bu sonuçlara dayanarak, alan bağımlı öğrencilerin uzaktan öğretim programlarını daha çok yarıda bıraktıkları ileri sürülmüştür.

Yılmaz (1998), dinleme – anlama yetisinde, alan bağımlılığın ve alan bağımsızlığın belirli etkinlik ve soru tiplerinin performansına etkisini araştırmıştır. Çalışmayı Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi programında kayıtlı 88 birinci sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirmiştir. Gizlenmiş şekiller grup testindeki puanlarına göre alan bağımlı ve alan bağımsız olarak gruplanan öğrenciler 9 hafta (18 saat) boyunca, çeşitli dinleme – anlama metinlerinde sekiz etkinlik tipi, (boşluk doldurma, doğru – yanlış, çoktan seçmeli, resimleri eşleme bilgi soruları, konuşmacıların anlatım biçimlerini eşleme, tablo tamamlama ve sıraya dizme) üzerinde çalıştırılmışlardır. Her hafta 2 etkinlik üzerinde durulmuş ve bu etkinlikleri takip eden 2 hafta içinde öğrenciler test edilmiştir. Sonuçta, alan bağımsızlık bilişsel stil boyutunda bulunan öğrencilerin resimleri eşleme, tablo tamamlama ve çoktan seçmeli soru tiplerindeki performanslarının, alan bağımlılık bilişsel stil boyutundaki öğrencilerin bu soru tiplerindeki performanslarına göre daha iyi olduğu belirlenmiştir.

Dikdere (1999), İngilizce'yi yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin bilişsel stillerinin (alan bağımlı-alan bağımsız) sözcük düzleminde kullandıkları iletişim stratejileri

adlı çalışmada, bilişsel stillerin iletişim stratejilerinin (kelime bazında) seçiminde etkili olup olmadığını araştırmıştır. Çalışma için 40 orta düzey üstü (20 alan bağımlı, 20 alan bağımsız), Türk öğrenciyi denek olarak seçmiştir. Bu deneklere resim tanımlama, hikayeyi tekrar anlatma ve mülakat şeklinde 3 farklı çalışma vermiştir. Bu çalışmalardaki çeviri yazılarının iki İngilizce öğretmeni tarafından incelendiği ve sınıflandırıldığı belirtilmektedir. Çalışmanın bulguları öğrencilerin kullandıkları iletişim stratejilerinin genelde değişmediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kullanılan stratejilerin çeşitleri göz önünde bulundurulduğunda, ikinci dile dayalı iletişim stratejilerinin her iki grup öğrenci tarafından daha fazla kullanıldığı saptanmıştır. Sonuç olarak çalışma türlerinin öğrencileri farklı iletişim stratejileri kullanmaya yönelttiği araştırmacı tarafından bir kez daha vurgulanmıştır.

Ataizi (1999), bilgisayar destekli durumlu öğrenmede bilişsel biçim ve içeriğin gerçeklik düzeyinin sorun çözme becerilerinin gelişimine etkileri adlı araştırmasında ayrıca öğrencilerin güven düzeyleri, tutumları, kullandıkları süre ve edindikleri bilgilerin kalıcılığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda bilgisayar destekli durumlu öğrenme etkinliklerinin, öğrencilerin sorun çözme becerilerinin gelişimine, güvenlerine ve öğrenmelerinin kalıcılığına anlamlı bir katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan tüm deneklerin öğretim materyaline, durumlu öğrenmeye ve bilgisayar destekli öğretime karşı olumlu bir tutum sergiledikleri belirtilmiştir.

Yürür (2001), okuma – anlama yetisinde çıkarım yapma ve analiz etme üzerine verilen eğitimin, öğrencilerin örtük soruları yanıtlama konusundaki performanslarda bir farklılık yaratıp yaratmadığını, ayrıca bilişsel stillerden alan bağımlılık ve alan bağımsızlığa sahip okuyucuların örtük sorulardaki performansını etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Öncelikle, Anadolu Üniversitesi hazırlık okulunda öğrenim gören 88 öğrenciyi gizlenmiş şekiller grup testi uygulanmış, test sonuçlarına göre alan bağımlı ve alan bağımsız olarak belirlenen bireyler gruplanmıştır. TOEFL sınavı okuma–anlama bölümü uygulanarak denkleştirilen gruplara aynı zamanda sontest olarak da kullanılan öntest uygulanmıştır. Öntesti izleyen 5 hafta boyunca (10 saat) deney grubundaki öğrencilere çıkarım yapma, yeniden ifadelendirme ve yorum soruları üzerinde örtük soruları yanıtlamaya yönelik bir eğitim verilmiş ardından deney ve kontrol gruplarına sontest uygulanmıştır. Sonuç olarak, örtük soruları yanıtlamaya yönelik eğitim alan deney grubundaki öğrencilerin performanslarında, kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla bir ilerleme gözlemlendiği; deney ve kontrol gruplarındaki alan bağımlı ve alan bağımsız öğrencilerin öntest ve sontestteki performansları açısından karşılaştırılması

sonucunda ise, öntestte anlamlı bir farklılaşmanın gözlenmediği, ancak son testte deney grubundaki alan bağımlı öğrencilerin performansının kontrol grubundaki alan bağımsız öğrencilerden anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Bilişsel stillerle ilgili olarak gerçekleştirilen araştırmalardan da anlaşılacağı gibi, bu alanla ilgili çalışmaların, daha çok alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarında bulunan bireylerin özelliklerini ortaya çıkarmaya çalıştığı görülmektedir. Bununla birlikte alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki bireylerin özelliklerine uygun öğretim etkinlikleri düzenlemenin akademik başarı ve tutumlar üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan, bireylerin sahip oldukları bilişsel stil özelliklerinin sınıf içi etkinliklerde dikkate alınması, onların akademik başarılarına ve derslere yönelik tutumlarına olumlu bir katkı getirebilir mi sorusuna verilecek yanıtlar bu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim 5. sınıfta alan bağımlılık - alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerini uygulamanın, Sosyal Bilgiler dersindeki akademik başarı ve tutumlar üzerindeki etkisini saptamaktır.

Belirtilen bu temel amaç bağlamında aşağıdaki denenceler kurularak sınanmıştır.

1. Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır.

2. Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin derse ilişkin tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Öğretim sürecinin temel amacı olan anlamlı ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi büyük ölçüde öğrenenin bilinçli öğrenme çabalarına bağlıdır. Bilinçli öğrenme çabaları sözüyle anlatılmak istenen ise bireyin, neyi, niçin ve nasıl öğreneceğinin farkında olmasıdır. Bu sorulara bireyin zihninde bulacağı yanıtlar öğrendiklerinin anlamlı ve kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Bu çerçevede planlı öğretim etkinliklerinin gerçekleştirildiği okulların, dolayısıyla, öğretmenlerin görevi de öğrencilerinin nasıl öğrendiklerini, öğrenmelerini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen etmenleri belirlemek olmalıdır. İlk bakışta okula ve öğretmene büyük bir yük gibi görünen bu görev aslında öğretmenin ve okulun işini kolaylaştırarak başarının daha kolay artmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, geleneksel yapıdaki eğitim sistemlerinin, sözel ve sayısal alanlarda yeterince gelişmemiş öğrencilerin sahip oldukları öteki yeterliliklerini görmezden gelerek, küçümseyerek ya da yok sayarak bu öğrencileri kolaylıkla “öğrenme özürü”, “zihin özürü”, “yavaş öğrenen” gibi birtakım olumsuz anlatımlarla değerlendirdikleri görülmektedir (Saban, 2001, s.III).

Eğitimde öğrenme güçlüğü olgusunun hiçbir biçimde yeri yoktur ve olmamalıdır. Çünkü, gerçekte farklı yollardan öğrenen bireyler, bazı öğretmenler tarafından çoğu kez bilinçsiz ve kimi zaman da bilinçli bir biçimde öğrenme özürü olarak adlandırılabilir. Örneğin, sınıfta uzun süre sessiz bir biçimde oturmak, öğrenmek için hareket etmek ihtiyacında olan çocukların doğasına tamamen aykırıdır. Bu çocuklar çoğu zaman aşırı hareketli ya da hiperaktif olarak nitelendirilir. Yine öğrenmek için görsel şekillere, figürlere ya da resimlere gereksinim duyan bazı öğrenciler, yalnızca soyut kavramlardan oluşturulmuş bir okuma parçasını okuyamadıkları ya da anlayamadıkları için yukarıda belirtilen sınıflamalar içerisine kolaylıkla sokulabilmektedir (Armstrong, 1987, s.48).

Eğitim sürecinde öğretmenler öğrencileri yetersizliklerine göre sınıflandırmaktan çok, öğrencilerini tanımaya, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel özelliklerini belirlemeye çalışmalıdırlar. Bu sayede onların nasıl bir birey olduklarını anlamak mümkün olur. Dahası, belirgin şekilde ortaya çıkmış olan özelliklerinin neler olduğunu belirleyip, bu özellikler çerçevesinde geliştirilecek etkinliklerle öğrenmelerine yardımcı olunabilir. Bu durum Türk Eğitim sistemi açısından ele alındığında, eğitimde fırsat eşitliği ilkesi bağlamında, Milli

Eğitim Temel Yasasında yer alan; “Bireyler ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda eğitilmelidir” ifadesinin de işlevsel hale getirilmesine katkı sağlanmış olur. Günümüzde okullar, öğrencilerinin sahip olduğu bireysel özellikleri ortaya çıkarabildiği ve onlara uygun biçimde hazırlanacak öğretim etkinliklerini sunabildiği ölçüde eğitimde fırsat eşitliğini ve başarıyı yakalamış sayılacaklardır.

Öğretmenler sınıflarında öğrenme başarısını artırmak için ellerinden gelen tüm çabayı gösterdiklerine inanmalarına rağmen, istenen düzeyde bir öğrenme başarısı elde edememekten sürekli yakınırlar. Gerçekten öğretmenler ders öncesi çok iyi hazırlık da yapsalar, öğrenme ortamlarına çok çeşitli araç – gereç de getirseler, istenen düzeyde bir öğrenme başarısı elde edemeyebilirler. Çünkü, sınıftaki öğrenciler farklı fiziksel özelliklere sahip oldukları gibi, farklı bilişsel stil ve öğrenme özelliklerine de sahiptir. Bilişsel stiller, günlük yaşamda kazanılan basit alışkanlıklardan ve çevreyle elde edilen öğrenme özelliklerinden önemli ayrılıklar gösteren, deneyimlerle yavaş yavaş şekillenen kişilik özelliklerini oluşturur.

Bilişsel stillerle ilgili araştırmaların tarihi oldukça yenidir. Bu alanın tanınması ve geliştirilmesi için ortaya konulan araştırma bulgularının öğretim sürecinde kullanılabilir biçimde düzenlenmesi gerekir. Öğretmenlerin değişik bilişsel stiller olduğunun farkına varmaları da öğrencilere olan yaklaşımlarını değiştirebilir. Öğrenciler uygun öğrenme yöntemlerini seçmede daha başarılı duruma gelebilirler. Bu sayede anlamlı ve kalıcı öğrenme yaşantıları sağlanmış olur. Bilişsel stilleri belirlemeye yönelik çeşitli araştırmalar olmasına rağmen, bu stillere sahip bireylerin özelliklerine uygun öğretim etkinliklerinin düzenlenmesi ve bu etkinliklerin derslere ilişkin tutumlar üzerinde nasıl bir etki oluşturduğuna ilişkin çalışmaların yapılmamış olması da dikkat çekicidir. Böyle bir araştırmanın bireylere toplum ideallerini kazandırmayı amaçlayan ve ilköğretimde mihver ders özelliğindeki Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler ilköğretim okullarında en kapsamlı ve en temel derslerden biridir. Bu nedenle, ilköğretim okullarında Sosyal Bilgiler öğretiminden en üst düzeyde yararlanabilmek için etkili bir öğretimin gerçekleşmesi gerekir. Bireylerin sosyalleşmesinin sağlanması boyutuyla da yakından ilgili olan bu derse yönelik olumlu tutumlar geliştirilebilmesi toplum yaşantısına da olumlu yönde yansıtacaktır.

1.4. Sayılılar

Bu araştırmanın dayandığı temel sayılılar şunlardır:

1. Araştırma sürecine katılan denekler, kendilerine uygulanan ölçme araçlarına nesnel ve güvenilir yanıtlar vermiştir.
2. Veri toplama araçlarının hazırlanması sırasında başvuru uzman görüşleri geçerlidir.
3. Denkleştirme işleminde kullanılan veriler geçerli ve güvenilirlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şöyle belirlenmiştir:

1. Araştırma, 2002 – 2003 öğretim yılının birinci döneminde Kazım Karabekir İlköğretim Okulu 5-A ve 5-B sınıflarına devam eden öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır.
2. Araştırma, bilişsel stillerden alan bağımlılık ve alan bağımsızlık boyutlarıyla sınırlıdır.
3. Araştırma, araştırmacı tarafından hazırlanan “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk ?” ünitelerine yönelik öğretim etkinlikleri planlarıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Alan Bağımlılık : Çevresine, küresel moda, kurallara edilgin bir biçimde uyan, içinde bulunduğu alandan üst düzeyde etkilenen ve bütünsel algılama eğiliminde olan bireylerin sahip olduğu bilişsel stil boyutu (Witkin, 1971).

Alan Bağımsızlık : Geçmiş yaşantısında karşılaştığı nesnelere farklı bakış açılarıyla yaklaşan, çevresindeki varlıkları çözümsel olarak algılama eğiliminde olan bireylerin sahip olduğu bilişsel stil boyutu (Witkin, 1971).

Bilişsel Stil : Bireyin dış dünyadaki bilgileri belleğe alma, işleme, depolama ve kullanma biçimini belirleyen özellik (Kagan ve Messick, 1976, s.803).

Düzleştirmecilik: Bireyin bir problemle ya da anlatılan bir olayla ilgili ayrıntı ve farklılıkları dikkate almama eğiliminde olduğu bilişsel stil boyutu.

Girişkenlik: Bireyin problemle ilgili karar verme süreçlerinin daha hızlı işlediği bilişsel stil boyutu.

Keskinleştirmecilik: Bireyin bir problemle ya da anlatılan bir olayla ilgili ayrıntı ve farklılıkları dikkate alma eğiliminde olduğu bilişsel stil boyutu.

Sosyal Bilgiler : Temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinlerarası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren; ilköğretim düzeyine ve çocuğun küresel algılama özelliğine uygun duruma getirilmiş bir ders (Sözer, 1998, s.3).

Sosyal Bilimler: İnsanın insanla ve insanın çevresi ile olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu (Uysal, 1974, s.30).

Tutum: Bireyin ilgili bulunduğu tüm nesne ve durumlara olan tepkisi üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkisi olan deneyimlerle şekillenen, zihinsel ve sinirsel bir hazır olma durumu (Allport, 1935, s.810).

Yansıtmacılık: Bireyin problemle ilgili karar verme süreçlerinin daha yavaş işlediği bilişsel stil boyutu.

2. YÖNTEM

Bu bölümde problemin çözümünde izlenen yönetime yer verilmiş ve sırası ile araştırma modeli, denekler, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesinde yararlanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerini uygulamanın, Sosyal Bilgiler dersi akademik başarılarında ve bu derse ilişkin tutumlarında nasıl bir etki yapacağını belirleyebilmek için deneme modellerinden “öntest - sontest kontrol gruplu model” kullanılmıştır. Öntest – sontest kontrol gruplu modelde biri deney, diğeri de kontrol grubu olmak üzere yansız atama yöntemiyle oluşturulmuş iki grup bulunmaktadır; her iki grupta deney öncesi ve deney sonrası ölçmeler yapılmaktadır (Karasar, 1998, s.97). Model, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve normal öğretim yapan bir ilköğretim okulunda, şube şeklinde yapılandırılmış iki sınıfta uygulanmıştır. Bu amaçla bir deney, bir de kontrol grubu oluşturulmuştur.

Öğrencilerin alan bağımlılık ve alan bağımsızlık özellikleri gizlenmiş şekiller testi uygulanarak belirlenmiş, elde edilen sonuçlar dikkate alınarak öğrenciler bilişsel stillerine göre gruplanmıştır.

2.2. Denekler

Bu araştırmanın evrenini 2002 – 2003 eğitim öğretim yılında Eskişehir İlindeki Kazım Karabekir İlköğretim okulunun 5-A ve 5-B sınıflarında öğrenim gören toplam 41 öğrenci oluşturmuş, bu sayı denkleştirme işlemleri sonunda 36 öğrenciye düşmüştür. Okulda iki adet 5. sınıf şubesi bulunmaktadır. Deney ve kontrol gruplarının belirlenmesinde, yansız atama yöntemi benimsenmiş ve bu amaçla 5/A ve 5/B sınıfları arasında kura çekilmiştir. Çekilen kura sonucu 5/B sınıfı deney grubu, 5/A sınıfı kontrol grubu olarak belirlenmiştir.

2.2.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması

Bu araştırma ile alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarında bulunan bireylere uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin, Sosyal Bilgiler dersi akademik başarısı ve derse yönelik tutumlar üzerindeki etkisi saptanmak istendiğinden deney ve kontrol gruplarındaki denekler belirli özellikler bakımından birbirleriyle denkleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamına giren deneklerin denkleştirilmesinde dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi karne notları ile gizlenmiş şekiller grup testi uygulaması sonucu elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Deneklerin tutumlar yönünden de denkleştirilmesi yapılmak istenmiş ise de, bir önceki denkleştirmede eşleştirilen denek çiftleriyle uyumlu tutum puanlarına sahip yeterince denek olmadığı görülmüştür. Bu nedenle deney öncesinde deneklerin öntest tutum puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılarak, tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmaması halinde deneklerin öntest tutum düzeylerinin eşit olacağına, aksi halde deney sonrası istatistiksel çözümlerinin covarians analizi ile gerçekleştirileceğine karar verilmiştir. Sonuçta deneklerin deney öncesi tutum puanlarının birbirine çok yakın olduğu görülerek, deney öncesi tutum puanları açısından eşit oldukları kabul edilmiştir. Deneklerin seçimi ve grupların oluşturulmasında başlıca şu işlemlere yer verilmiştir:

- 1) Önce 5/A ve 5/B sınıflarındaki öğrenciler iki ayrı grup şeklinde Sosyal Bilgiler dördüncü sınıf karne notlarına göre büyükten küçüğe doğru sıralanmış, notları birbirine denk olan öğrenciler tek tek eşleştirilmeye çalışılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi dördüncü sınıf karne notları açısından dengi bulunmayan öğrenciler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.
- 2) Sosyal Bilgiler dersi dördüncü sınıf karne notlarına göre sıralanan öğrenciler kendilerine uygulanan gizlenmiş şekiller grup testi verilerine göre de eşleştirilmeye çalışılmıştır. Bu iki işlem sonunda her iki sınıftan 18' er kişi olmak üzere toplam 36 öğrenci denkleştirilmiştir. Deneklerin denkleştirmesi amacıyla kullanılan Sosyal Bilgiler dersi karne notlarına göre durumları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Deneklerin Denkleştirme Amacıyla Kullanılan Sosyal Bilgiler Dersi Karne Notlarına Göre Durumu

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Deney Grubu	18	4.05	2.35	0.063	34	> .05
Kontrol Grubu	18	4.00	2.23			

t tablo: 1.68

Tablo 3 incelendiğinde deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin denkleştirilmesi amacıyla kullanılan Sosyal Bilgiler dersi karne notlarının aritmetik ortalamaları arasında deney grubu lehine .05 puanlık bir fark görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla t testi uygulanmış ve $t = .063$ değeri bulunmuştur. Bu değer 34 serbestlik derecesinin .05 anlamlılık düzeyindeki 1.68 Tablo değerinin oldukça altında bulunmaktadır. Bu sonuç, her iki grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Bu sonuca göre deney ve kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi dördüncü sınıf karne notlarına göre birbirine denk olduğu söylenebilir.

Deneklerin, denkleştirme amacıyla kullanılan gizlenmiş şekiller grup testinden elde ettikleri puanlara göre durumları da Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Deneklerin Denkleştirme Amacıyla Kullanılan Gizlenmiş Şekiller Grup Testi Puanlarına Göre Durumu

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Deney Grubu	18	7.77	3.86	0.598	34	> .05
Kontrol Grubu	18	7.05	3.12			

t tablo: 1.68

Tablo 4 incelendiğinde, deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin denkleştirilmesi amacıyla kullanılan gizlenmiş şekiller grup testi puanlarının aritmetik ortalamaları arasında deney grubu lehine 0.72 puanlık bir fark görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla t testi uygulanmış ve $t = 0.598$ değeri bulunmuştur. Bu değer 34 serbestlik derecesinin .05 anlamlılık düzeyindeki 1.68 tablo değerinin oldukça altında bulunmaktadır. Bu sonuç her iki grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Bu sonuca göre deney ve kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin gizlenmiş şekiller grup testinden aldıkları puanlara göre birbirine denk olduğu söylenebilir.

Araştırma sürecindeki deneklerin denkleştirme işlemi sonrası cinsiyet ve bilişsel stil özelliklerine göre durumları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Gruplardaki Deneklerin Denkleştirme Sonrası Cinsiyet Ve Bilişsel Stil Özelliklerine Göre Dağılımları

Özellik	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Cinsiyet				
Kız	10	55.5	10	55.5
Erkek	8	44.5	8	44.5
Bilişsel Stil				
Alan Bağımlılık	11	61.1	11	61.1
Alan Bağımsızlık	7	38.9	7	38.9

Tablo 5’de görüldüğü gibi, denkleştirme sonrası oluşturulan gruplardaki denekler bilişsel stil özellikleri yönlerinden eşit sayıda ve orandadır. Cinsiyet özelliği açısından da grupların birbirlerine eşit oldukları görülmektedir. Sonuç olarak deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin gizlenmiş şekiller testi ile belirlenen bilişsel stil ve cinsiyet özellikleri bakımından birbirine denk olduğu söylenebilir.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın kuramsal boyutunun oluşturulabilmesi için konuyla ilgili yerli ve yabancı kaynaklar taranmış ve konu uzmanlarının görüşlerinden büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Araştırmada ele alınan problemin çözümüne yönelik olarak çeşitli veri toplama araçları kullanılmıştır. Akademik başarı değişkeniyle ilgili veriler, ilköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde işlenen “Vatan ve Millet” ünitesiyle “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk” ünitesinin davranışsal amaçların kazanılma derecesini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan iki adet ünite başarı testiyle (Ek 6 - 7) toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin alan bağımlılık ve alan bağımsızlık durumları ile ilgili veriler, Witkin ve arkadaşlarınca geliştirilen, Okman tarafından Türkçe’ye çevrilen “Gizlenmiş Şekiller Grup Testi” (Ek 8) uygulanarak elde edilirken, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğrenci tutumlarıyla ilgili veriler ise bir başka araştırmacıyla birlikte geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” (Ek 9) kullanılarak toplanmıştır.

2.3.1. Sosyal Bilgiler Dersi Alan Bağımlılık – Alan Bağımsızlık Bilişsel Stillerindeki Öğrencilere Uygun Olarak Hazırlanan Etkinlik Planları

Etkinlik planlarının hazırlanmasına başlamadan önce bilişsel stillerle ilgili geniş bir alan taraması yapılmış, yabancı kaynaklar Türkçe’ye çevrilmiştir. Bu bilişsel stil boyutlarıyla ilgili elde edilen veriler karşılaştırmalı biçimde sıralanmıştır. Ardından etkinlik planlarının geliştirileceği Sosyal Bilgiler dersi “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk” ünitelerinin amaç ve davranışları (Ek 2 – 3) belirlenmiştir. Belirlenen amaç ve davranışları kazandırmada kullanılacak öğretim materyalleri listelenmiştir.

Listelenen materyaller hazırlanan etkinlik planlarında, (Ek 4 - 5) bilişsel stil özelliklerine göre kullanılmak üzere gruplanmıştır. Belirlenen davranışların kazandırılması amacıyla alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarında bulunan öğrencilerin özelliklerine göre her ders için etkinlikler planlanmıştır. Etkinliklerin planlanmasında alan bağımlılık - alan bağımsızlık bilişsel stil boyutundaki bireylerin algılama farklılıkları dikkate alınmıştır. Örneğin, okuduğu bir konuyu rahat bir şekilde anlayabilmesi için alan bağımlılık bilişsel stil boyutundaki öğrencilerle özetleme stratejisi, alan bağımsızlık bilişsel stil boyutundaki bireylerle anafikir çalışması yapılması uygun görülmüştür. Kavramlar ve ana temalar arasındaki ilişkilerin açıklanmasında alan bağımlılık bilişsel stil boyutunda bulunan bireylerle küme çalışması yapılırken, alan bağımsızlık bilişsel stil boyutunda bulunan öğrencilerle bireysel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Alan bağımlılık bilişsel stil boyutundaki bireyleri görsel açıdan desteklemede konularla ilgili çeşitli resimler kullanılmıştır.

Uygulama süresince yine bilişsel stilin boyutlarına uygun olarak hazırlanan çalışma kağıtları (Ek 4 – Ek 5’ e ilişik) ile bazı derslerin sonunda öğrencilere dağıtılan sonuç cümlesi yazma kağıtlarının kullanılması gerektiği planlarda belirtilmiştir. Hazırlanan örnek etkinlik planları ile ilgili olarak Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyeleri ve öğretim görevlilerinden uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca, planların uygulanabilirliği konusunda ilköğretimin bu basamağında görev yapan öğretmenlerin görüşlerine de başvurulmuştur. Alınan görüşler doğrultusunda geliştirilen planların uygulanabilirliğini gözlemek amacıyla Kazım Karabekir ilköğretim okulunda 21 Mayıs 2002 tarihinde iki ders saati süren bir ön deneme gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen uygulama sonunda planların uygulanabilir olduğu gözlenmiştir. Bu işlemlerin ardından araştırma kapsamındaki Sosyal Bilgiler dersi “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünitelerinin etkinlik planlarıyla (Ek 4 – Ek 5) ilgili hazırlıklar tamamlanmıştır.

2.3.2. Akademik Başarı Testleri

Öğrencilerin belirlenen ünitelerdeki başarılarını ölçmek amacıyla geliştirilen testlerin, ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrenci düzeylerine uygun olmasına dikkat edilmiştir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders programında bulunan “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünite konularına bağlı kalınmıştır. Test maddelerini hazırlamadan önce üniteyle ilgili kitap dergi vb. kaynaklar incelenmiş, 2001-2002 öğretim yılında Murat Atılğan, Kazım Karabekir ve Yüzüncü Yıl İlköğretim okullarında görev yapan 5. sınıf öğretmenleri ile Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü öğretim üyeleri ve görevlilerinden uzman görüşü alınmıştır. Test maddeleri hazırlandıktan sonrada kapsam geçerliliği için aynı kişilerden tekrar uzman görüşü alınmıştır.

Araştırmacı tarafından geliştirilen başarı testlerinden “Vatan ve Millet” ünitesi başarı testi 40, “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk” ünitesi başarı testi ise 50 sorudan oluşmuştur. Başarı testlerinde dört seçenekli çoktan seçmeli soru biçimi benimsenmiştir. Testlerin kapsam geçerliğinin sağlanması için testlerdeki soruların üniteleri dengeli olarak örnekleyen ve kapsadığı soruların her birinin ölçmek istediği davranışı gerçekten ölçen testler (Tekin, 1984, s.45) olmasına özen gösterilmiştir.

Geliştirilen başarı testlerinin güvenilirliğini belirlemek için ise, başarı testleri örneklem grubuna benzer gruplar üzerinde uygulanmıştır. Uygulama sonucu elde edilen veriler testi iki yarıya bölme yöntemine göre güvenilirlik katsayıları hesaplanmak üzere önce,

$$r_{oe} = \frac{\sum XY - \frac{(\sum X)(\sum Y)}{N}}{\sqrt{[(\sum X^2) - \frac{(\sum X)^2}{N}][(\sum Y^2) - \frac{(\sum Y)^2}{N}]}}$$

formülü kullanılarak yarı testin güvenilirliği hesaplanmış; testin bütünlüğünün güvenilirliğini hesaplamak için ise Spearman Brown formülü kullanılmıştır (Tekin, 1984 s.61).

$$r_{xx} = \frac{2 r_{oe}}{1 + r_{oe}}$$

r_{oe} = yarı testin güvenilirliği

r_{xx} = testin bütünlüğünün güvenilirliği

Uygulama sonuçlarının yukarıdaki formüllere aktarılması ile “Vatan ve Millet” ünitesinin başarı testinin güvenilirlik katsayısı .82 , “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk” ünitesi için, .75 olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu değerler, testlerin güvenilirliği için yeterli görülmüştür.

2.3.3. Gizlenmiş Şekiller Grup Testi

Gizlenmiş şekiller grup testi, öğrencilerin alan bağımlılık-alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarından hangisinde bulduklarını belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Bu test bireysel bir test olan gizlenmiş şekiller testinin Oltman, Raskin ve Witkin tarafından grup uygulaması için geliştirilmiş bir biçimdir. Toplam 25 karmaşık şekil sorusu ve 9 basit şekilden oluşan gizlenmiş şekiller testinde, deneklerden her karmaşık şeklin içinde gizlenmiş olan basit şekli bularak üzerinden kalemle geçmeleri istenmektedir.

Test üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde puanlamaya dahil edilmeyen alıştırmaya niteliğinde 7 tane soru bulunmaktayken, ikinci ve üçüncü bölümlerde ise 9’ar tane karmaşık

şekil sorusu bulunmaktadır. Basit şekiller testin arka kapağında birer harfle belirtilerek yerleştirilmiştir.

Testin yanıtlanma süresi yetişkinler için ilk bölüm 2 dakika, ikinci ve üçüncü bölümler için 5'er dakika olarak belirlenmişse de belirtilen sürenin küçük yaş gruplarına uygulanması durumunda uzatılabileceği ayrıca belirtilmiştir.

Testten alınabilecek en yüksek toplam puan 18 olup, daha önce de belirtildiği gibi birinci bölüm puanlamaya dahil edilmemektedir. Testten alınan puanların yükselmesi bireyin alan bağımsızlığına, puanların düşmesi ise alan bağımlılığına işaret etmektedir (Çıkrıkçı, 1990, s.26).

Gizlenmiş şekiller grup testi Türkçe'ye 1979'da Güler Okman tarafından çevrilmiştir. Birçok araştırmada kullanılan testle ilgili olarak güvenilirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Witkin ve Raskin (1971), gizlenmiş şekiller grup testinin güvenilirlik katsayısını Sperman-Brown formülünü kullanarak (testi yarılama tekniği) .82 olarak bulmuşlardır. Türkiye'de orta dereceli okullarda yapılan bir çalışmada (Okman,1979) aynı formül kullanılarak testin güvenilirlik katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Eski (1980), ortaokul hazırlık sınıfı öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmasında yine Sperman-Brown formülünü kullanarak güvenilirlik katsayısını .84 olarak bulmuştur. Çıkrıkçı (1990, s.27), ilköğretim 5. sınıf öğrencileriyle testin yanıtlanma süresinin saptanması amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında gizlenmiş şekiller grup testinin bu yaş grubunda kullanılabilceğini ayrıca testin ikinci ve üçüncü bölümlerinin her biri için 11 dakikalık sürenin yeterli olacağını belirtmiştir.

Bu çalışma kapsamında da testin güvenilirlik katsayısını belirlemek amacıyla Eskişehir ili Murat Atılgan İlköğretim okulunda 2001-2002 öğretim yılında 5. sınıfta öğrenim gören 27 öğrenciye gizlenmiş şekiller grup testi 20 gün arayla ön test-son test biçiminde uygulanmış, elde edilen veriler sıra farkı korelasyon katsayısı hesaplama istatistiksel tekniği ile hesaplanmıştır. Testin güvenilirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer, testin güvenilirliği için yeterli görülmüştür.

2.3.4. Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği

İlköğretim birinci basamak 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını ölçmek için hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi tutum ölçeğinin geliştirilmesi dört

aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar, ölçek maddelerini belirleme, deneme ölçeğini hazırlama, ölçeği uygulama, güvenirlik ve geçerliliği belirleme olarak adlandırılabilir.

Maddeleri belirleme aşamasında, tutum ölçeği geliştirme aşamaları ile ilgili kaynaklar gözden geçirilmiş ve tutum konusunda incelemeler yapılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarıyla ilgili olarak yanıtlayıcı kitle olan ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerini temsil eden, yaklaşık 100 kişilik bir örneklemden bilgi toplanmıştır. Bunun için Şeyh Edebalı ve Kazım Karabekir İlköğretim okulundaki dördüncü sınıf öğrencilerine Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili duygu, düşünce ve davranışlarından söz eden bir kompozisyon yazdırılmıştır. Yazılan kompozisyonlarda belirtilmiş olan tutum öğeleri sistematik bir biçimde çözümlenerek tutum ifadelerinin yazılmasına temel oluşturacak ipuçları elde edilmiş; bu ipuçları doğrultusunda 39 denemelik tutum maddesi yazılmıştır.

Deneme ölçeğini hazırlama aşamasında, tutum ifadelerine ölçek biçimi verilmiştir. Bunun için 39 tutum ifadesi alt alta sıralanmış ve ifadelerin karşısına “Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum” biçiminde derecelendirilmiş bir ölçek konulmuştur.

Ayrıca ölçeğin başına, ölçeğin amacı, ölçekteki madde sayısı, yanıtlama biçimi hakkında bilgi verilen bir yönerge yazılmıştır. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler yazılırken, yanıtlayıcıyı olumlu ya da olumsuz yanıtlamaya yönlendirici etki yapma olasılığını düşürmek için olumlu ve olumsuz ifadeler karışık olarak sıralanmıştır. Hazırlanan 39 madde, alanla ilgili 20 uzmanın görüşüne sunulurken anlatımda bir eksiklik, ya da yanlış anlamaya yol açabilecek bir karmaşa olup olmadığı kontrol edilmiş ve bu kontrol sonucunda madde sayısı azaltılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda, 18 olumlu, 17 olumsuz ifade ile toplam 35 maddeden oluşan denemelik ölçek hazırlanmıştır.

Ölçeği uygulama aşamasında, taslak olarak hazırlanmış ölçek, Mart 2002’de 220 İlköğretim dördüncü sınıf öğrencisine uygulanmıştır.

Güvenirlik ve geçerliliği belirleme aşamasında, 220 dördüncü sınıf öğrencisinin doldurduğu ölçekten elde edilen veriler kullanılarak denemelik ölçeğin güvenirliği ve geçerliliği belirlenmiştir. Bu amaçla Likert tipi ölçekler için en uygun olan Cronbach alpha katsayısı (Tezbaşaran, 1996, s. 46) hesaplanmıştır. Geçerliliği belirlemek için ise, kapsam

geçerliği ve yapı geçerliği sınamaları yapılmıştır. Bu aşamada kapsam geçerliği için yeni bir sınama yapılmamış, tutum ifadelerinin belirlenmesinde alınan uzman görüşleri kapsam geçerliğini belirlemeye uygun ve yeterli sayılmıştır. Yapı geçerliği için de faktör analizi yapılmıştır.

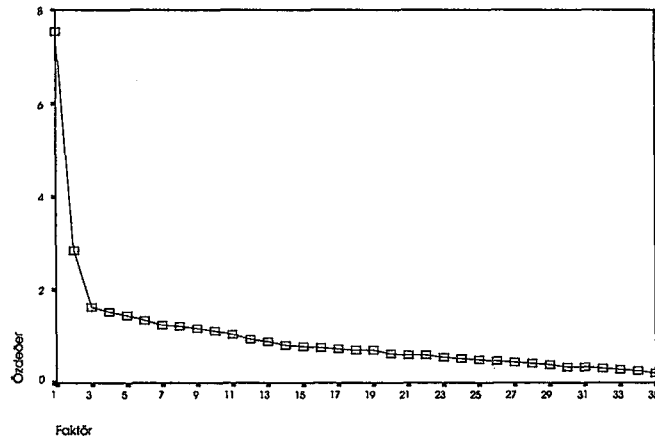
Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları belirlemek amacıyla hazırlanan 35 maddelik denemelik ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için yapılan iç tutarlılık sınavında, Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Bu oldukça iyi bir değer sayılabilir. Bu nedenle, ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğu söylenebilir. Ayrıca ölçekte yer alan her bir madde teker teker ölçekten çıkarıldığında .86 olarak hesaplanan alpha güvenilirlik katsayısında bir yükselme olmadığından, güvenilirlik çalışmaları sonucunda herhangi bir madde ölçekten çıkarılmamıştır (Özdamar, 1997, s. 500).

Denemelik ölçeğin geçerliğini belirlemede kapsam geçerliği sınavası için, tutum ifadelerinin belirlenmesi aşamasında 20 uzman ve öğretmenle yapılan çalışma temel alınmıştır. Bu çalışmada uzman ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değişikliğe ve düzeltmeye uğratan maddelerden oluşan ölçeğin ölçme amacına uygun olduğu ve ölçülmek istenilen alanı temsil ettiği söylenebilir.

Deneme ölçeğinin yapı geçerliği sınavası için yapılan faktör analizi ile aynı zamanda ölçeğin kaç boyutlu ve bu boyutların neler olduğu belirlenmiştir.

Öncelikle yapılan temel bileşenler çözümlenmesi ve Varimax tekniği ile yapılan döndürme işlemi sonunda, özdeğeri 1.00'den büyük olan on bir faktör ortaya çıkmıştır. Ancak faktör sayısının beklenenden çok çıkması nedeniyle, bu sayının azaltılıp azaltılamayacağı yoklanmak istenmiştir. Bu amaçla Cattell' in "scree" sınavası (Kline, 1994, s. 75; Özer, 1999, s. 75) yapılmış ve aşağıdaki gibi bir grafik elde edilmiştir.

Şekil 2. Scree Sınaması

“Scree” sınaması grafiğinde, grafik eğrisinin hızlı düşüş gösterdiği nokta altıncı faktörün olduğu yerdir. Buradan ölçekteki faktör sayısının altıya indirilebileceği düşüncesine ulaşılmıştır. Bulunan altı faktöre ilişkin özdeğerler, varyans yüzdeleri ve toplam varyans yüzdeleri Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
1	4.65	13.2	13.2
2	2.86	8.1	21.4
3	2.50	7.1	28.6
4	2.47	7.0	35.6
5	2.03	5.8	41.5
6	1.77	5.0	46.5

Tablo 6’da görüldüğü gibi, ölçekteki altı faktörün özdeğerleri sırasıyla 4.65, 2.86, 2.50, 2.47, 2.03, 1.77’ dir. Altı faktörün tümü toplam varyansın %46.5’ ini açıklamaktadır. Kabul edilebilir oran olan %41’in (Kline, 1994, s. 37) üstünde olan bu varyans oranının ölçeğin altı faktörden oluşan bir ölçek olarak değerlendirilmesine olanak verdiği söylenebilir.

Varimax rotasyonu maddelerin altı faktöre dağılmasını sağlayacak şekilde yeniden yapılmıştır. Çözümleme sonucunda elde edilen değerlere göre maddelerin ölçekte yer

almasında bir maddenin yalnızca bir faktörde en az .3 faktör yükü ile yer alması ve birden çok faktörde yer alan bir maddenin faktörlerden birindeki yükünün diğerinden en az .1 değerinden daha büyük olması ilkesi benimsenmiştir. Faktör analizi sonucunda ölçekte kalmasına karar verilen maddelerin faktörlere dağılımı ile faktör yükleri Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Faktör Analizi Sonucunda Maddelere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Madde No	FAKTÖR YÜKLERİ					
	F1	F2	F3	F4	F5	F6
1	.54					
3	.42					
15	.46					
17	.53					
18	.57					
25	.69					
26	.54					
28	.59					
29	.72					
31	.55					
27*		.53				
8*		.56				
16		.55				
24*		.61				
30*		.58				
2*			.53			
4*			.47			
5*			.42			
6*			.65			
13*			.46			
7				.51		
9				.56		
19*				.60		
22*				.53		
10*					.48	
12*					.63	
20*					.44	
21*					.59	
23					.35	
11						.71
14						.57

* Bunlar olumsuz maddeler olup ölçeğin tersten okunmasıyla puanlanmıştır.

Tablo 7’de görüldüğü gibi, deneme ölçeğinde yer alan 35 maddeye ilişkin faktör yükleri .35 ile .72 arasında değişmektedir. Bu özellik bakımından 35 maddenin de ölçekte yer alacak nitelikte olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak birden çok faktörde yer alan bir maddenin faktörlerden birindeki yük diğerinden en az .1 değerinden daha büyük olmaması nedeniyle dört maddeye ölçekte yer verilmemiş ve ölçek 31 maddeden oluşmuştur.

Yapılan çözümlenmeye göre, deneme ölçeğindeki maddelerin onu birinci faktörde, beşi ikinci faktörde, beşi üçüncü faktörde, dördü dördüncü faktörde, beşi beşinci faktörde, ikisi de altıncı faktörde toplanmıştır. Birinci faktörde toplanan maddelerin ifade ettiği anlamlara bakılarak Sosyal Bilgiler dersinin önemine ilişkin tutumları yansıttığı söylenebilir. İkinci faktörde yer alan beş madde Sosyal Bilgiler dersinin ilgi çekiciliğiyle, üçüncü faktörde yer alan maddeler ise Sosyal Bilgiler dersinin programdaki yeri ile ilgilidir. Dördüncü faktör Sosyal Bilgiler dersinin içeriği, beşinci faktör Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine ilgi duymayı içermektedir. Altıncı faktörün ise Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen etkinlikler ile ilgili olduğu söylenebilir.

2.4. Denel İşlem

Veri toplama araçlarının hazırlanması, ilgili makamdan iznin (EK 1) alınması, deney ve kontrol gruplarının belirlenmesi tamamlandıktan sonra deney grubunda yer alan öğretmene araştırmanın konusu, niteliği ve nasıl yürütüleceği açıklanmıştır. Ayrıca, öğretmene alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun etkinliklerle öğrenmenin ne olduğu, bilişsel stil boyutlarına uygun etkinliklerin uygulanmasıyla ilgili öğrenme – öğretme süreci, öğretmen ve öğrenci rolleri hakkında bilgi verilmiş; daha sonra da araştırmacı tarafından iki ders saati süresince örnek uygulama yapılmıştır. Örnek olarak gerçekleştirilen bu öğretim uygulaması, öğretmenle birlikte değerlendirilmiş ve öğretim sırasında dikkat etmesi gereken noktalar hatırlatılmıştır. Bu değerlendirme çalışmaları sonunda, öğretmenin hazırlanan etkinlik planlarını başarılı bir biçimde uygulayabileceği kanısına varılmıştır.

Öğretmenin öğretim süreciyle ilgili bilgilendirilmesinden sonra, her iki gruptaki öğrencilere Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun etkinliklerle öğrenmenin, öğrencilerin tutumlarına ve başarılarına etkisini belirlemek amacıyla bir araştırmanın planlandığı ve kendilerinin de bu araştırmanın denekleri olarak seçildiği söylenmiştir. Daha sonra her iki gruba, “Vatan ve Millet” ünitesi başarı testi ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” öntest olarak uygulanmıştır.

Öğretmen ve öğrencilere araştırmayla ilgili ayrıntılı açıklamaların yapılmasından sonra, haftada altı ders saati olmak üzere dokuz hafta süreli bir öğretim uygulamasına geçilmiştir. Öğretim uygulaması 16 Eylül 2002 ile 15 Kasım 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Dersler deney grubunda alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutuna uygun öğretim etkinlikleriyle, kontrol grubunda ise geleneksel öğretimle işlenmiştir. İki hafta süren “Vatan ve Millet” ünitesi tamamlandıktan sonra bu ünite için hazırlanmış olan başarı testi öğrencilere sontest olarak uygulanmıştır. Birinci ünite ile ilgili etkinliklerin tamamlanmasından sonra ikinci ünite olan “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünitesine geçilmiş ve aynı işlemler bu ünite için de gerçekleştirilmiş, ünite bittikten sonra sontest uygulamasına geçilmiştir.

Araştırma kapsamına iki ünite alınmasından başarı testlerinin öntest ve sontest uygulamaları farklı zamanlarda yapılmış; istatistiksel çözümlenmeler sırasında öğrencilerin “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünitesinden aldıkları puanlar toplanarak tek bir öntest ve tek bir sontest puanı elde edilmiştir (EK 10/A, EK 10/B, EK 11/A, EK 11/B).

Deney grubundaki öğretim uygulaması hazırlanan yönerge (EK 14/A) doğrultusunda yürütülmüştür. Buna göre öğretmen dersin başında amaçlarını ve konusunu, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan asetatlardan yararlanarak öğrencilere açıkladıktan sonra, öğrenilecek konuyla ilgili okuma materyallerini dağıtmıştır. Bu okuma materyalleri ile ilgili okuma çalışmasının nasıl gerçekleştirileceği öğrencilere açıklanmıştır. Okuma işleminin tamamlanmasından sonra alan bağımlılık bilişsel stil boyutundaki öğrencilerden okudukları materyali birkaç cümle ile özetlemeleri istenmiş ve materyalin yanında bulunan resimler üzerinde konuşmaları sağlanmıştır. Alan bağımsızlık bilişsel stil boyutunda bulunan öğrencilerden ise okudukları materyalde dikkatlerini çeken kavram ve olayları bulmaları; buldukları kavram ve olaylarla ilgili sözlük çalışması yapmaları istenmiştir. Bu etkinliğin ardından araştırmacı tarafından farklı bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilere göre hazırlanmış olan çalışma kağıtları dağıtılarak etkinlikler sürdürülmüştür. Etkinlikler kimi zaman küme, kimi zaman da bireysel çalışma tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Ders sonunda alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanmış olan ve dersin genel değerlendirmesini sağlayan “Sonuç Cümlesi Yazma Kağıtları” öğrencilere dağıtılarak uygun biçimde doldurmaları sağlanmıştır. Etkinlikler sırasında alan bağımlılık bilişsel stilindeki öğrencilere süre konusunda daha esnek davranılmıştır.

Deney grubunda gerçekleştirilen alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutuna uygun etkinliklerin gerektiği biçimde (yönergeye göre) yapılıp yapılmadığı araştırmacı tarafından izlenmiştir. Doldurulan gözlem formu (EK 14/B) raporlarının değerlendirilmesi sonucunda uygulamanın belirlenen ilkeler doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmüştür.

Kontrol grubunda ise, öğrencilerin Sosyal Bilgiler ders kitabındaki ilgili konuları okumaları, anlatmaları ve öğretmenlerinin konu ile ilgili açıklamalarını dinlemelerine yönelik öğretmen merkezli geleneksel bir öğretim gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin Çözümü ve Yorumu

Araştırma kapsamına giren deneklerle ilgili ölçme işlemleri tamamlandıktan sonra verilerin çözümlenmesine geçilmiştir. İstatistiksel hesaplamalar deney grubundan 18, kontrol grubundan 18 olmak üzere toplam 36 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklerin öntest ve sonteste ilişkin yanıt kağıtları araştırmacı tarafından elle puanlanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test – son test puanları (Ek 10 / A – Ek 10 / B) elde edildikten sonra grupların ortalama puanları ile puan dağılımlarının standart sapmaları hesaplanmıştır.

Gruplararası karşılaştırmalarda t testinden yararlanılmış ve grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı .05 düzeyinde yorumlanmıştır. Bu araştırmayla ilgili tüm istatistiksel çözümlenmelerde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programından yararlanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın temel amacına uygun olarak ele alınan problemin çözümü için 2. bölümde açıklanan yöntemle toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bunların yorumlarına yer verilmiştir.

Bulguların ve yorumların sunulmasında “iç uygunluk” ilkesi (Kaptan, 1977 s.242) göz önünde bulundurularak kurulan denencelerde izlenmiş olan sıraya aynen uyulmuştur (Yaşar, 1993 s.35).

1. Araştırmada ilk olarak “Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır,” denencesi sınanmak istenmiştir. Bunun için, önce deney ve kontrol grubundaki deneklerin öntest uygulamasından aldıkları puanların (Ek 9), aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arası fark t testi ile sınanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının Sosyal Bilgiler dersi başarı testinden aldıkları öntest puanlarıyla ilgili bulgular Tablo 8’ de gösterilmiştir.

Tablo 8. Gruplardaki Deneklerin Sosyal Bilgiler Dersi Başarı Testinden Aldıkları Öntest Puanlarına Göre Durumları

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama (X)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Deney Grubu	18	36.75	7.06	.008	34	> .05
Kontrol Grubu	18	36.78	12.49			

t tablo: 1.68

Tablo 8'den anlaşılacağı üzere, deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin öntestten elde ettikleri puanların aritmetik ortalaması arasında kontrol grubu lehine 0.03 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla, grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve $t = .008$ değeri bulunmuştur. Bu değer 34 serbestlik derecesinin .05 anlamlılık düzeyindeki 1.68 değerinin oldukça altında bulunmaktadır. Bu sonuç, her iki grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Öntest puanlarından elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi "Vatan ve Millet" ve "Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?" üniteleri akademik başarı düzeyleri bakımından deney öncesi durumları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Uygulama sonrasında deneyin etkililiğini gözlemek amacıyla her iki grupta yer alan deneklerin sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farkın bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının sontest puanlarıyla ilgili bulgular Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Gruplardaki Deneklerin Sosyal Bilgiler Dersi Başarı Testinden Aldıkları Sontest Puanlarına Göre Durumları

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Deney Grubu	18	69.85	16.41	2.23	34	< .05
Kontrol Grubu	18	59.52	10.78			

t tablo: 1.68

Tablo 9'dan anlaşılacağı üzere, deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin sontestten elde ettikleri puanların aritmetik ortalaması arasında deney grubu lehine 10.33 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla, grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve $t = 2.23$ değeri bulunmuştur. Bulunan bu değer 34 serbestlik derecesinin .05 anlamlılık düzeyindeki 1.68 değerinin üzerinde bulunmaktadır. Bu sonuç, deney ve kontrol gruplarında uygulanan öğretimin birbirinden önemli derecede farklı etkililiğe sahip olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, bu

araştırma, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin başarılarını artırmada, alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanan etkinlikleri uygulamanın geleneksel öğretimden daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece, Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanan etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğunu ileri süren birinci denence doğrulanmıştır.

Bu bulgu, Yürür (2001)'ün “örtük sorular üzerine verilen eğitimin etkisi ve bu etkinin farklı bilişsel tiplere sezdirimi” adlı araştırmasının bulgularıyla paralellik göstermektedir.

2. “Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin derse ilişkin tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır,” denencesi sınanmak istenmiştir. Bu amaçla deney ve kontrol grubundaki deneklerin Sosyal Bilgiler dersi tutum ölçeğinden aldıkları tutum puanlarının, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arası fark t testi ile sınanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının Sosyal Bilgiler dersi tutum ölçeğinden aldıkları öntest puanlarıyla ilgili bulgular Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Gruplardaki Deneklerin Deney Öncesi Uygulanan Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Tutum Puanlarına Göre Durumları

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Deney Grubu	18	114.27	12.26	0.187	34	> .05
Kontrol Grubu	18	114.94	8.86			

t tablo: 1.68

Tablo 10’dan anlaşılacağı üzere, deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin deney öncesi uygulanan tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların aritmetik

ortalaması arasında deney grubu lehine 0.67 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla, grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve $t = 0.187$ değeri bulunmuştur. Bu değer 34 serbestlik derecesinin .05 anlamlılık düzeyindeki 1.68 değerinin çok altında bulunmaktadır. Bu sonuç, her iki grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Deney öncesi Sosyal Bilgiler dersi tutum ölçeği uygulamasından elde edilen puanlara göre deney ve kontrol grubunun tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Başka bir deyişle deney ve kontrol grubunda bulunan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları yönünden birbirlerine denktir.

Gerçekleştirilen deneyin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlar üzerindeki etkililiğini gözlemek amacıyla deneklere “Sosyal Bilgiler dersi tutum ölçeği” bir kez daha uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarındaki deneklerin Sosyal Bilgiler dersi tutum ölçeğinden elde ettikleri sonuç puanlarıyla ilgili bulgular Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Gruplardaki Deneklerin Deney Sonrası Uygulanan Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Tutum Puanlarına Göre Durumları

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Deney Grubu	18	120.78	13.28	1.26	34	> .05
Kontrol Grubu	18	115.67	10.90			

t tablo: 1.68

Tablo 11’den anlaşılacağı üzere, deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin deney sonrası uygulanan tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların aritmetik ortalaması arasında deney grubu lehine 5.11 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla, grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve $t = 1.26$ değeri bulunmuştur. Bu değer 34 serbestlik derecesinin .05 anlamlılık düzeyindeki 1.68 değerinin altında bulunmaktadır. Bu sonuç, her iki grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Deney sonrası Sosyal Bilgiler dersi tutum ölçeği uygulamasından elde edilen puanlara göre deney ve kontrol grubunun tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark oluşmamıştır. Başka bir deyişle “Sosyal Bilgiler dersinde alan

bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin derse ilişkin tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır,” denencesi reddedilmiştir. Ortaya çıkan bu sonuçla, tutumların yaşam içerisinde kazanıldığı ve bunları kısa bir sürede değiştirmenin çok kolay olmadığı görüşünün doğrulandığı düşünülebilir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

İlköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık - alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerini uygulamanın akademik başarı ve Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlar üzerindeki etkisini sınamak amacıyla yapılan bu araştırma deneme modellerinden öntest – sontest kontrol gruplu modele göre gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, 2002 – 2003 öğretim yılının birinci döneminde Eskişehir Kazım Karabekir İlköğretim Okuluna devam eden 5-A ve 5-B sınıflarındaki öğrenciler katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi karne notlarına ve Gizlenmiş Şekiller Grup Testinden aldıkları puanlara göre denkleştirilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan başarı testleri ve ders materyalleri araştırmacı tarafından; tutum ölçeği ise, bir başka araştırmacı ile birlikte ortak olarak geliştirilmiştir. “Vatan ve Millet” ve “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk” ünitelerinin dokuz hafta süresince deney grubunda alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanan öğretim etkinlikleriyle, kontrol grubunda ise geleneksel öğretimle işlenmesinden sonra, toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgular ışığında, aşağıdaki sonuçlar ortaya konmuş ve ilgililere katkı sağlayacağı düşünülen öneriler getirilmiştir.

4.1. Sonuçlar

1) Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır. Bir başka deyişle alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerini uygulama, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde akademik başarılarını artırmaktadır.

2) Sosyal Bilgiler dersinde alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney

grubu ile, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin derse ilişkin tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark oluşmamıştır. Bir başka deyişle alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerini uygulama, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu tutumlar geliştirmesinde etkili olmamıştır.

Bu araştırma ile elde edilen sonuçlara dayalı olarak, bilişsel stil boyutlarına uygun etkinlikler kullanmanın, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin akademik başarılarını artırmada etkili olduğu; ancak, derse ilişkin tutumlarında beklenen düzeyde bir etki sağlayamadığı söylenebilir.

4.2.Öneriler

Gerçekleştirilen bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgular ışığında şu öneriler getirilmiştir:

1) İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde; öğrencilerin derse ilişkin akademik başarılarını artırmada, alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan etkinliklerden yararlanma yoluna gidilebilir.

2) Alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan etkinliklerin kullanılmasına yönelik olarak bu araştırmada geliştirilen materyaller, öğretmenler tarafından Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanmak üzere örnek alınabilir.

3) Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan etkinlikleri uygulayabilmeleri için öğretmenlere bilişsel stiller ve bireysel farklılıklar konularında hizmet içi eğitim verilebilir.

4) Sosyal Bilgiler dersinin dışında, diğer dersler içinde bilişsel stil boyutlarına uygun etkinlikler hazırlanabilir.

5) Bilişsel stil boyutlarına uygun etkinlikler hazırlamaya yönelik, aşağıdaki soruların yanıtlarını arayan başka araştırmaların da yapılmasında yarar vardır:

a) Düzleştirmecilik – keskinleştirmecilik bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan etkinlikleri uygulamanın geleneksel öğretime göre etkililiği nedir?

b) Girişkenlik - yansıtmacılık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan etkinlikleri uygulamanın geleneksel öğretime göre etkililiği nedir?

c) Bilişsel stillere yönelik öğretim etkinlikleri hazırlamanın ilköğretimde yer alan diğer derslerde öğrenci akademik başarısına ve tutumlarına etkisi nasıldır?

d) Öğretmenlere bilişsel stiller konusunda hizmet içi eğitim verilmesinin Sosyal Bilgiler dersi öğrenme – öğretme süreçlerini ve öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını etkileme düzeyi nedir?

EKLER

	Sayfa
1. ESKİŞEHİR İLİ MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN İZİN YAZISI.....	70
2. “VATAN VE MİLLET” ÜNİTESİ ÖZEL AMAÇLARI, DAVRANIŞSAL AMAÇLARI, İÇERİĞİ VE BELİRTKE TABLOSU.....	71
3. “CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?” ÜNİTESİ ÖZEL AMAÇLARI, DAVRANIŞSAL AMAÇLARI, İÇERİĞİ VE BELİRTKE TABLOSU.....	74
4. ALAN BAĞIMLILIK – ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA UYGUN OLARAK HAZIRLANAN “VATAN VE MİLLET” ÜNİTESİ ETKİNLİK PLAN ÖRNEĞİ.....	86
5. ALAN BAĞIMLILIK – ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA UYGUN OLARAK HAZIRLANAN “CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?” ÜNİTESİ ETKİNLİK PLAN ÖRNEĞİ.....	95
6. “VATAN VE MİLLET” ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ.....	104
7. “CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?” ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ.....	109
8. GİZLENMİŞ ŞEKİLLER GRUP TESTİ.....	116
9. SOSYAL BİLGİLER DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ.....	125
10 / A. GRUPLARIN BAŞARI TESTİNDEN ALDIKLARI ÖNTEST PUANLARI	127
10 / B. GRUPLARIN BAŞARI TESTİNDEN ALDIKLARI SONTEST PUANLARI	128

	Sayfa
11 / A. GRUPLARIN TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI ÖNTEST PUANLARI.....	129
11 / B. GRUPLARIN TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI SONTEST PUANLARI.....	130
12. GRUPLARIN DENKLEŞTİRİLMESİNDE KULLANILAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ KARNE NOTLARI.....	131
13. GRUPLARIN DENKLEŞTİRİLMESİNDE KULLANILAN GİZLENMİŞ ŞEKİLLER GRUP TESTİ PUANLARI.....	132
14 / A. BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA UYGUN OLARAK HAZIRLANAN PLANLARI UYGULAMA YÖNERGESİ.....	133
14 / B. BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA UYGUN OLARAK HAZIRLANAN ETKİNLİK PLANLARININ UYGULANMASINA İLİŞKİN GÖZLEM FORMU.....	134

EK 1

ESKİŞEHİR VALİLİĞİ MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNÜN İZİN YAZISI

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.26.00.02.000/
KONU: Anket uygulaması

16.07.02*020103

VALİLİK MAKAMINA

İlimiz Anadolu Üniversitesinden alınan 01/07/2002 gün ve 535-2797 sayılı yazıda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Doktora Programı öğrencisi Bülent GÜVEN'in "İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Alan Bağımlılık ve Alan Bağımsızlık Bilişsel Sitil Boyutlarına Uygun Olarak Düzenlenen Akademik Başarı ve Tutumlar Üzerindeki Etkisi" konulu tez çalışmasını 2002-2003 öğretim yılı 1. döneminde "Vatan ve Millet ile Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk" ünitelerine yönelik uygulamalarını Merkez Kazım Karabekir İlköğretim Okulunda öğretmen ve öğrencilere uygulaması için izin istenilmekte olup konu ile ilgili anket yazımız ekinde sunulmuştur.

Adı geçen merkez Kazım Karabekir İlköğretim Okulu öğretmenleri ve öğrencilere anket uygulaması, sonucundan müdürlüğümüze bilgi verilmek kaydıyla uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarımıza arz ederim.

İbrahim GÜMÜŞ
Milli Eğitim Müdürü

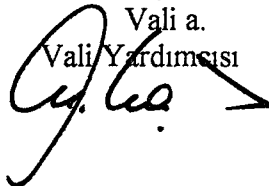
OLUR

12/07/2002

Metin ÇINAR

Vali a.

Vali Yardımcısı

EK 2

**İLKÖĞRETİM 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ “VATAN VE MİLLET”
ÜNİTESİ DAVRANIŞSAL AMAÇLARI, İÇERİĞİ VE BELİRTKE TABLOSU**

Özel ve Davranışsal Amaçlar

Özel Amaç : Vatan ve Millet Ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Vatan ve Millet kavramlarının anlamını söyleme/yazma.
- Vatan ve Millet kavramlarının tanımları içerisinde geçen kavramların anlamlarını açıklama.

Özel Amaç: Vatan Sevgisinin önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Vatan sevgisinin önemini birkaç cümlelik konuşmalarla açıklama.
- Vatan sevgisinin önemini vurgulayan örnekler verme.
- Vatan sevgisinin önemini açıklayan kompozisyon yada şiir yazma.

Özel Amaç: Milleti oluşturan öğeler bilgisi:

Davranışsal Amaçlar:

- Milleti oluşturan öğeleri söyleme/ yazma.
- Milleti oluşturan öğeleri birer cümle ile tanımlama.
- Milleti oluşturan öğelerin önemini birkaç cümle ile açıklama.
- Milleti oluşturan öğeler olmazsa nelerle karşılaşılacağını açıklama.

Özel Amaç: Millet sevgisinin önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Millet sevgisinin önemini birkaç cümle ile açıklama.
- Millet sevgisinin önemini vurgulayan bir metni okurken dikkatini çeken noktaları belirleme.
- Millet sevgisinin önemini vurgulayan örnekler verme.

Ek - 2 devam

Özel Amaç: Türk Milletinin özellikleri bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Türk Milletinin özelliklerini söyleme/yazma.
- Türk Milletinin özelliklerini tanımlama.
- Türk Milletinin özellikleri içersinde en çok gözlenenleri sıralama.

Özel Amaç: Vatanını ve Milletini seven bir kişiliğe sahip oluş.

Davranışsal Amaçlar:

- Vatanını ve Milletini seven bir kişinin hangi davranışları yapması gerektiğini örneklerle açıklama.
- Vatanın ve Milletin bölünmez bütünlüğünü koruma konusunda duygularını kompozisyon ya da şiirle anlatma.
- Vatan ve Millet sevgisini konu alan eserlere ilgi duyma.

Özel Amaç: Vatanın bütünlüğü ve birliği için özveride bulunma bilincine sahip oluş.

Davranışsal Amaçlar:

- Vatanın bütünlüğünü ve birliğini korumak için neler yapması gerektiğini söyleme.
- Vatanın birliği ve bütünlüğü için yapılan fedakarlıklarla ilgili örnekler verme.
- Birlik ve beraberlik konusunda yazılmış yazı, şiir ve sanat eserlerine ilgi duyma.

Özel Amaç: Atatürk'ün kişiliğini ve özelliklerini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Atatürk'ün Türk milletinin temel özelliklerini vurgulayan bir Türk büyüğü olduğunu açıklama.
- Atatürk'ün vatan ve millet sevgisini örneklerle açıklama.
- Atatürk'ün insan sevgisine örnekler verme.

Özel Amaç: Diğer din, örf ve adetlere hoşgörülü olmanın gereğini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Din ve vicdan hürriyetinin önemini açıklama.
- Diğer dini inançlara hoşgörü göstermenin önemini açıklama.
- Diğer örf ve adetlere hoşgörü göstermenin önemini açıklama.
- Atatürk'ün diğer milletlerin örf ve adetlerine hoşgörülü olduğunu söyleme/yazma.

Ek - 2 devam

Özel Amaç: Atatürk'ün Türk Dili ve Edebiyatına önem verdiğini fark edebilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Atatürk'ün Türk Dili ile ilgili yaptığı çalışmaları açıklama.
- Atatürk'ün Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili olarak söylediği sözlere örnekler verme.

Özel Amaç: Milli kültürün korunmasında dilin önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Milli kültürün korunmasında dilin önemini açıklama.
- Atatürk'ün milli kültür ve dil arasındaki ilişkiyi belirten sözlerinden örnekler verme.

“Vatan ve Millet” Ünitesinin İçeriği:

A- Vatan ve Vatan Sevgisi

B- Millet ve Millet Sevgisi

1. Milleti Oluşturan Öğeler

- Dil birliği
- Tarih birliği
- Yurt birliği
- Kültür birliği
- Ülkü birliği

2. Türk Milletinin Özellikleri

VATAN VE MİLLET ÜNİTESİ BELİRTKE TABLOSU

KONULAR	A M A Ç L A R	Bilgi	Kavrama	Farkında Olma	Toplam
	Vatan ve Vatan Sevgisi		1	1	1
Millet ve Millet Sevgisi		1	1	-	2
Milleti Oluşturan Öğeler		1	-	-	1
Türk Milletinin Özellikleri		1	-	-	1
Toplam		4	2	1	7

EK 3

CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK? ÜNİTESİ AMAÇ – DAVRANIŞLARI VE KONU ÖRÜNTÜSÜ

Özel Amaç: “Cumhuriyete nasıl kavuştuk?” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Verilen kavramın anlamını söyleme/yazma.
- Tanımı verilen kavramı bir grup kavram arasından seçme/işaretleme.

Özel Amaç: Mondros ateşkes anlaşması ile ilgili temel olgular bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Mondros ateşkes anlaşmasının hangi ülkeler arasında imzalandığını söyleme/yazma.
- Mondros ateşkes anlaşmasının imzalanma tarihini söyleme/yazma.
- Mondros ateşkes anlaşmasının şartlarını söyleme/ yazma.

Özel Amaç: Mondros ateşkes anlaşmasıyla ilgili temel olguları açıklayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Mondros ateşkes anlaşmasının hangi şartlar altında imzalandığını açıklama.
- Mondros ateşkes anlaşmasının sonrasında gerçekleşen olayları açıklama.

Özel Amaç: Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olgular bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Kurtuluş Savaşının başlamasından önce Mustafa Kemal’in yaptığı çalışmaları söyleme/yazma.
- Kurtuluş Savaşının Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkmasıyla başladığını söyleme/yazma.
- Kurtuluş Savaşı başlamadan önce halkı bilinçlendirmek için Mustafa Kemal ve arkadaşlarının yaptığı toplantı ve kongreleri söyleme/yazma.
- Misak-ı Milli’ nin ilan edildiği tarihi ve yeri söyleme/yazma.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açıldığı tarihi söyleme/yazma.
- Savaş döneminde mücadele edilen cepheleri söyleme/ yazma.
- Çeşitli cephelerde yapılan savaşları ve sonuçlarını söyle/yazma.

Ek - 3 devam

Özel Amaç: Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olguları açıklayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşını başlatmadan önce yaptığı çalışmaların önemini açıklama.
- Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışının Kurtuluş Savaşının başlaması açısından önemini açıklama.
- Savaşlar öncesinde yapılan kongrelerde alınan kararları ve önemini söyleme/yazma.
- Misak-ı Milli'nin yeni Türkiye Cumhuriyeti açısından önemini açıklama.
- TBMM'nin kurulmasının Türk Tarihi açısından önemini birkaç cümle ile açıklama.
- Kurtuluş Savaşı döneminde çeşitli cephelerde yapılan savaşlarda elde edilen başarıların önemini açıklama.

Özel Amaç: Barış Döneminde geçen temel olgular bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Savaşlar devam ederken yapılan barış anlaşmalarını söyleme/yazma.
- Savaşlarda elde edilen başarılar sonrasında yapılan anlaşmaları söyleme/yazma.
- Yapılan anlaşmaların tarihlerini ve imzalandıkları yerleri söyleme/yazma.
- Cumhuriyeti ilan etmeden önce yapılan önemli inkılapları ve tarihlerini söyleme/yazma.
- Cumhuriyetin ilan edilme tarihini söyleme/yazma.

Özel Amaç: Barış döneminde geçen temel olguları açıklayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Savaşlarda elde edilen önemli başarıların barış anlaşmalarının imzalanmasındaki etkisini açıklama.
- Barış döneminde imzalanan anlaşmaların TBMM açısından önemini açıklama.
- Cumhuriyetin ilan edilmesinden önce gerçekleştirilen inkılapların önemini açıklama.
- Cumhuriyet yönetiminin özelliklerini anlatan bir kompozisyon yazma.

Özel Amaç: Cumhuriyete nasıl kavuştuk? ünitesiyle ilgili haritaları kullanabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Mondros ateşkes anlaşması sonrasında işgal edilen topraklarımızı haritada gösterme.
- Kurtuluş Savaşı döneminde savaşılan cepheleri harita üzerinde gösterme.
- Barış antlaşmaları sonrasında oluşan yeni vatanımızın sınırlarını harita üzerinde gösterme.

Ek - 3 devam

Özel Amaç: Türk İnkılabı ile ilgili sınıflamalar bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Türk İnkılabını gerçekleştirildiği alanlara göre sınıflama.
- Adı geçen bir inkılabın hangi alanda yer aldığını söyleme/yazma.
- Yapılan inkılapları önem sırasına göre sınıflama.

Özel Amaç: Türk İnkılabı ile ilgili olgular bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Çağdaşlaşma alanında yapılan inkılapları söyleme/yazma.
- Siyasal alanda yapılan inkılapları tarihi sırasıyla söyleme/yazma.
- Hukuk alanında yapılan inkılapları tarihi sırasıyla söyleme/yazma.
- Eğitim ve Kültür alanlarında yapılan inkılapları tarihi sırasıyla söyleme/yazma.
- Toplumsal alanda yapılan inkılapları tarihi sırasıyla söyleme/yazma.
- Ekonomik alanda yapılan inkılapları tarihi sırasıyla söyleme/yazma.

Özel Amaç: Türk İnkılabının önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Türk inkılabının önemini birkaç cümle ile açıklama.
- Türk İnkılabının bizlere kazandırdıklarını söyleme/yazma.

Özel Amaç: İnkılapların korunmasındaki sorumluluğumuzun farkında oluş.

Davranışsal Amaçlar:

- İnkılapların gerçekleştirildiği tarihlerde gerçekleştirilen tören ve kutlamalara coşkuyla katılma.
- İnkılaplara yönelik tehditlere karşı uyanık olma.
- İnkılapların korunmasında kendisine düşen görevlerin farkında olma.

Özel Amaç: Atatürk'ün hayatıyla ilgili olayları ve olguları kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Akılcılığın ve bilimselliğin neden Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama.

Ek - 3 devam

- b) Dayanışma ve barışçılığın Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama.
- c) İnsan sevgisi ve evrenselliğın Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama.
- d) Atatürk'ün Trablusgarp savaşında kazandığı başarıyı açıklama.
- e) Atatürk'ün Çanakkale zaferinin kazanılmasındaki rolünü açıklama.
- f) Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı sırasında kazandığı başarılarla örnekler verme.
- g) TBMM'nin kimin önderliğinde açıldığını söyleme/yazma.
- h) Cumhuriyetin kimin önderliğinde ilan edildiğini söyleme/yazma.
- i) İlk Cumhurbaşkanımızın Mustafa Kemal Atatürk olduğunu söyleme/yazma.
- j) Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olarak devleti en iyi şekilde yönettiğini söyleme/yazma.
- k) Atatürk'ün en büyük eserinin neden Türkiye Cumhuriyeti olduğunu açıklama.
- l) Atatürk'ün önderliğinde çeşitli alanlardaki inkılapları açıklama.

Özel Amaç: Atatürk'ün son günleri ile ilgili olgular ve olaylar bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürk'ün hastalığı sırasında bile görev ve sorumluluklarını yerine getirdiğini söyleme/yazma.
- b) Son günlerinde bile memleket işleri ile ilgilendiğini söyleme/yazma.
- c) Hastalığı sırasında katıldığı yurt içi gezilerin hangileri olduğunu söyleme/yazma.
- d) Memleketin dışişleri ile ilgilendiğini söyleme/yazma.
- e) Atatürk'ün Hatay'ın Türkiye'ye katılması için çok çalıştığını söyleme/yazma.

Özel Amaç: Atatürk'le ilgili anılardan zevk alış.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürk'ün siyasi hayatı/son günleri ile ilgili bir anıyı okumaya istekli olma.
- b) Anıda geçen önemli olayları açıklama.
- c) Anıda geçen olayların günümüz için önemini açıklama.

Özel Amaç: Atatürk'ün kişiliğini ve özelliklerini tanımaya ilgi duyuş.

Öğrenci Davranışları:

- a) Atatürk'ün çok yönlü bir önder olduğunu söyleme/yazma.
- b) Atatürk'ün öğreticilik yönünü açıklama.

Ek - 3 devam

- c) Atatürk'ün iyi bir yönetici olduğunu açıklama.
- d) Atatürk'ün ileri görüşlülüğüne örnekler verme.
- e) Atatürk'ün gerçekleri millete açıkça anlattığına örnekler verme.

Özel Amaç: Atatürk'ün düşünce sistemini oluştururken dünyadaki ve ülkedeki olaylardan etkilendiğini açıklayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürk'ün meydana gelen siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmeleri izlediğini söyleme/yazma.
- b) Bunlardan yararlanarak devletin ve ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve askeri durumu değerlendirdiğini söyleme/yazma.
- c) Ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtarılması için çözüm yolları aradığını söyleme/yazma.
- d) Atatürk'ün hürriyet ve bağımsızlığa verdiği önemi açıklama.
- e) Atatürk'ün milli egemenliği esas alan yeni bir devlet kurmanın gerekli olduğuna inandığını söyleme/yazma.
- f) Atatürk'ün yıkılmış olan Osmanlı Devletinin yerine yeni bir Türk Devleti'ni kurmak için çok çalıştığını söyleme/yazma.
- g) Atatürk'ün gücünü tarihten boyunca bağımsız yaşamayı ilke edinmiş olan Türk Milletinden aldığını söyleme/yazma.
- h) Atatürkçü düşünce sisteminin bu şartlarda oluştuğunu söyleme/yazma.

Özel Amaç: Atatürkçülüğü tanımlayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürkçülüğün, Türk Milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsız olmasını amaçladığını söyleme/yazma.
- b) Atatürkçülüğün, Türk Milletinin bugün ve gelecekte huzur ve refah içinde yaşamasını amaçladığını söyleme/yazma.
- c) Atatürkçülüğün, devlet yönetiminde millet egemenliğini esas aldığını söyleme/yazma.

Özel Amaç: Atatürkçülüğün önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürkçülüğün amacının Türk milletinin bağımsız yaşaması olduğunu söyleme/yazma.

Ek - 3 devam

- b) Atatürkçülüğün, Türk milletinin devlet idaresinde söz sahibi olmasına dayandığını söyleme/yazma.
- c) Atatürkçülüğün, aklın ve bilimin rehberliğinde Türk toplumunun huzur ve esenlik içinde yaşamasını esas aldığını açıklama.
- d) Atatürkçülüğün, Türk milletinin çağdaşlaşmasını hedeflediğini açıklama.

Özel Amaç: Atatürkçülüğün bir bütün olduğunu fark edebilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürkçülüğü oluşturan ilke ve esasların birbirini tamamladığını ve bir bütün oluşturduğunu söyleme/yazma.
- b) Atatürkçülüğün Türk milletinin ihtiyaçlarından ve gerçeklerinden ortaya çıkan bir düşünce sistemi olduğunu söyleme/yazma.

Özel Amaç: Türk Kadınının toplumdaki yerini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Türk toplum hayatında kadına verilen önemi açıklama.
- b) Kadının toplum hayatında sahip olduğu haklara Türk tarihinden örnekler verme.
- c) Türk kadınının Kurtuluş Savaşındaki yerini örnekler vererek açıklama.

Özel Amaç: Atatürk'ün kadın haklarına önem verdiğini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Kadınların Cumhuriyet yönetimi sayesinde elde ettikleri sosyal ve siyasal hakları açıklama.
- b) Türk kadınlarının Atatürk'ün sayesinde birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce siyasal haklara kavuştuğunu söyleme/yazma.
- c) Atatürk'ün kadın hakları konusundaki görüşlerinden örnekler verme.

Özel Amaç: Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğunu kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürk'ün yurttan barışa önem verdiğini söyleme/yazma.
- b) Atatürk'ün dünyada barışa önem verdiğini söyleme/yazma.
- c) Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğunu açıklama.

Ek - 3 devam

Özel Amaç: Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışında taklitçilikten kaçınmanın önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışının temel özelliklerini açıklama.
- Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışında taklitçiliğin yer olmadığını söyleme/yazma.

Özel Amaç: Atatürk'ün milli eğitim konusundaki uygulamalarını fark edebilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Atatürk'ün eğitimin milli ve çağdaş olmasına önem verdiğini söyleme/yazma.
- Atatürk'ün öğretim birliğine önem verdiğini söyleme/yazma.
- Atatürk'ün karma eğitime neden önem verdiğini açıklama.
- Atatürk'ün eğitim ve öğretimde laiklik ilkesine önem verdiğini söyleme/yazma.
- Eğitim ve öğretimde laiklik ilkesine niçin bağlı kalmak gerektiğini açıklama.
- Atatürk'ün eğitimin yaygınlaştırılmasını amaçladığını söyleme/yazma.
- Atatürk'ün milli kültürümüzün yaygınlaştırılmasına önem verdiğini söyleme/yazma.

Özel Amaç: Atatürk ilke ve inkılaplarının dayandığı esasları kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Atatürk ilke ve inkılaplarının milli tarih bilincine dayandığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının vatan ve millet sevgisine dayandığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının milli dili esas aldığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının bağımsızlığı esas aldığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının özgürlüğü esas aldığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının milli kültürün geliştirilmesini esas aldığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının egemenliğin millete ait olduğu anlayışını esas aldığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarmayı hedef aldığını söyleme/yazma.

Özel Amaç: Cumhuriyetçilik ilkesini kavrayabilme:

Davranışsal Amaçlar:

- Cumhuriyet' in bir yönetim şekli olduğunu söyleme/yazma.
- Cumhuriyet' in millet egemenliğine dayandığını söyleme/yazma.

Ek - 3 devam

- c) Millet egemenliğinin milletin devlet yönetiminde söz sahibi olmasını sağladığını söyleme/yazma.
- d) Cumhuriyetçilik ilkesiyle vatandaşların hak ve hürriyetlerinin güvenceye alındığını söyleme/yazma.
- e) Cumhuriyetçilik ilkesiyle vatandaşların hak ve hürriyetlerinin güvenceye alındığını örneklerle açıklama.
- f) Cumhuriyet yönetiminde yöneticilerin halkın oyu ile seçildiğini söyleme/yazma.
- g) Cumhuriyet döneminde seçimle iş başına gelen yöneticilerin belli bir süre için seçildiklerini söyleme/yazma.
- h) Cumhuriyet yönetiminin Türk Milleti için en uygun yönetim şekli olduğunu söyleme/yazma.
- i) Cumhuriyetçilik ilkesinde, yönetim şekli olarak Cumhuriyet' in kabul edildiğini söyleme/yazma.
- j) Cumhuriyet' in bir devlet şekli olarak anayasamızda yer aldığını söyleme/yazma.
- k) Anayasamızda Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmünün yer aldığını söyleme/yazma.
- l) Türkiye Devleti'nin yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğunu belirten anayasa maddesinin değiştirilemeyeceğini söyleme/yazma.
- m) Cumhuriyetçilik ilkesinin demokrasiyi esas aldığını söyleme/yazma.
- n) Cumhuriyetçilik ilkesinde demokrasinin esas alındığını Atatürk'ün sözleriyle açıklama.
- o) Cumhuriyetçilik ilkesini benimsemenin Cumhuriyet yönetimine bağlılığı sağladığını söyleme/yazma.
- p) Cumhuriyetçilik ilkesinin Cumhuriyet yönetimini korumayı ve yüceltmeyi amaçladığını söyleme/yazma.
- q) Türk gençliğinin görevlerinin Atatürk'ün gençliğe hitabesinde yer aldığını söyleme/yazma.
- r) Cumhuriyet yönetiminin Türk Milletine sağladığı yararları örneklerle açıklama.

Özel Amaç: Milliyetçilik ilkesini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Atatürk milliyetçiliğinin Türk milletini sevmeye ve yüceltmeye dayandığını söyleme/yazma.
- b) Atatürk'e göre "Ben Türküm diyen herkesin" Türk olduğunu söyleme/yazma.

Ek - 3 devam

- c) Milliyetçilik ilkesinin milli birlik ve beraberliğimizin temel taşı olduğunu söyleme/yazma.
- d) Milliyetçilik ilkesiyle insanlara ve insanlığa değer verildiğini söyleme/yazma.
- e) Milliyetçilik ilkesinin milletin bağımsızlığını amaçladığını söyleme/yazma.
- f) Milliyetçilik ilkesine göre Türk vatandaşları arasında hiçbir ayırım yapılamayacağını söyleme/yazma.
- g) Milliyetçilik duygusunun Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında önemli bir rol oynadığını söyleme/yazma.
- h) Atatürk milliyetçiliğinin yurttta ve dünyada barışa önem verdiğini söyleme/yazma.

Özel Amaç: Halkçılık ilkesini kavrayabilme**Davranışsal Amaçlar:**

- a) Bir ülkede oturan ve o ülkeyi vatan bilen insanlara halk denildiğini söyleme/yazma.
- b) Halkçılık ilkesinin milli egemenliğin dayanağı olduğunu söyleme/yazma.
- c) Halkçılık ilkesine göre herkesin kanun önünde eşit olduğunu söyleme/yazma.
- d) Halkçılık ilkesine göre herkesin devlet hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olduğunu söyleme/yazma.
- e) Halkçılık ilkesiyle, devlet ile vatandaş arasındaki ilişkilerin çağdaş bir anlayışla düzenlendiğini söyleme/yazma.
- f) Halkçılık ilkesine göre bütün vatandaşların kanunların öngördüğü şekilde haklarını arayabileceğini söyleme/yazma.
- g) Atatürk'ün halkçılık ilkesiyle ilgili sözlerinden örnekler verme.

Özel Amaç: Devletçilik ilkesini kavrayabilme.**Davranışsal Amaçlar:**

- a) Devletçilik ilkesinin Atatürk'ün ekonomi alanlarındaki görüşlerini ifade ettiğini söyleme/yazma.
- b) Devletçilik ilkesinin Türk ekonomisini geliştirmek amacıyla ortaya atıldığını söyleme/yazma.
- c) Devletçilik ilkesinin sosyal ve kültürel kalkınmayı da amaçladığını söyleme/yazma.
- d) Devletçilik ilkesiyle devletin ekonominin her alanındaki etkinlikleri başlattığını ve geliştirdiğini söyleme/yazma.
- e) Devletçilik ilkesinde özel teşebbüse de yer verildiğini söyleme/yazma.

Ek - 3 devam

- f) Devletçilik ilkesinde, devletin kişileri üretim ve ticaret gibi işlere özendirdiğini söyleme/yazma.

Özel Amaç: Laiklik ilkesini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Laikliğin din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olarak yürütülmesi olduğunu söyleme/yazma.
- b) Laiklik ilkesiyle devlet yönetiminde din kuralları yerine millet egemenliğinin esas alındığını söyleme/yazma.
- c) Cumhuriyetten önceki dönemde padişahların din ve devlet işlerini birlikte yürüttüklerini söyleme/yazma.
- d) Laiklik ilkesinin akla ve bilme önem verdiğini söyleme/yazma.
- e) Laiklik ilkesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının din ve vicdan hürriyetinin anayasa ile güvenceye alındığını söyleme/yazma.
- f) Laiklik ilkesiyle dini inanç ve duyguların istismar edilmesine izin verilmediğini söyleme/yazma.
- g) Atatürk'ün dini istismar ve taassup konularındaki sözlerinden örnekler verme.
- h) Laiklik ilkesiyle Türk Milletine çağdaşlaşma yolunun açıldığını örneklerle açıklama.
- i) Laiklik ilkesinin ülkemizde demokrasinin yerleşmesine yardımcı olduğunu söyleme/yazma.
- j) Laiklik ilkesinin Cumhuriyet yönetiminin güçlenmesi için gerekli olduğunu söyleme/yazma.
- k) Laiklik ilkesinin Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama.

Özel Amaç: İnkılapçılık ilkesini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) İnkılapçılık ilkesinin yeniyi, iyiyi ve güzeli esas aldığını söyleme/yazma.
- b) İnkılapçılık ilkesinin Türk toplumunu bütün yönleriyle ve sürekli olarak çağdaştırmayı hedef aldığını söyleme/yazma.
- c) Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın yenilikleri kabul etmeye açık olmakla sağlanabileceğini söyleme/yazma.
- d) Atatürk'ün inkılapçılık konusu ile ilgili görüşlerinden örnekler verme.

Ek - 3 devam

Özel Amaç: Atatürk ilkelerine sahip çıkmanın ve devamlılığını sağlamanın önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini Atatürk ilkelerine dayandığını söyleme/yazma.
- Atatürk ilkelerine bağlı kalmakla Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının devam edeceğini söyleme/yazma.
- Türkiye'de demokratik yönetimin Atatürk ilkelerinin uygulanmasıyla sürdürüleceğini söyleme/yazma.

Özel Amaç: Atatürk'ün milli dış politika hakkındaki düşüncelerini fark edebilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Atatürk'ün dış politikada bağımsızlık ilkesini esas aldığını söyleme/yazma.
- Atatürk'ün komşu ülkelerle barış içinde yaşamamızı ilke edindiğini söyleme/yazma.

Özel Amaç: Türk Silahlı Kuvvetlerinin önemini fark edebilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurdumuzun güvenliğini sağladığını söyleme/yazma.
- Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülkemizi iç tehlikelere karşı koruduğunu söyleme/yazma.
- Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülkemizi dış tehlikelere karşı koruduğunu söyleme/yazma.
- Atatürk'ün Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili sözlerinden örnekler verme.

Özel Amaç: Eğitimin önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- Bir ülkenin gelişmesinde eğitimin önemli bir etken olduğunu söyleme/yazma.
- Eğitimin sayesinde bireylerin ülke kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunduğunu söyleme/yazma.
- Türk milletinin daha mutlu ve güçlü olmasının, eğitimde elde edilecek başarılarla bağlı olduğunu söyleme/yazma.
- Atatürk'ün eğitime önem verdiğini örneklerle açıklama.

Özel Amaç: Türkiye Cumhuriyeti anayasaları ile ilgili olaylar ve olgular bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- Yeni Türk devletinin ilk anayasasının 1921 yılında hazırlandığını söyleme/yazma.

Ek - 3 devam

- b) Bu anayasanın esaslarını Atatürk tarafından belirlendiğini söyleme/yazma.
- c) Bu anayasanın TBMM’de kabul edildiğini söyleme/yazma.
- d) 1921 Anayasası’nın egemenliği kayıtsız şartsız Türk milletine veren ilk anayasa olduğunu söyleme/yazma.
- e) 1921 Anayasası’nın Türk tarihinde ilk defa milleti devlet yönetiminde söz sahibi yaptığını söyleme/yazma.

“Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk” Ünitesinin İçeriği:

- A. Mondros Ateşkes Anlaşması
- B. Kurtuluş Savaşı
- C. Savaş Dönemi
- D. Barış Dönemi
- E. Türk İnkılabı ve Önemi
- F. Atatürkçü Düşünce Sistemi
- G. Cumhuriyetimizin Kurucusu Atatürk

CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK? ÜNİTESİ BELİRTKE TABLOSU

A M A Ç L A R	Bilgi	Kavrama	Uygulama	Farkında Olma	Toplam
	KONULAR				
Mondros Ateşkes Anlaşması	1	1	-	-	2
Kurtuluş Savaşı	1	1	-	-	2
Savaş Dönemi	1	-	-	-	1
Barış Dönemi	1	1	1	-	3
Türk İnkılabı ve Önemi	2	1	-	2	5
Atatürkçü Düşünce Sistemi	2	14	-	3	19
Cumhuriyetimizin Kurucusu Atatürk	2	1	-	2	5
Toplam	10	19	1	7	37

EK 4
ALAN BAĞIMLILIK – ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA
UYGUN OLARAK HAZIRLANAN “VATAN VE MİLLET” ÜNİTESİ ETKİNLİK
PLAN ÖRNEĞİ

Dersin adı: Sosyal Bilgiler

Tarih: 19.09.2002

Sınıf : 5

Ünitenin Adı: Vatan ve Millet

Konu: Millet ve Millet Sevgisi

Süre : 40 dakika

Öğrenme – Öğretme sürecinde kullanılacak yöntem ve teknikler: Düzanlatım, soru-yanıt, tartışma, gösteri, yaz –paylaş- öğren, özetleme, renklendirme, sonuç cümlesi yazma

Araç-gereçler: Tepegöz, asetatlar, MEB İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, ünite dergisi, sözlük

Amaç 1: Vatan ve Millet ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Millet kavramının anlamını söyleme/yazma.
- b) Millet kavramının tanımı içersinde geçen özellikleri belirleme.

Amaç 2: Milleti oluşturan öğeler bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Milleti oluşturan öğeleri söyleme/yazma.
- b) Milleti oluşturan öğeleri tanımlama.

Amaç 3: Millet Sevgisinin önemini kavrayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Millet sevgisinin önemini birkaç cümlelik konuşmalarla açıklama.
- b) Millet sevgisinin önemini vurgulayan örnekler verme.

Giriş

Dikkat Çekme

Kısa süreli bir hazırlık konuşmasının ardından öğretmenin öğrencilere “geçen derste neler yapmıştık?” sorusunu yöneltmesi. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerden bir

kaçına söz vererek kısaca geçen derste yapılanları özetlemelerini istemesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerden bir kaçına da en çok nelerin üzerinde durmuştuk? sorusunun yöneltildiği. Bu kümelerden birkaç öğrenciye söz verilmesi. Öğretmenin bu dersimizde hangi konuyu işleyeceğimizi merak ediyor musunuz? sorusunu öğrencilere sorarak onlardan dönüt alması. Ardından “bu dersimizde millet ve millet sevgisi konusunu işleyeceğiz” demesi.

Güdüleme

Öğretmenin “konumuzu işlerken millet kavramının anlamını daha iyi anlayacaksınız. Ayrıca milleti oluşturan öğeleri de öğrenecek, bir topluluğun millet adını nasıl aldığı daha iyi kavrayacaksınız. Bu derste öğrendiklerinizle hem ünite sonunda uygulanacak testte hem de seviye tespit sınavında bu konuyla ilgili sorulan soruları yanıtlayıp güzel puanlar alabilirsiniz” sözleriyle öğrencileri derse güdülemesi.

Derse Geçiş ve Geliştirme

Öğretmenin “çocuklar millet kavramını tanımak ve daha iyi anlamak için hepiniz ders kitaplarınızı açın ve millet konusunu sessiz olarak okumaya başlayın” diyerek derse geçiş yapması. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden okuma işlemini tamamladıktan sonra konuyu defterlerine kısaca özetlemelerinin istenmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden de okudukları parçada dikkatlerini en çok çeken, anlamını bilmedikleri kelime, kavram ve özellikleri belirlemelerinin istenmesi. Etkinlik sürerken öğretmenin kümelerin arasında dolaşarak çalışmalarını kontrol etmesi ve varsa hatalara dikkat çekmesi. Süre bitiminde çalışmaların kümeler arasında paylaşımının sağlanması.

Etkinliğin tamamlanmasının ardından öğretmenin “çocuklar millet kavramını okurken anlamaya çalıştınız. Şimdide perdeye yansıtacağım asetati inceleyerek millet kavramının nasıl tanımlandığını görelim. Yansıtılan asetatta millet kavramının tanımı bulunmakta ve tanımda bulunan her özellik asetatin alt bölümünde bulunan basit resimlerle desteklenmektedir. Örneğin millet tanımında yer alan “toprak üzerinde yaşama özelliği” üzerinde insanlar bulunan bir Türkiye haritasıyla, “aynı dili konuşma” özelliği güler yüzlü şekilde, rahatça anlaşılan insan resimleriyle, “duygu ve düşünceleri bir olma” özelliği de milli bayram kutlamalarından bir görüntü ile desteklenmektedir. Etkinliğe başlarken önce asetattaki tanımda dikkat çeken kavram, kelime ve özellikleri alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan

öğrencilerin belirlemeleri istenecek ardından asetatta bulunan resimler üzerinde alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrenciler konuşturularak etkinliğe katılımları sağlanacaktır.

Ara Özet

Buraya kadar gerçekleştirilen çalışmaları her iki bilişsel stil kümesinden bir öğrencinin kısaca özetlemesi.

Öğretmenin öğrencilere “millet kavramının anlamını öğrendik, milleti oluşturan öğeleri de öğrenmek ister misiniz? O halde kitabımızdan milleti oluşturan öğeler konusunu daha önceki çalışmamızda olduğu gibi okuyalım” sözlerini söylemesi. Okuma işleminin tamamlanmasının ardından alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilere okudukları konuyu birkaç cümle ile özetlemelerinin söylenmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilere de okudukları konuda dikkatlerini çeken kavram ve özellikleri (Fosforlu kalemle renklendirerek) belirlemelerinin söylenmesi. Etkinlik gerçekleştirilirken öğretmenin kümeler arasında dolaşarak çalışmaları kontrol etmesi varsa hatalara dikkat çekmesi. Süre bitiminde öğrencilerin gerçekleştirdikleri çalışmaları kümeler arasında paylaşmalarının sağlanması.

Etkinliğin ardından öğretmenin milleti oluşturan öğeler konusıyla ilgili olarak ders öncesinde hazırladığı asetatı tepegöz yardımıyla perdeye yansıtması, öğrencilere “milleti oluşturan öğeleri birde asetatımızdan inceleyelim” sözlerini söylemesi. Asetatta milleti oluşturan öğeler, bu öğelerin açıklamaları yer almaktadır. Açıklamalar basit resimlerle desteklenmiştir. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerden birkaçına açıklamaların okutulması ardından açıklamaların yanında bulunan resimler üzerinde konuşturulmaları. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilere de açıklamalarda dikkatlerini çeken özellikler olup olmadığının sorulması. Yeteri kadar yanıt alındıktan sonra asetatta bulunan bilgilerin öğretmen tarafından kısaca özetlenmesi.

Öğretmenin sözlerini tamamlamasının ardından milleti oluşturan öğeler konusıyla ilgili olarak hazırladığı çalışma kağıtlarını dağıtması. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilere dağıtılan çalışma kağıtlarında bu öğeler yazılı olarak verilmekte, öğrencilerden bu öğeleri tanımlamaları istenmektedir. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilere dağıtılan çalışma kağıtlarında milleti oluşturan öğelerle ilgili özellikler karma biçimde

verilmekte, öğrencilerden bu özelliklerin hangi öğelerle ilgili olduğunu belirlemeleri ve özelliklerden yararlanarak milleti oluşturan öğeleri tanımlamaları istenmektedir.

Etkinlik sürerken öğretmenin kümelerin arasında dolaşarak çalışmalarını kontrol etmesi ve varsa hatalara dikkat çekmesi. Süre bitiminde çalışmaların kümeler arasında paylaşımının sağlanması.

Milleti oluşturan öğelerle ilgili açıklamaların ardından öğretmenin öğrencilere Atatürk'ün "Ben gerektiği zaman, en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim" sözünü söylemesi. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilere Atatürk'ün bu sözüyle ne anlatmak istemiş olabileceğinin sorulması ve ardından bunu küme içerisinde tartışarak bulmaya çalışmalarının söylenmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerden de Atatürk'ün bu sözü hangi duygular içerisinde söylemiş olabileceğini düşünmelerinin istenmesi. Öğrencilerden yeter sayıda yanıt alındıktan sonra öğretmenin bu sözlerin millet sevgisiyle ilgili olduğunu ve Atatürk'ünde bu sözlerini milletine olan sevgisini anlatmak amacıyla söylemiş olduğunu açıklaması. Ardından millet sevgisiyle ilgili resim ve açıklamaların bulunduğu asetati perdeye yansıtması. Asetattaki açıklamaların birkaç öğrenciye okutulmasının ardından alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin resimler üzerinde konuşturulmaları. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin de açıklamalarda dikkatlerini çeken özellikler üzerinde konuşturulmaları. Etkinlik sonunda öğretmenin millet sevgisi konusunu açıklaması ve bu konuda Atatürk'ün söylediği diğer sözlerden örnekler vermesi.

Değerlendirme

Dersin sonuna yaklaşıırken alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre düzenlenmiş olan sonuç cümlesi yazma kağıtlarının öğrencilere dağıtılması ve öğrencilerin bu çalışma kağıtlarını doldurmalarının sağlanması. Kağıtların doldurulmasının ardından aşağıdaki soruların öğrencilere yöneltilmesi.

- 1) Millet kavramını nasıl tanımlayabiliriz?
- 2) Millet kavramının tanımında bulunan özellikler nelerdir?
- 3) Milleti oluşturan öğeler nelerdir?
- 4) Bir insan topluluğuna millet denilebilmesi için hangi şartlar gereklidir?

ÖZETLEME ÇALIŞMASI ÖRNEĞİ

MİLLET ve MİLLET SEVGİSİ

1. Millet Nedir?

Millet aynı topraklar üzerinde yaşayan insanların dil, kültür, tarih ve dinliliği buluna topluluğudur. İnsanın ortak bir geçmişi vardır. Bu tarihinin bir birlik beraberlikle yaşadılar. Güzel bir gelecek için dil ve köklerle geliştirmişlerdir.

Türk milleti ToC'ni kurandıdır. Türk milleti vatanını vatanını korur sahip çıkar.

2. Millet Sevgisi

İnsanlar birbirlerine yaklaşıyorlar birlikte olarak sevgi duyguları her şeyi millet sevgisi sağlar.

Türk milleti üzüntülerini sevinçlerini hep aynıdır. Günahkârları sıkı beraber olmak Düşmanlarımızı biz yendik. Üstünümüz gibi, millet sevmemizin nedeni budur.

Atalarımız geceli gündüzlü çalışmışlar. Ülkemizi geliştirmek için çalışmışlardır. Türk milleti söz konusu yoksul. Bunun için de B. gerektiği zaman en büyük meşiyet olarak canını vereceğiz dermişlerdir.

Türkiyemizi olarak önce büyük sevgi taşıyoruz. Onun için vatanımızı güvence yapmakla Türk milletine olan sevgimizin en büyük göstergesidir.

MİLLET VE MİLLET SEVGİSİ

ülke: İleride yapmak istekleri hayaller.

kültür: Benzer yaşam biçimlerini alışkanlıklar ve din inançlar kültürü oluşturmaktadır.

Ek - 4 devam

ALAN BAĞIMLILIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK ÇALIŞMA YAPRAĞI

Milleti Oluşturan Öğeleri Tanıyalım

Aşağıda milleti oluşturan öğeler sıra ile verilmektedir. Sizden istenen bırakılan boşluklara bu öğeleri tanımlamanızdır.

Dil Birliği : İnsanlar.....sevindirlerini.....üzüntülerini.....duygularını.....ve
 ..düşüncelerini.....dil birliğimle.....anlaşır. Birlik.....etkiniz.....
 ..Türkçedeki Türkçe.....konuşmalarla.....daha iyi.....anlaşabiliriz.....
 .....

Tarih Birliği : İnsanları.....yaklaştıran.....yakınlaştıran.....bir.....anlaşılır,
 .....

Yurt Birliği : Bir.....milletin.....üzerinde.....yaşadığı.....sınırları.....belirli.....toprak
 ..parçasına.....yurt.....bastığı.....denir.....
 .....

Kültür Birliği : İnsanlar, aynı.....türkülerle.....ve.....yanırlarla.....cosup.....aynı.....alaylara
 ..üzülüyorsa, sorunlarını.....aynı.....manileri.....söyleyip.....aynı.....eğitimi.....veriyorsa,
 ..bu.....kültür.....birliğinin.....sonucudur. Kanaksızlık, düşmanlara.....yardım.....gibi.....gelenek
 ..ve.....göreneklerimiz, mertlik, doğruluk.....gibi.....değerlerimiz.....kültür.....birliğiyle.....oluşur.

Ülkü Birliği : Ülkesi.....oluşturan.....birayların, gelenekle.....ilgili.....amellerinin
 ..aynı.....olması.....ülkü.....birliği.....denir.....
 .....

Ek - 4 devam

**ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK ÇALIŞMA
YAPRAĞI****Milleti Oluşturan Öğeleri Tanıyalım**

Milleti oluşturan öğelerin tanımları aşağıda verilmektedir. Sizden istenen verilen tanımın hangi öğeyle ilgili olduğunu bırakılan boşluklara yazmanızdır.

Ortak geçmişi açıklayan millet olma özelliğine verilen ad
.....tarım.....birliği..... dir.

Aynı topraklar üzerinde yaşamayı açıklayan millet olma özelliğine verilen ad
.....yurt.....birliği..... dir.

İnsanların anlaşıp kaynaşmasını sağlayan millet olma özelliğine verilen ad.....dil.....birliği..... dir.

Ulusunu oluşturan bireylerin gelecekle ilgili amaçlarının aynı olmasına verilen ad
.....ülke.....birliği..... dir.

Geleneklerimiz, inançlarımız, yaşam şeklimiz gibi özelliklerle ilgili olan öğeye verilen ad .....kültür.....birliği..... dir.

Ek - 4 devam

ALAN BAĞIMLILIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK SONUÇ CÜMLESİ
YAZMA YAPRAĞI

SONUÇ CÜMLESİ YAZMA KAĞIDI

Yazartesi

1. Bu derste öğrendiklerim şunlardır; *milletin... oluşturan... öğeleri...*
öğrendim:.....
.....

2. Bu derste öğrendiğim ve benim için sürpriz olan konular şunlardır;
milletin... oluşturan... öğeler... benim için... sürpriz... oldu.....
.....

3. Öğrenirken anlamakta güçlük çektiğim konular şunlardır;
Yok.....
.....

4. Bu derste daha fazla şeyler öğrenmek istediğim konular;

Yok. Çünkü gayet güzel anlıyorum.

5. Bu derste öğrendiklerim yaşamımda şu faydaları sağlayabilir;

..... biliyorum.....
.....

6. Bu derste öğrendiğim konulardan tekrar etmem gerekenler;

milletlerin... özellikleri.....
.....

Ek - 4 devam

ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK SONUÇ CÜMLESİ
YAZMA YAPRAĞI

SONUÇ CÜMLESİ YAZMA KAĞIDI

1. Bu derste ...millet.....sevgisi;...millet.....nedir...Milleti....Olus-
turan...Öğeler...Orl...Birliği, Yurt Birliği, Tarih...Birliği...
..Kültür...Birliği.....ve.....Ülkü...Birliğini..... öğrendim.

2. Bu derste ...Milleti.....Olusturan...Öğeleri.....

öğrenmek, benim için büyük sürpriz oldu.

3. Öğrendiğim konulardan .....
adlı konuyu anlamakta güçlük çektim.

4. ....Milleti.....Olusturan...Öğeler..... konusu hakkında daha
fazla şeyler öğrenmek isterim.

5. Bu derste öğrendiklerim yaşamımda ....milletimi.....sevme...ve...tanıma
faydaları sağlayabilir.

6. Bu derste öğrendiğim .....birkaç...konuları.....
.....konuları tekrar etmem öreker

EK 5

**ALAN BAĞIMLILIK – ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTLARINA
UYGUN OLARAK HAZIRLANAN “CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?”
ÜNİTESİ ETKİNLİK PLAN ÖRNEĞİ**

Dersin adı: Sosyal Bilgiler

Tarih: 4.10.2002

Sınıf : 5

Ünitenin Adı: Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?

Konu: Kurtuluş Savaşı Hazırlık Dönemi

Süre : 120'

Öğrenme – Öğretme sürecinde kullanılacak yöntem ve teknikler: Düzanlatım, soru-yanıt, tartışma, gösteri, özetleme, sonuç cümlesi yazma.

Araç-gereçler: Slayt makinesi ve slaytlar, tepegöz, asetatlar, MEB İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, ünite dergisi, sözlük, tarih atlası.

Amaç 1: Kurtuluş Savaşına hazırlık konusunda geçen kavramların anlam bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Verilen kavramın anlamını söyleme/yazma.
- b) Tanımı verilen kavramı bir grup kavram arasından seçme/işaretleme.

Amaç 2: Kurtuluş Savaşına hazırlık döneminde geçen temel olgular bilgisi.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Kurtuluş Savaşının başlamasından önce Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları söyleme/yazma.
- b) Kurtuluş Savaşının Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla başladığını söyleme/yazma.
- c) Kurtuluş Savaşı başlamadan önce halkı bilinçlendirmek için Mustafa Kemal ve arkadaşlarının yaptığı toplantı ve kongreleri söyleme/yazma.
- d) Misak-ı Milli' nin ilan edildiği tarihi ve yeri söyleme/yazma.

Amaç 3: Kurtuluş Savaşına hazırlık döneminde geçen temel olguları açıklayabilme.

Davranışsal Amaçlar:

- a) Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşını başlatmadan önce yaptığı çalışmaların önemini açıklama.

Ek - 5 devam

- b) Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışının Kurtuluş Savaşının başlaması açısından önemini açıklama.
- c) Savaşlar öncesinde yapılan kongrelerde alınan kararları ve önemini söyleme/yazma.
- d) Misak-ı Milli' nin yeni Türkiye Cumhuriyeti açısından önemini açıklama.

Giriş**Dikkat Çekme**

Öğretmenin “sevgili çocuklar geçen dersimizde yeni ünitemizin ilk konusunu işlemiştik. Neler yaptığımızı önce hep birlikte hatırlayalım isterseniz?” sözlerini söyleyerek öğrencilerin dikkatlerini toplamaya çalışması. Alan bağımlılık ve alan bağımsızlık bilişsel stil kümelerinde bulunan öğrencilerden birkaçına söz hakkı vermesi ve geçen derste yapılan çalışmalarını özetlemelerini istemesi.

Güdüleme

Öğretmenin “dün yapılan çalışmalar böyleydi. Bugün ise yurdumuzun düşman işgalinden kurtarılması için Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı Kurtuluş Savaşı konusunu işlemeye başlayacağız. Bu konuyu işlerken Mustafa Kemal'in başlattığı kurtuluş mücadelesini, halkı bilinçlendirmek için gerçekleştirdiği toplantıları, bağımsızlık isteğini, bağımsızlığımızı kazanmak için atalarımızın yaptığı savaşları öğrenecek, bu konudaki bilgilerinizi artıracaksınız. Ayrıca bu derste öğrendiklerinizi evde anne ve babanıza, yakın arkadaşlarınıza anlatarak onların bu konulara ilgilerini çekebileceksiniz. Dersi çok iyi dinleyip çalışmalara istekli katılırsanız ünite sonunda uygulanacak olan testte bu konudan çıkabilecek soruları da kolayca yanıtlayabileceksiniz” sözleriyle öğrencileri derse güdülemesi.

Derse Geçiş ve Geliştirme

Öğretmenin güdüleme basamağındaki konuşmasını tamamlamasının ardından öğrencilerden ders kitaplarını açmalarını ve Kurtuluş Savaşı konusunu sessizce okumaya başlamalarını istemesi. Okuma işleminin bitirilmesinin ardından alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden okudukları konuyu defterlerine özetlemelerinin istenmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden ise okudukları konuda ilk kez karşılaştıkları kavram ve özelliklerle, önemli gördükleri olay ve tarihleri belirlemelerinin istenmesi. Belirledikleri kavram, özellik, olay ve tarihlerle ilgili düşünceleri küme içersinde tartışıp yazmalarının söylenmesi. Etkinlik devam

Ek - 5 devam

ederken öğretmenin kümeler arasında dolaşarak çalışmalarını kontrol etmesi ve varsa hatalara dikkat çekmesi. Süre bitiminde çalışmaların kümeler arasında paylaşılmasının sağlanması.

Etkinliğin tamamlanmasından sonra öğretmen tarafından Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı konusuyla ilgili olarak hazırlanan asetatin tepegöz yardımıyla perdeye yansıtılması. Asetatta Mustafa Kemal'in niçin Samsun'a gittiği, oraya hangi görevle gönderildiği, halkı bilinçlendirmek amacıyla gerçekleştirmeyi düşündüğü çalışmalar, konu başlıkları ve bu başlıklar çerçevesinde yapılan açıklamalar yer almaktadır. Asetatta bulunan bilgilerin öğretmen tarafından öğrencilere açıklanması.

Açıklamaların ardından öğrencilerden milli bilincin güçlendirilmesi konusunu sessizce okumalarının istenmesi. Okuma işleminin tamamlanmasından sonra alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Anadolu'da halkı bilinçlendirmek amacıyla hangi çalışmalarını gerçekleştirdiklerini söylemelerinin istenmesi. Birkaç öğrenciye söz hakkı verilmesi ve verilen yanıtların değerlendirilmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden ise Mustafa Kemal ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği halkı bilinçlendirme çalışmalarını tarihsel sıraya koymalarının istenmesi. Bu kümelerden de birkaç öğrenciye söz hakkı verilmesi ve verilen yanıtların değerlendirilmesi.

Öğretmenin ders öncesinde hazırladığı, halkı bilinçlendirmek amacıyla gerçekleştirilen kongrelerde ve yayımlanan genelgede alınan kararların gösterildiği asetati tepegöz yardımıyla perdeye yansıtması. Asetattaki bilgilerin öğretmen tarafından öğrencilere anlatılması. Alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden kongrelerde ve genelgede alınan kararları defterlerine yazmalarının istenmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden ise kongre ve genelgede alınan kararlardan ortak olanları belirlemelerinin istenmesi. Etkinlik devam ederken öğretmenin kümeler arasında dolaşarak çalışmalarını kontrol etmesi varsa hatalara dikkat çekmesi. Süre bitiminde çalışmaların paylaşılmasının sağlanması.

Ara özet

Öğretmenin Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ve halkı bilinçlendirme çalışmalarına başlamasıyla Kurtuluş Savaşının başladığını tekrarlaması.

Ek - 5 devam

Kongrelerde alınan ortak kararlardan biri olan Ulusal Ant (Misak-1 Milli) konusuna dikkat çekilmesi ve Ulusal Andın ne anlama geldiğinin öğretmen tarafından açıklanması. Açıklamanın ardından öğrencilerden Ulusal Ant konusunu kitaptan sessiz olarak okumalarının istenmesi. Okuma işleminin bitmesinden sonra alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden okudukları bölümle ilgili olarak anladıklarını kısaca defterlerine özetlemelerinin istenmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden ise okudukları konuda ilk kez karşılaştıkları kavram, özellik ve olayları belirleyerek defterlerine yazmalarının istenmesi. Etkinlik devam ederken öğretmenin kümeler arasında dolaşarak çalışmalarını kontrol etmesi. Süre bitiminde çalışmaların kümeler arasında paylaşılmasının sağlanması.

Ulusal Andın (Misak-1 Milli) ilan edilmesiyle ilgili sürecin ve bunun öneminin öğretmen tarafından sınıfa anlatılması. Anlatım sırasında ana noktaları gösteren asetatin perdeye yansıtılması. Anlatımın sona ermesinden sonra alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden Ulusal Andın (Misak-1 Milli) önemini tartışmalarının ve ulaştıkları sonucu defterlerine yazmalarının istenmesi. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelerden ise Ulusal Andın (Misak-1 Milli) ilan edilmesindeki aşamaları tarihsel sıraya koymalarının istenmesi. Etkinlik devam ederken öğretmenin kümeler arasında dolaşarak çalışmalarını kontrol etmesi ve varsa hatalara dikkat çekmesi. Süre bitiminde çalışmaların kümeler arasında paylaşımının sağlanması.

Ara özet

Öğretmenin Kurtuluş savaşı başlamadan önce yapılan kongre çalışmalarının ve Ulusal Andın (Misak-1 Milli) önemini kısaca tekrarlaması.

Öğretmenin Kurtuluş Savaşının başlangıcını ve yapılan hazırlık çalışmalarını (kongreleri) konu alan slayt gösterisi yapması. Gösterinin ardından alan bağımlılık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelere slaytlarla ilgili izlenimlerinin sorulması. Birkaç öğrenciden yanıt alınması. Alan bağımsızlık bilişsel stilinde bulunan öğrencilerin oluşturduğu kümelere ise izledikleri slayt gösterisindeki resimlerden dikkatlerini en fazla hangilerinin çektiğinin sorulması. Birkaç öğrenciye söz hakkı verilmesi.

Ek - 5 devam

Değerlendirme

Dersin sonuna yaklaşıırken öğrencilere sonuç cümlesi yazma kağıtlarının dağıtılması. Öğrencilerin sonuç cümlesi yazma kağıtlarını doldurmalarının sağlanması. Doldurulan kağıtların gözden geçirilmesi ve aşağıdaki soruların öğrencilere yöneltilmesi.

- 1) Kurtuluş Savaşı hangi olay ile başlamıştır?
- 2) Mustafa Kemal Samsun'a hangi görevle gönderilmiştir?
- 3) Kurtuluş Savaşının başlamasından önce Mustafa Kemal ve arkadaşları hangi çalışmaları yapmışlardır?
- 4) Kurtuluş Savaşının başlamasından önce Mustafa Kemal ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmalar tarihsel sıraya göre sıralanabilir?
- 5) Kurtuluş Savaşı öncesinde yapılan kongreler niçin önemlidir?
- 6) Misak-ı Milli ne zaman ve nerede ilan edilmiştir?

Ek - 5 devam

ALAN BAĞIMLILIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK ÇALIŞMA YAPRAĞI**ÇALIŞMA KAĞIDI**

Bu çalışma kağıdında Mustafa Kemal ve arkadaşlarının milli bilincin güçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarla ilgili bilgiler verilmektedir. Sizden istenen bu bilgilerin doğru olup olmadığını, kontrol ederek okumanız ve doğru bilgilerin yanına D yanlış bilgilerin yanına Y harfi koymanızdır. Ayrıca, yanlış olduğunu belirlediğiniz bilgilerin doğrularını da bırakılan boşluklara yazmanız gerekmektedir.

- 1) Doğu illerinin sorunlarını görüşmek için Sivas'ta bir kongre toplanmıştır. (Y)
Doğu illerinin sorunlarını görüşmek için Erzurum'da bir kongre top. Çünkü Filof Devletleri Doğu Anadolu'daki insanlara zulüm yapıyordu.
- 2) Kurtuluş mücadelesinin gerekçesi ve amacı Amasya genelgesinde açıklanmıştır. (D)
- 3) "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" Erzurum kongresinde alınmıştır. (Y)
Bu karar Amasya genelgesinde alınmıştır. Çünkü İstanbul hükümeti işgallere sessiz kalıyordu. Millet yine kendi kendini kurtaracak.
- 4) Ulusal Sınırlar içinde bulunan vatan toprakları bir bütündür; birbirinden ayrılamaz" kararı Misak-ı Milli olarak adlandırılır. (D)
- 5) Hristiyan azınlıklara siyasal üstünlük ve toplumsal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez kararı Amasya genelgesinde alınmıştır. (Y)
Bu karar Erzurum kongresinde alınmıştır. Çünkü Türk milleti bağımsızdır. Başka bir devletin himayesi altınagiremez.
- 6) Yabancı devletlerin koruyuculuğu kabul edilemez kararı Erzurum kongresinde alınmıştır. (D)
- 7) "Bütün milli cemiyetler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk adı altında toplanacaktır" kararı ulusal kongre olan Sivas kongresinde alınmıştır. (D)

Ek - 5 devam

**ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK ÇALIŞMA
YAPRAĞI**

ÇALIŞMA KAĞIDI

Elinizdeki çalışma kağıdında milli bilincin güçlendirilmesi amacıyla Mustafa Kemal ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği çalışmalarla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Sizden istenen bu bilgileri dikkatlice okumanız ve bırakılan boşluğa bu bilginin hangi çalışmayla ilgili olduğunu yazmanızdır.

Örnek:

“Milletin bağımsızlığını yine milletin istek ve kararı kurtaracaktır” kararı ilk kez burada belirtilmiştir. (Amasya Genelgesi)

Milli Bilinci Güçlendirmek Amacıyla Gerçekleştirilen Çalışmalar

- +1) Doğu illerinin sorunlarını görüşmek için toplanmıştır. (Erzurum Kongresi)
- +2) Kurtuluş mücadelesinin gerekçesi ve amacı ilk kez bu belge ile halka açıklanmıştır. (Amasya Genelgesi)
- +3) “Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır” ifadesiyle egemenliğin millete ait olduğu ilk kez açıklanmıştır. (Amasya Genelgesi)
- +4) Ulusal Sınırlar içinde bulunan vatan toprakları bir bütündür; birbirinden ayrılamaz” kararı ilk kez burada alınmıştır. (Erzurum Kongresi)
- +5) Hristiyan azınlıklara siyasal üstünlük ve toplumsal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez. (Erzurum Kongresi)
- +6) Yabancı devletlerin koruyuculuğu kabul edilemez. (Erzurum Kongresi)
- +7) Millet Meclisinin hemen toplanması ve hükümet işlerinin Meclis denetiminde yürütülmesi sağlanacaktır. (Erzurum Kongresi)
- +8) “Bütün milli cemiyetler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk adı altında toplanacaktır” kararı ilk kez bu kongrede alınmıştır. (Sivas Kongresi)
- +9) Bütün yurdu ilgilendiren kararların alındığı bir kongredir. (Sivas Kongresi)

Ek - 5 devam

ALAN BAĞIMLILIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK SONUÇ CÜMLESİ
YAZMA YAPRAĞI

1. Bu derste öğrendiklerim şunlardır; Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışını, Miting, protesto, Cemiyet kelimelerinin anlamını öğrendim. Kurtuluş savaşlarının nasıl olduğunu öğrendim.

2. Bu derste öğrendiğim ve benim için sürpriz olan konular şunlardır;

.....

.....

3. Öğrenirken anlamakta güçlük çektiğim konular şunlardır;

Amasya genelgesi nedir? sorular, anlamakta güçlük çektim.

4. Bu derste daha fazla şeyler öğrenmek istediğim konular;

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışını.

5. Bu derste öğrendiklerim yaşamımda şu faydaları sağlayabilir;

Milletimin bağımsızlığını kazanmak için yaptığımız şeyler bize günlük yaşamımızda birlik ve beraberlik sağlayabilir.

6. Bu derste öğrendiğim konulardan tekrar etmem gerekenler;

Hepsi ve bütün konular.

.....

.....

Ek - 5 devam

**ALAN BAĞIMSIZLIK BİLİŞSEL STİL BOYUTUNA YÖNELİK SONUÇ CÜMLESİ
YAZMA YAPRAĞI**

1. Bu derste ..Mustafa Kemal'in Samsun'a Gikisi..
..Mondros Ateskes Antlaşması Amasya Genelgesi..
ve ..Bazı yeni kelimeler..... öğrendim.

2. Bu derste ..madda, himaye, miting, genelge, protesto..
kelimelerini.....
öğrenmek, benim için büyük sürpriz oldu.

3. Öğrendiğim konulardan /.....
adlı konuyu anlamakta güçlük çektim.

4. Atatürk'ün ..Samsun'a Gikisi ve Amc konusu hakkında daha
ya Genelgesi
fazla şeyler öğrenmek isterim.

5. Bu derste öğrendiklerim yaşamımda ..Amasya Genelgesi.....
 faydaları sağlayabilir.

6. Bu derste öğrendiğim ..Atatürk'ün Samsun'a Gikisi ve Amas-
ya Genelgesi..... konuları tekrar etmem gerekir.

EK 6

“VATAN VE MİLLET” ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ

Açıklama

Sevgili öğrenci, bu test senin “Vatan ve Millet” ünitesinde neleri, ne kadar bildiğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. **40 adet** çoktan seçmeli soru bulunan bu testi yanıtlaman için **50 dakika** süre verilmiştir. Her sorunun yalnızca bir doğru yanıtı bulunmaktadır. Soruları dikkatlice okuduktan sonra senin için en doğru görünen seçeneği yanıt anahtarına işaretlemen yeterlidir. Her doğru yanıtladığın soru için alacağın **puan 2,5**’ dur. Başarılar dilerim.

Sorular

1) Belli özelliklere sahip insan topluluğun üzerinde yaşadığı ve kendi kültürünü oluşturduğu toprak parçasına verilen ad aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Ulus   B) Millet   C) Vatan   D) Devlet

2) Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında bir takım bağlar bulunan, aynı bayrak altında toplanmış olan insan topluluğuna ne ad verilir?

- A) Oba   B) Devlet   C) Aşiret   D) Millet

3) Dil birliği – Kültür Birliği – Ülkü birliği – İşgücü birliği – Yurt Birliği – Tarih Birliği – Din Birliği

Yukarıda sayılanlardan kaç tanesi Milleti oluşturan öğelerdendir?

- A) 4   B) 5   C) 6   D) 7

4) “Bir toplumu oluşturan bireyler arasında anlaşmayı ve birliği sağlayan araca ..... denir.” Cümlesinde noktalı yere aşağıdaki kelimelerden hangisinin gelmesi en uygun olur?

- A) Kültür   B) Dayanışma   C) Dil   D) Örf

5) Tarihte uzun yıllar süresince birlikte geçirdiğimiz hayat ve meydana getirdiğimiz eserler bizleri birbirimize bağlamıştır. Bizleri birbirimize bağlayan bu özelliğe ne ad verilir?

- A) Tarih Birliği   B) Kültür Birliği   C) Ülkü Birliği   D) Dil Birliği

6) “Milli kültürümüzü, çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak” Atatürk’ün bu hedefi milleti oluşturan öğelerden hangisini anlatmaktadır?

- A) Yurt Birliği   B) Kültür Birliği   C) Dil Birliği   D) Ülkü Birliği

Ek - 6 devam

7) Bir milleti oluşturan öğelerin başında dil birliği gelmektedir. Aşağıdaki cümlelerden hangisi dilin önemini **açıklamaz**?

- A) Dil kültürün devamlılığını sağlar.
- B) Dil, hukuk alanında gelişmeyi sağlar.
- C) Dil, tarihin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar.
- D) Dil, bireylerarası anlaşma yoludur.

8) Bir toplumdaki bireylerin geleneklerinin, göreneklerinin, zevklerinin, duygu ve düşüncelerinin aynı olması aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Kültürel Birlik
- B) Tarihsel Birlik
- C) Milli Birlik
- D) Ülküsel Birlik

9) Geçmişimizden gelen en zengin hazinemizin tarihimiz olduğunu fark eden Atatürk aşağıdaki kurumlardan hangisini kurmuştur?

- A) Türk Dil Kurumu
- B) Türk Eğitimi Kurumu
- C) Türk Tarih Kurumu
- D) Yüksek Tarih Enstitüsü

10) Milletın özellikleri arasında sayılan ülkü birliği ifadesindeki ülkü kelimesinin anlamı aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Her türlü fedakarlığı yapabileceğimiz dilek
- B) Milletçe yaşadığımız önemli olaylar
- C) Üzerinde yaşanan kara parçası
- D) Bireyler arasındaki ortak düşünceler

11) Aşağıdakilerden hangisi Türk Milletinin ortak ülküsü **olamaz**?

- A) Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak
- B) Bağımsız bir şekilde yaşamak
- C) Bir ülkenin sömürgesi olmak
- D) Yükselmek ve ileri gitmek

12) Aşağıdakilerden hangisi bir milleti oluşturan öğelerden **değildir**?

- A) Dil Birliği
- B) Kültür Birliği
- C) Yurt Birliği
- D) Din Birliği

13) Konukseverlik – Çalışkanlık – Cesaret – Yardımseverlik – İnanırcılık - Hayalcilik Yukarıda verilenlerden kaç tanesi Türk Milletinin özelliklerindedir?

- A) 3
- B) 4
- C) 5
- D) 6

14) Aşağıda insan topluluklarının Millet olabilmesi için gerekli olan koşullar verilmiştir. Seçeneklerde verilenlerden hangisi bu koşullardan biridir?

- A) Din Birliği
- B) Güç Birliği
- C) Para Birliği
- D) Dil Birliği

15) Türk Milleti bağımsızlığını ve vatanını korumak için canını vermekten çekinmez. Bu cümle Türk Milletinin hangi özelliğini anlatmaktadır?

- A) Çalışkanlık
- B) Temizlik
- C) Cesaret
- D) Doğruluk

Ek - 6 devam

16) Türkler başka insanların düşüncelerine saygı gösterir. Herkesi kendisi gibi düşünmeye ve davranmaya zorlamaz. Bu Türk Milletinin hangi özelliği ile açıklanır?

- A) Hoşgörülü Olmak   B) Çalışkanlık   C) Doğruluk   D) Yardımseverlik

17) Türk ulusu olarak varlığımızı sürdürebilmemizde **en etken** olan özelliğimiz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kültür Birliği   B) Hoşgörü   C) İyi Komşuluk İlişkileri   D) Hızlı Sanayileşme

18) Atalarımız sevinçlerini ve üzüntülerini birlikte paylaşmışlardır. Aşağıda verilenlerden hangisi bu paylaşılan duygularla oluşan değerlerden biri **değildir**?

- A) Türküler   B) Modern Danslar   C) Halk Oyunları   D) Maniler

19) Atatürk'ün "Vatanın her karış toprağı kanlarımızla sulanmadıkça, vatanımıza hiçbir düşman ayağı bastırmayacağız" sözleri bize O'nun hangi duygusunu anlatır?

- A) Millet Sevgisi   B) Cesaret   C) Savaşma Arzusu   D) Vatan Sevgisi

20) Bugün Vatanımızda özgür ve mutlu yaşayabilmeyi kimlere borçluyuz?

- A) Anne ve Babalarımıza   B) Fedakar Atalarımıza
C) Değerli Öğretmenlerimize   D) Devlet Büyüklerimize

21) Atatürk' ün yaşamında aşağıda sayılanlardan hangisi **en önde** gelmiştir?

- A) Ülke Kalkınması   B) Vatan Savunması ve Özgürlük
C) Kendi Çıkarları   D) Ailesi ve Yakın Dostları

22) Anadilimiz nerede zenginleşip gelişmiştir?

- A) Türk Dil Kurumunda   B) Komşu Ülkelerde
C) Dil Okullarında   D) Ana Vatanımızda

23) "Türk'ün Özü Sözü Birdir" sözüyle Türk Milletinin hangi özelliği anlatılmaktadır?

- A) Çalışkanlık   B) Doğruluk   C) Cesaret   D) Sevgi ve Saygı

24) Ülkemizi kalkındırmak, daha mutlu yaşamak için aşağıdakilerden hangisinin olması **en az** önemlidir?

- A) Çalışkan Olmak   B) Zengin Olmak   C) Hoşgörülü Olmak   D) Dürüst Olmak

Ek - 6 devam

25) Aşağıdaki seçeneklerde verilenlerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Türkiye Cumhuriyeti devletini kuran Türk Halkına Türk Milleti denir.
- B) Türk toplumu olarak bizler milletçe birlik ve beraberlik içinde çalışarak yurdumuzu koruyup geliştirmeliyiz.
- C) Türk Milletinin ortak bir kültürü, tarihi ve ülküsü vardır.
- D) Tarih dediğimiz ortak geçmiş içerisinde milleti oluşturan bireyler kendi çıkarları için çalışırlar.

26) Bir topluluğa millet diyebilmemiz için ayırt edici ve belirleyici özelliklerin bulunması gerekir. Aşağıdakilerden hangisi bu özelliklerden biri **değildir**?

- A) Nüfus
- B) Dil
- C) Vatan
- D) Amaç

27) Demokrasi ile yönetilen ülkelerde insanların temel haklarının başında aşağıdakilerden hangisi ilk sırada gelir?

- A) Yaşama Hakkı
- B) Seçilme Hakkı
- C) Haberleşme Hakkı
- D) Seçme Hakkı

28) Aşağıda verilenlerden hangisi Türk Milletinin özelliklerinden **değildir**?

- A) Türk Milleti özgürlüğüne düşkündür.
- B) Türk Milleti savaşmaktan zevk alır.
- C) Türk Milleti sözünde durur.
- D) Türk Milleti yüksek bir ahlak anlayışına sahiptir.

29) Her Türk dilini sever, onu geliştirmenin yollarını arar. Atatürk' de Türk dilinin geliştirilmesi, yabancı dillerin etkisinden kurtarılması için bilimsel çalışmalar yapılmasını istedi. Bu amaçla kurulmasını sağladığı kurum aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türk Tarih Kurumu
- B) Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
- C) Dil Bilimleri Enstitüsü
- D) Türk Dil Kurumu

30) İnsanı her zaman umut içinde yaşatan, ruhunu güçlü tutan ve her zaman kavuşulamayan dileğe ..... denir. Cümlesindeki noktalı yere aşağıdakilerden hangisinin gelmesi **en uygun** olur?

- A) Çalışkanlık
- B) Hırs
- C) Cesaret
- D) Ülkü

31) Aşağıda verilenlerden hangisini yapmak Türk çocukları olarak bizlere **yakışmaz**?

- A) Atalarımızdan kalanlarla yetinmek, gerekirse çalışmak.
- B) Atalarımızın bıraktıkları emanetlere sahip çıkmak
- C) Atatürk' ün "Türk! Övün, Çalış, Güven sözlerine uymak.
- D) Arkadaşlarımızla iyi geçinmek, gerektiğinde hoşgörülü olmak.

32) Bir toplumda, eskiden kalmış olmaları nedeniyle saygın tutulup, kuşaktan kuşağa iletilen kültürel alışkanlıklar ve davranışlara ne ad verilir?

- A) Kültür
- B) Folklor
- C) Gelenek
- D) Alışkanlık

Ek - 6 devam

33) Her Türk, evine ve yurduna gelenleri en iyi şekilde ağırlamak ister. Yedirir, içirir, rahat ettirmeye çalışır. Bu sayılanlar Türk Milletinin hangi özelliğiyle ilgilidir?

- A) Konukseverlik   B) Yardımseverlik   C) Merhamet   D) Zenginlik

34) Üzerinde yaşadığı sınırları, belli toprakları vatan olarak kabul eden insanlara ne ad verilir?

- A) Birey   B) Fert   C) Vatandaş   D) Sınırdaş

35) Türk Milleti milli amaçlar uğrunda fedakarlığa her zaman hazırdır. Ülke tehlikeye düştüğünde hemen cepheye koşar ve bu uğurda can vermekten kaçınmaz. Vatan savunmasında can vermiş olan kişilere ne ad verilir?

- A) Yiğit   B) Kahraman   C) Şehit   D) Gazi

36) Atatürk onuncu yıl nutkunda:

- * Türk Milleti çalışkandır   * Türk Milletinin karakteri yüksektir.
* Türk Milleti birlik ve beraberlik içinde her güçlüğü yenmesini bilir.
Sözleriyle Türk Milletinin hangi özelliğine dikkat çekmiştir?

- A) Güven   B) Sevgi   C) Övgü   D) Yakınlık

37) Atalarımızın geçmişte bizler için yaptıkları fedakarlıklara karşılık olarak yapacağımız en güzel davranış aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Komşu ülkelerle dost olmak, onlara güvenmek.
B) Vatanımızı daha ileri götürmek.
C) Arkadaşlarımızla iyi geçinmek.
D) Ülkemizi bulduğumuz gibi bırakmak.

38) Aşağıdakilerden hangisi eğitim görmekte olduğunuz ilköğretim kurumunun amaçlarından biri **değildir**?

- A) Öğrencileri meslek sahibi yapmak   B) Temel eğitim ve öğretim vermek
C) Toplu yaşama kurallarını kavratmak   D) Öğrencileri çeşitli yönlerden geliştirmek.

39) Daima koruyup yüceltmeye ant içtiğimiz, toprağına büyük bir sevgi ile bağılı olduğumuz güzel yurdumuzun simgesi nedir?

- A) Ormanları   B) Madenleri   C) Bayrağı   D) Tarihi yerleri

40) * Zengin bir kültür mirasına sahiptir.

* Ortak yaşama arzu ve dileği olan insanların birleşmesiyle oluşur.

* Kendi adını verdiği yurt topraklarında yaşar.

Yukarıda sayılanlar aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

- A) Toplum   B) Aile   C) Millet   D) Ülke

EK 7

“CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?” ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ

Açıklama

Sevgili öğrenci, bu test senin “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk ” ünitesinde neleri, ne kadar bildiğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. 50 adet çoktan seçmeli soru bulunan bu testi yanıtlaman için **50 dakika** süre verilmiştir. Her sorunun yalnızca bir doğru yanıt bulunmaktadır. Soruları dikkatlice okuduktan sonra senin için en doğru görünen seçeneği yanıt anahtarına işaretlemen yeterlidir. Her doğru yanıtladığın soru için alacağın **puan 2’** dir.

Başarılar dilerim.

SORULAR

1) Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan ve Osmanlı Devletinin sonu kabul edilen anlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gümrü Anlaşması
B) Ankara Anlaşması
C) Mondros Anlaşması
D) Lozan Anlaşması

2) I. Dünya Savaşından sonra yapılan anlaşmaya göre İtilaf Devletleri **önce** hangi davranışta bulundular?

- A) İstanbul’a bir donanma gönderip denetim altına aldılar.
B) İngilizler Antep, Maraş ve Musul’u işgal ettiler.
C) Samsun ve Merzifon’a İngilizler askeri birlikler çıkardılar.
D) Fransızlar Adana ve çevresini işgal ettiler.

3) Osmanlı Hükümeti Mustafa Kemal’i Samsun’a hangi görevle göndermiştir?

- A) Anafartalar Komutanlığı
B) 9. Ordu Müfettişliği
C) Yıldırım Ordular Komutanlığı
D) Genel Kurmay Denetçiliği

4) I. Dünya Savaşından sonra imzalanan ateşkes anlaşmasına göre İtilaf Devletlerince yurdumuz işgal edilmekteydi. İtilaf Devletlerinin desteğiyle Yunanlılar yurdumuzda nereye asker çıkardılar?

- A) Aydın
B) İstanbul
C) İzmir
D) Eskişehir

5) Mustafa Kemal bir hafta Samsun’da kaldıktan sonra Kurtuluş çalışmalarını sürdürmek için buradan hangi şehire gitmiştir?

- A) Sivas
B) Erzurum
C) Amasya
D) Trabzon

Ek - 7 devam

- 6) Türk Milletinin birlik ve beraberlik içinde mücadeleye çağırılmasını amaçlayan Amasya Genelgesi hangi tarihte yayımlanmıştır?
- A) 19 Mayıs 1919   B) 23 Temmuz 1919   C) 30 Mayıs 1920   D) 22 Haziran 1919
- 7) Aşağıdakilerden hangisi Amasya Genelgesinde yer alan ifadelerden biri **değildir**?
- A) Yurdun ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.
 B) Milletin bağımsızlığı yine milletin azim ve kararıyla kurtarılabilir.
 C) Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez.
 D) Sivas'ta milli bir kongre toplanacaktır.
- 8) Hem Erzurum kongresinde hem de Misak-ı Milli'de alınan kararlardan biri aynıdır. Bu karar aşağıdaki seçeneklerden hangisinde verilmiştir?
- A) Azınlıklara ayrıcalıklar tanınamaz.
 B) Osmanlı Hükümeti'nin dağılması halinde yurdun savunması Ankara Hükümetine bırakılacaktır.
 C) Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, asla bölünemez.
 D) Ülkede her işi ulusal güçler yapacak, ulus iradesi hakim olacaktır.
- 9) Kurtuluş savaşımızın nedeni, gelişmesi ve amacı ilk kez yazılı olarak aşağıdakilerden hangisiyle açıklanmıştır?
- A) Misak-ı Milli Belgesiyle   B) Amasya Genelgesiyle
 C) Sivas Kongresiyle   D) İlk TBMM kararıyla
- 10) Sivas Kongresinde yurttan kurulan yararlı derneklerin hepsinin birleştirilmesi kararı alınmıştı. Bununla varılmak istenen amaç neydi?
- A) Kurtuluş Savaşını tek elden yönetmek   B) Düzenli bir ordu kurmak
 C) İstanbul Hükümetini devirmek   D) Cumhuriyeti ilan etmek
- 11) İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmeleri sonrasında aşağıdaki olaylardan hangisi gerçekleşmiştir?
- A) Kurtuluş Savaşının başlaması   B) Misak-ı Milli'nin yayımlanması
 C) Amasya Genelgesi'nin Yayınlanması   D) Mebuslar Meclisi'nin kapatılması
- 12) Mebusan Meclisi'nin kapatılmasında aşağıdaki olaylardan hangisi etkili olmuştur?
- A) İstanbul'un işgal edilmesi   B) Misak-ı Milli'nin yayımlanması
 C) Amasya Genelgesi'nin ilanı   D) Atatürk'ün Ankara'ya gitmesi

Ek - 7 devam

13) Mustafa Kemal'in İstanbul'dan ayrılırken tasarladığı Kurtuluş planı ile ilgili olarak aşağıda verilenler doğru biçimde hangi seçenekte sıralanmıştır?

- I. Anadolu'ya geçmek   II. Düzenli bir ordu kurmak   III. Kongreler yapmak
IV. TBMM'yi açmak   V. Düşmanları yurttan atmak

- A) I – III – IV – II – V   B) III – IV – II – I – V
C) I – II – III – IV – V   D) V – I – III – IV – II

14) Kurtuluş Savaşı sırasında Osmanlı Hükümeti aşağıdakilerden hangisini yapmamıştır?

- A) Düşmanla işbirliği yaparak Anadolu'da kurtuluş mücadelesi verenlere karşı halife ordusunu kurmak
B) TBMM ile işbirliği yaparak işgalci güçlerin kovulmasını sağlamak.
C) Atatürk'ü vatan haini ilan edip, ölüm cezası vermek.
D) Sivas Kongresini engellemeye çalışmak.

15) Kuvay-ı Milliye birlikleri ilk defa hangi bölgemizde hangi devletin işgaline karşı koymuştur?

- A) Ege Bölgesi – Yunanistan   B) Marmara Bölgesi – İngiltere
C) Güneydoğu Anadolu Bölgesi – Fransa   D) Akdeniz Bölgesi – İtalya

16) I. ve II. İnönü Savaşları ile aşağıdakilerden hangisi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır?

- A) Yunanlıları Batı Anadolu'dan atmak.
B) Düşmanı oyalayarak zaman kazanmak.
C) İtilaf Devletlerini işgalci tutumlarından caydırmak.
D) İstanbul Hükümetinin desteğini sağlamak.

17) TBMM'nin başka bir devletle imzaladığı ve varlığını kabul ettirdiği ilk antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gümrü Antlaşması   B) Ankara Antlaşması
C) Sevr Antlaşması   D) Mondros Ateşkes Antlaşması

18) Kurtuluş Savaşı devam ederken, TBMM'yi tanıyan ve Ankara'ya elçisini gönderen ilk devlet aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fransa   B) İngiltere   C) Sovyetler Birliği   D) Yunanistan

19) Doğu Anadolu Bölgesindeki vatandaşlarımıza yönelik Ermeni zulmü üzerine TBMM savaşma kararı aldığı anda Doğu Cephesine komutan olarak aşağıdaki isimlerden hangisini atadı?

- A) Mareşal Fevzi Çakmak   B) Kazım Karabekir Paşa
C) Albay İsmet İnönü   D) Albay Salih Bozok

Ek - 7 devam

20) Kurtuluş Savaşı sırasında önemli bir çatışma olmadan işgal ettikleri Antalya ve Konya yöresini savaşı göze alamayarak yurdumuzu terk edip giden devlet hangisidir?

- A) Fransa   B) İngiltere   C) Rusya   D) İtalya

21) - T.B.M.M' nin gücü arttı.
- Savaşta komutan Albay İsmet Bey idi.
- Türk ordusu batı cephesine ilk askeri başarısını kazandı.

Yukarıda verilen ifadeler hangi zaferle ilgilidir?

- A) I. İnönü zaferi   B) II. İnönü Zaferi
C) Sakarya Meydan Muharebesi   D) Büyük Taarruz

22) Kurtuluş Savaşı sırasında Güney Cephesinde aşağıdaki devletlerden hangisiyle savaşılmıştır?

- A) Ermeniler   B) Fransızlar   C) İtalyanlar   D) Yunanlılar

23) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Mustafa Kemal'i geniş yetkiler vererek Başkomutanlık görevine atadığı savaş aşağıdakilerden hangisidir?

- A) II. İnönü   B) I. İnönü   C) Kütahya Meydan Savaşı   D) Büyük Taarruz

24) Türk ulusu vatanını kurtarmak amacıyla yaptığı savaşların sonunda hangi barış anlaşmasını imzalamıştır?

- A) Gümrü Antlaşması   B) Kars Antlaşması
C) Ankara Antlaşması   D) Lozan Antlaşması

25) Yaşanılan zamana ayak uydurmak ve yeniliklere açık olmaya ne ad verilir?

- A) Gençleşme   B) Çağdaşlaşma   C) Kalkınma   D) Medeniyet

26) Atatürk uygarlıktan yoksun olan bir milletin geri kalacağını, bu nedenle amacımızın milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkartmak olduğunu söylemiştir. Bizler bu amaç için çalışırken neyi temel almalıyız?

- A) Deneyimler   B) Yenilikler   C) Akıl ve Bilim   D) Birlik ve Beraberlik

27) Saltanatın kaldırılması, ülke sınırları içinde tek hükümetin TBMM hükümeti olarak belirtilmesi, halifenin hükümet tarafından seçilmesi kararının alınması hangi tarihte olmuştur?

- A) 16 Mart 1920   B) 1 Kasım 1922   C) 27 Ekim 1925   D) 23 Nisan 1923

Ek - 7 devam

- 28) I. Laikliğin kabul edilmesi II. Şapka devrimi yapılması
 III. TBMM nin açılması IV. Çok partili sisteme geçilmesi
 V. Öğretim birliğinin sağlanması VI. Medeni Kanunun Kabul edilmesi
 VII. Saltanatın kaldırılması

Yukarıda sayılan gelişmelerin hangileri "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur" ilkesi ile doğrudan ilişkilidir?

- A) I – II - VI   B) III – IV - VII   C) I – II - IV   D) IV – V - VII
- 29) 29 Ekim 1923' te Cumhuriyetin kabul edilmesinden sonra ilk Cumhurbaşkanı kim olmuştur?
- A) İsmet İnönü   B) Abdülmecit   C) Celal Bayar   D) Mustafa Kemal
- 30) *Herkesin çıkarını koruyan yönetim biçimidir.
 *Herkesin mal sahibi olabildiği bir idaredir.
 *Bütün vatandaşların hizmetinde olan bir rejimdir.
 Yukarıdaki tanımlar hangi yönetim şeklinin açıklamasıdır?
- A) Monarşi   B) Cumhuriyet   C) Padişahlık   D) Meşrutiyet
- 31) Atatürk çeşitli alanlarda inkılaplar gerçekleştirmiştir. Soyadı kanununun kabul edilmesi inkılabı hangi alanla ilgilidir?
- A) Eğitim ve kültür alanı   B) Hukuksal alan
 C) Siyasal alan   D) Toplumsal alan
- 32) Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda cehalet ülkemizde çok kuvvetli bir şekilde varlığını sürdürüyordu. Bunun ortadan kaldırılması ancak halkı okur-yazar hale getirmekle mümkün olabilirdi. Bu gerçeği gören Atatürk aşağıdakilerden hangisini gerçekleştirmiştir?
- A) Anayasanın kabulü   B)Tevhid-i tedrisat kanununun ilanı
 C) Yeni Türk Alfabesinin kabul edilmesi   D) Türk Dil Kurumunun kurulması
- 33) Milli kültürümüzün temeli nedir?
- A) Birlik ve beraberlik   B) Çağdaşlaşma   C) Taklitçilikten kaçınma   D)Milli Tarih
- 34) Halifeliğin kaldırılmasında **en etken** olan neden aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Halifenin bazı milletvekilleriyle görüşmeler yapması
 B) Saltanatı diriltmek için karışıklıklar yaratıcı konuşmalar yapması
 C) Halifeliğin Cumhuriyet yönetimiyle uyuşmaması.
 D) Yapılacak inkılaplar için halifeliğin kaldırılmasınının gerekmesi

Ek - 7 devam

35) Tek kadınla evlilik esasının getirilmesi, aile yaşamında eşler arasında eşitlik sağlanması, kadına istediği mesleğe girme ve çalışma haklarının verilmesi hangi kanunun yürürlüğe girmesiyle gerçekleşmiştir?

- A) Türk Medeni Kanunu
B) Türk Ticaret Kanunu
C) Türk Ceza Kanunu
D) 1982 Anayasasının Kabulü

36) Toplum hayatında uymak zorunda olduğumuz bir takım kurallar vardır. Bunların bir bölümü hukuk kurallarıdır. Aşağıdakilerden hangisi hukuk kurallarından biri **değildir**?

- A) Kanun
B) Tüzük
C) Yönetmelik
D) Gelenekler

37) Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla, kadınlarımız siyasi yaşama katılmışlardır. Bu olay aşağıda tarihlerden hangisinde gerçekleşmiştir:

- A) 5 Ağustos 1934
B) 20 Nisan 1924
C) 20 Ocak 1921
D) 4 Ekim 1926

38) Atatürk, "Türk milleti, evlatlarına vereceği eğitimi, okul ve medrese diye iki ayrı kuruluşa bırakamazdı" sözleriyle hangi konuya dikkat çekmiştir?

- A) Öğretim birliğinin sağlanması
B) Nitelikli öğretmenler yetiştirilmesi
C) Yeni okullar açılması
D) Medreselerdeki eğitim ve öğretim

39) Eğitimde uyumlu bir bütünlüğün sağlanması aşağıdakilerden hangiyle gerçekleşmiştir?

- A) Türk Medeni Kanunu
B) Tevhid-i Tedrisat Kanununun Kabulü
C) Anayasanın Kabulü
D) Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

40) Aşağıdakilerden hangisi Atatürk ilke ve İnkılaplarının dayandığı temel özelliklerden biri **olamaz**?

- A) Milli tarih bilinci
B) Bağımsızlık ve özgürlük
C) Barışçılık ve akılcılık
D) Yakın çevreye inanma ve güvenme

41) Milli birliğimizin simgesi ve geleceğimizin güvencesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Siyasal Güç
B) Türk Ekonomisi
C) Türk Ordusu
D) Sosyokültürel Güç

42) Aşağıdakilerden hangisi Atatürk İnkılaplarının genel amacıdır?

- A) Okuma-yazmayı yaygınlaştırmak
B) Türkiye'nin bağımsız bir devlet olmasını sağlamak
C) Kılık kıyafette uygarlaşmak
D) Türk vatanını çağdaş uygarlık düzeyine yükseltmek

43) Atatürk'e göre millet olmanın, çağdaşlaşmanın, kalkınmanın, hür ve demokratik bir toplum olmanın **en etkili aracı** nedir?.

- A) Ekonomi
B) Eğitim
C) Sağlık
D) Turizm

Ek - 7 devam

- 44) Atatürk'ün milliyetçilik ilkesini açıklayan sözü aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
- A) Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.
 B) Yurtta barış, dünyada barış!
 C) Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir.
 D) Dünya vatandaşları, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak biçimde eğitilmelidir.
- 45) Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasına ne ad verilir?
- A) Özgürlük   B) Halkçılık   C) Devletçilik   D) Laiklik
- 46) Türkiye'de Atatürk tarafından ortaya konan ekonomi siyasetine verilen ad nedir?
- A) Cumhuriyetçilik   B) Halkçılık   C) Devletçilik   D) Laiklik
- 47) Aşağıdakilerden hangisi laiklik anlayışının sağladığı yararlarından biri **olamaz**?
- A) Kimse halkın inançlarını, dini duygularını kendi çıkarları için kötüye kullanamaz.
 B) Din ve devlet işlerine politika karıştırılmaz.
 C) Eğitim, sağlık hizmetleri ülkenin her yanına götürülebilir, inkılaplar yapılabilir.
 D) Serbest ticaret ve alışveriş yapma özgürlüğü doğar.
- 48) * Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa ayrıcalıklar tanınmaz.
 *Herkes kanun karşısında eşittir.
 *Devlet hizmetlerinden herkes eşit olarak yararlanır.
- Yukarıda verilenler Atatürk ilkelerinden hangisiyle ilgilidir?
- A) Halkçılık ilkesi   B) Milliyetçilik ilkesi
 C) Cumhuriyetçilik ilkesi   D) Devletçilik ilkesi
- 49) - Akıl ve bilimi yol gösterici olarak kabul etmek.
 - Dayanışma, yurtta ve dünyada barış düşüncesi taşımak
 - Bütün insanları sevmek
- Yukarıda sayılanlar Atatürk'ün yaşamının hangi yönünü anlatmaktadır?
- A) Siyasi yönü   B) Fikir yönü   C) Öğreticilik yönü   D) Yöneticilik yönü
- 50) Ulu Önder Atatürk Cumhuriyetin korunmasında gençlere düşen görevleri nerede belirtmiştir?
- A) Andımızda   B) 1921 Anayasasında
 C) Gençliğe hitabesinde   D) Ankara'ya gelişinde

EK 8

GİZLENMİŞ ŞEKİLLER GRUP TESTİ

Geliştirenler: Philip K.Oltman, Evelyn Raskin ve A.Witkin

Türkçeye ilk çeviren: Güler OKMAN

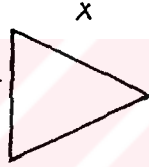
Adı Soyadı:

Cinsiyet:

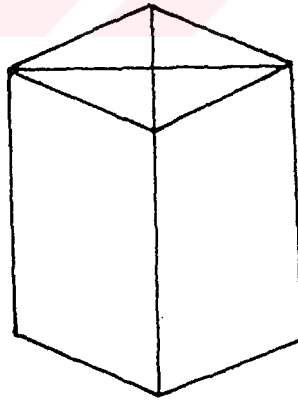
Tarih :

Doğum Tarihi:

AÇIKLAMA: Bu test sizin karmaşık bir şekil içinde gizlenmiş basit bir şekli bulma yeteneğinizi ölçmektedir. Örnek olarak aşağıda "X" diye adlandırılmış basit bir şekil verilmiştir.

Bu basit şekil aşağıdaki karmaşık şekil içinde gizlenmiştir:

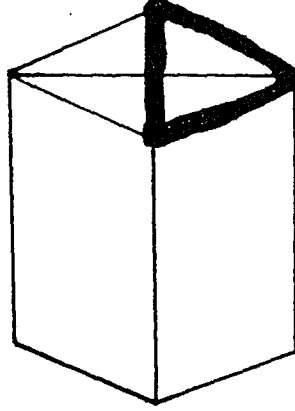

Sizden istenen, "X" adlı bu basit şekli karmaşık şeklin içinde bulup kalemle üzerinden çizmektir. Unutmayın, basit şekil karmaşık şeklin içinde AYNI BÜYÜKLÜKTE, AYNI BİÇİMDE ve AYNI YÖNE DÖNÜK olarak bulunmaktadır.

Çizme işini bitirince sayfayı çevirip doğru çözümlerle karşılaştı-
rınız.

Ek - 8 devam

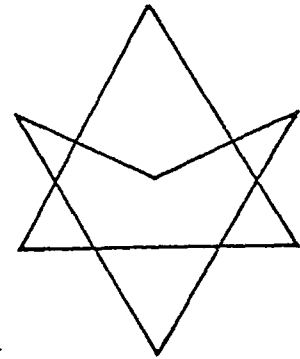
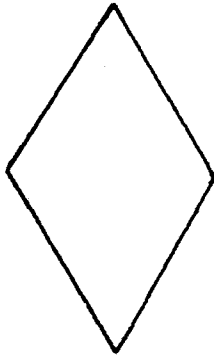
Karmaşık şekil üzerinde basit şeklin çizilerek işaretlenmiş olduğu aşağıdaki çözüm doğrudur.

Gördüğünüz gibi, doğru şekil sağ üstteki üçgendir. Sol üstteki üçgen basit şekle benzese de ters yöne dönük olduğundan yanlıştır.

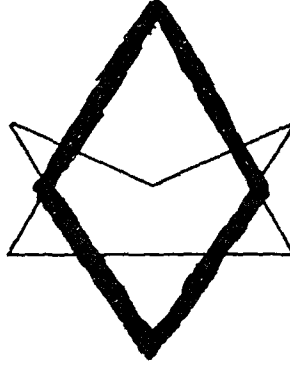
Şimdi aşağıdaki örneği deneyiniz. "Y" işaretli basit şekli sağ alttaki karmaşık şekil içinde bulup kalemle üzerini çiziniz.

Y

Kendi çözümünüzü karşı sayfadaki doğru çözümle karşılaştırınız.

Ek - 8 devam

Testin bundan sonrasında yukarıdaki örneklere benzer problemler bulunmaktadır. Her sayfada karmaşık bir şekil ve onun içinde gizlenmiş olan basit şekli belirten bir harf göreceksiniz. Her problemde, karmaşık şekil içinde bulmanız gereken basit şekli görmek için bu kitapçığın ARKA KAPAĞINA bakınız. Sonra tekrar karmaşık şekle dönerek, onun içinde sabit şekli bulup kalemle üzerini çiziniz.

Şu noktalara dikkat ediniz:

1. Basit şekillere istediğiniz kadar bakabilirsiniz.
2. YAPTIĞINIZ HER YANLIŞI SİLİNİZ.
3. Problemleri sırayla yapınız. Çok zor durumda kalmadıkça kesinlikle hiçbir problemi atlamayınız.
4. Her problem için karmaşık şeklin üzerine YALNIZ BİR TANE BASİT ŞEKİL çiziniz.

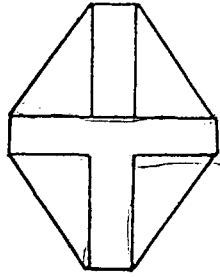
Birden fazla basit şekil görebilirsiniz ama bunlardan sadece birinin üzerini çiziniz.

5. Her seferinde, basit şekil arka kapaktaki görünüşüyle AYNI BÜYÜKLÜKTE, AYNI BİÇİMDE ve AYNI YÖNE DÖNÜK olarak karmaşık şeklin içinde bulunmaktadır.

Size söylenmeden sayfayı çevirmeyiniz.

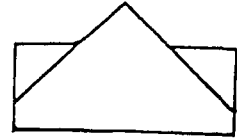
Ek - 8 devam

1

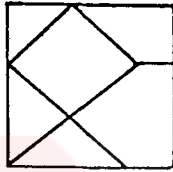
Basit Şekil "B" yi bulunuz.

2

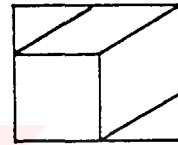
Basit Şekil "G" yi bulunuz.

3

Basit Şekil "D" yi bulunuz.

4

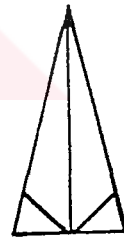
Basit Şekil "E" yi bulunuz.

5

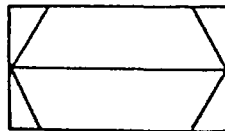
Basit Şekil "C" yi bulunuz.

6

Basit Şekil "F" yi bulunuz

7

Basit Şekil "A" yi bulunuz.

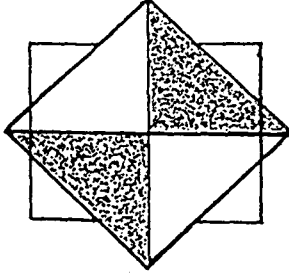
DURUNUZ

Bundan sonra ne yapacağını

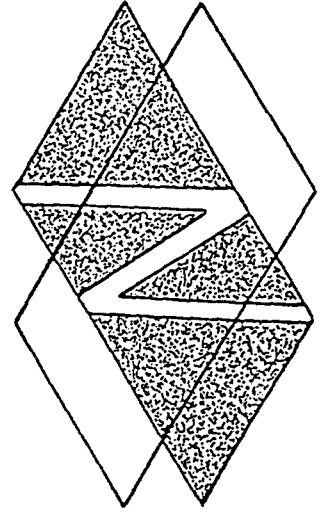
Ek - 8 devam

1

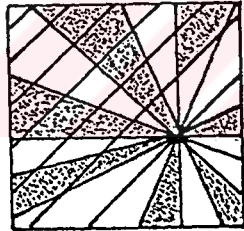
Basit Şekil "G" yi bulunuz.

2

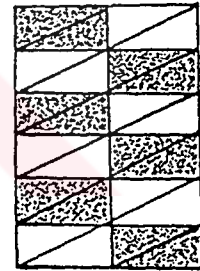
Basit Şekil "A" yi bulunuz.

3

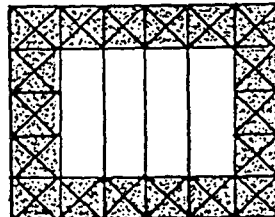
Basit Şekil "G" yi bulunuz.

4

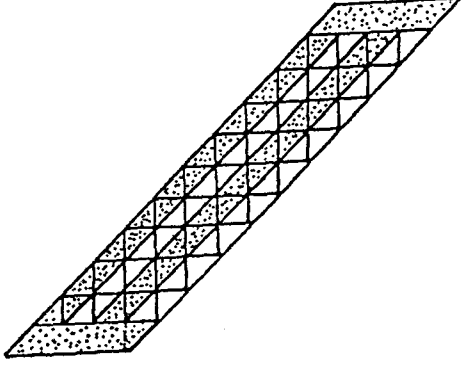
Basit Şekil "E" yi bulunuz.

5

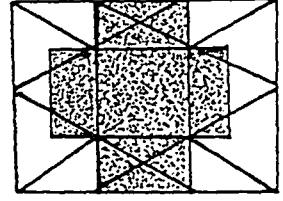

Basit Şekil "B" yi bulunuz.

Ek - 8 devam

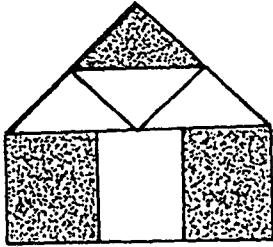
Basit Şekil "C" yi bulunuz.

7

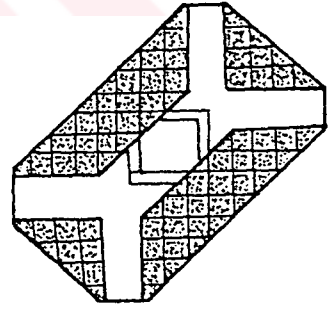
Basit Şekil "E" yi bulunuz.

8

Basit Şekil "D" yi bulunuz.

9

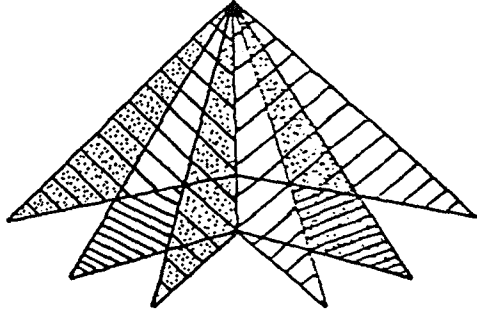

Basit Şekil "H" yi bulunuz.

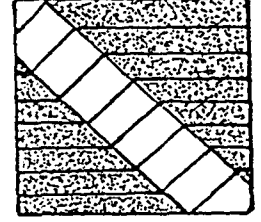
DURUNUZ

Bundan sonra ne yapacağınız
söyleninceye kadar bekleyiniz

Ek - 8 devam

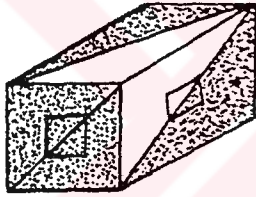
Basit Şekil "F" yi bulunuz.

2

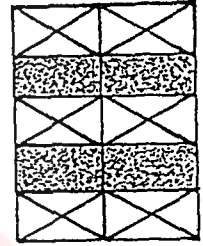
Basit Şekil "G" yi bulunuz

3

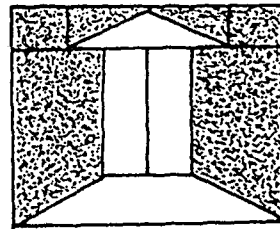
Basit Şekil "C" yi bulunuz.

4

Basit Şekil "E" yi bulunuz

5

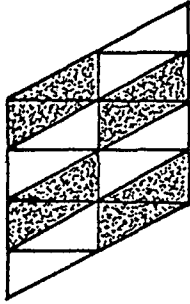

Basit Şekil "B" yi bulunuz.

Öbür sayfaya geçiniz.

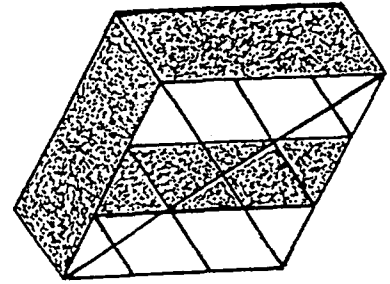
Ek - 8 devam

6

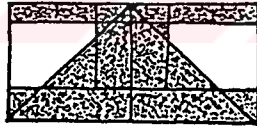
Basit Şekil "E" yi bulunuz.

7

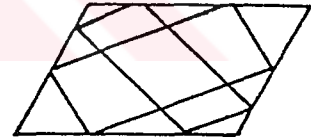
Basit Şekil "A" yi bulunuz.

8

Basit Şekil "C" yi bulunuz.

9

Basit şekil "A"yı bulunuz.

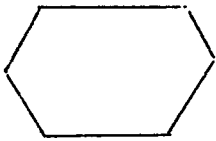
DURUNUZ

Bundan sonra ne yapacağınız
söyleninceye kadar bekleyiniz.

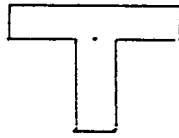
Ek - 8 devam

BASİT ŞEKİLLER

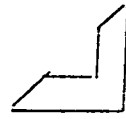
A

B

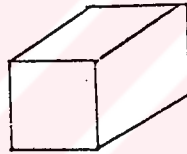
C

D

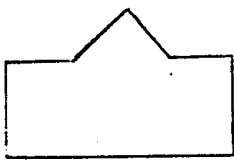
E

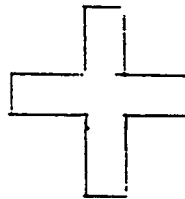
F

G

H

EK 9

SOSYAL BİLGİLER DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenci,

Bu ölçek, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarınızı ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıda Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumunuzu belirlemek için cümleler bulunmaktadır. Herbir cümleyi okuduktan sonra, cümlelere ne derece katıldığınızı belirlemek için cümlelerin sağındaki seçeneklerden size en uygun olanını işaretleyiniz. İşaretlediğiniz seçeneklerin doğru ya da yanlış olması söz konusu değildir. Lütfen, herbir seçeneği okuduktan sonra aklınıza ilk gelen seçeneği (X) işareti koyarak işaretleyiniz. Cümlelerden hiçbirini yanıtsız bırakmayınız. Teşekkür ederiz.

Öğr.Gr. Handan DEVECİ

Arş.Gr. Bülent GÜVEN

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlar	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Sosyal Bilgiler dersinin çok önemli ve yararlı bir ders olduğuna inanıyorum.					
3. Sosyal Bilgiler dersiyle bilgilerimin daha da arttığına inanıyorum.					
5. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğimiz bazı bilgiler yararlı değildir.					
7. Sosyal Bilgiler derslerimiz çok zevkli geçiyor.					
9. Sosyal Bilgiler dersinin konuları bana çok eğlenceli geliyor.					
11. Sosyal Bilgiler dersinde merak ettiğim konuları öğreniyorum.					
13. Sosyal Bilgiler dersinde tarihleri ezberlemek bana zor geliyor.					
15. Sosyal Bilgiler dersinde geçmişte yaşanmış olayları öğrenmek hoşuma gidiyor.					

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlar	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
17. Sosyal Bilgiler, herkes için gerekli olan, temel bir derstir.					
19. Sosyal Bilgiler dersinde bazı konular bana çok sıkıcı geliyor.					
21. Sosyal Bilgiler dersinde okuma, yazma, anlatma gibi çalışmalar hoşuma gitmiyor.					
23. Büyüyünce Sosyal Bilgiler öğretmeni olmak istiyorum.					
25. Sosyal Bilgiler dersi bende güzel duygular uyandırıyor.					
27. Sosyal Bilgiler derslerine ayrılan sürenin azaltılmasını istiyorum.					
29. Sosyal Bilgiler dersini, bize çevreyi tanıttığı için çok seviyorum.					
31. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğim bilgileri günlük yaşamda kullanmak hoşuma gidiyor.					

EK 10 / A

GRUPLARIN BAŞARI TESTİNDEN ALDIKLARI ÖNTEST PUANLARI

Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Denek Sıra No	Puanı	Denek Sıra No	Puanı
1	29.25	1	39.00
2	49.50	2	47.00
3	57.50	3	43.75
4	61.00	4	34.75
5	36.75	5	33.75
6	44.00	6	44.75
7	30.75	7	36.25
8	23.50	8	30.50
9	36.25	9	47.50
10	53.25	10	37.00
11	31.00	11	43.75
12	25.25	12	43.00
13	46.00	13	34.00
14	36.75	14	37.50
15	33.50	15	29.50
16	21.75	16	24.75
17	20.50	17	25.75
18	25.50	18	29.50

EK 10 / B

GRUPLARIN BAŞARI TESTİNDEN ALDIKLARI SONTEST PUANLARI

Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Denek Sıra No	Puanı	Denek Sıra No	Puanı
1	72.00	1	59.00
2	83.75	2	70.25
3	88.25	3	79.50
4	92.50	4	67.50
5	64.50	5	64.50
6	81.00	6	57.75
7	79.75	7	71.00
8	74.50	8	70.00
9	76.75	9	56.00
10	91.75	10	51.50
11	64.50	11	70.25
12	49.00	12	67.50
13	77.50	13	42.75
14	55.50	14	47.00
15	41.00	15	50.75
16	50.00	16	50.50
17	72.50	17	47.50
18	42.50	18	48.00

EK 11 / A

GRUPLARIN TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI ÖNTEST PUANLARI

Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Denek Sıra No	Puanı	Denek Sıra No	Puanı
1	112	1	119
2	128	2	124
3	119	3	122
4	128	4	124
5	105	5	117
6	119	6	107
7	108	7	116
8	113	8	109
9	108	9	118
10	133	10	132
11	87	11	101
12	114	12	111
13	132	13	120
14	123	14	116
15	104	15	106
16	114	16	122
17	115	17	106
18	95	18	99

EK 11 / B

GRUPLARIN TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI SONTEST PUANLARI

Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Denek Sıra No	Puanı	Denek Sıra No	Puanı
1	120	1	120
2	130	2	125
3	138	3	139
4	135	4	116
5	106	5	108
6	126	6	114
7	117	7	115
8	124	8	108
9	119	9	119
10	140	10	130
11	104	11	100
12	110	12	128
13	141	13	117
14	129	14	110
15	101	15	102
16	105	16	125
17	124	17	105
18	105	18	101

EK 12
GRUPLARIN DENKLEŞTİRİLMESİNDE KULLANILAN SOSYAL BİLGİLER
DERSİ KARNE NOTLARI

Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Denek Sıra No	Puanı	Denek Sıra No	Puanı
1	5	1	5
2	5	2	5
3	5	3	5
4	5	4	5
5	5	5	4
6	4	6	4
7	4	7	3
8	4	8	3
9	4	9	4
10	4	10	3
11	5	11	5
12	3	12	2
13	5	13	5
14	3	14	4
15	2	15	3
16	3	16	4
17	5	17	5
18	2	18	3

EK 13
GRUPLARIN DENKLEŞTİRİLMESİNDE KULLANILAN GİZLENMİŞ ŞEKİLLER
GRUP TESTİ PUANLARI

Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Denek Sıra No	Puanı	Denek Sıra No	Puanı
1	17	1	15
2	15	2	13
3	14	3	12
4	13	4	12
5	13	5	12
6	13	6	11
7	12	7	11
8	9	8	8
9	9	9	7
10	8	10	7
11	6	11	6
12	5	12	6
13	3	13	5
14	3	14	5
15	0	15	0
16	0	16	0
17	0	17	0
18	0	18	0

EK 14/A
BİLİŞSEL STİLLERE UYGUN OLARAK HAZIRLANAN ETKİNLİK PLANLARINI
UYGULAMA YÖNERGESİ

Değerli Öğretmen,

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” üniteleri kapsamında alan bağımlılık – alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan etkinlik planlarının uygulanmasında aşağıda sıralanan işlemlere tam olarak yer vermeye çalışınız.

- 1) Araştırmacı tarafından hazırlanan etkinlik planlarının belirtilen basamaklara uygun biçimde uygulanması için size verilen planı ders öncesi dikkatlice inceleyiniz.
- 2) Derse başlamadan önce derste kullanmanız gereken araç ve gereçleri sınıfa getirerek kullanıma hazır hale getiriniz.
- 3) Sınıfınızdaki öğrencilerin çalışma kağıtlarının daha kolay dağıtılması için bilişsel stil boyutlarına uygun şekilde oturup oturmadıklarını kontrol ediniz.
- 4) Öğrencilerinizin planlarda belirtilen etkinlikleri gerçekleştirip gerçekleştirmediklerini mutlaka kontrol ediniz.
- 5) Öğrencilerinizi anlamadıkları konularda ve etkinliklerde sorular sormaları için cesaretlendiriniz.
- 6) Etkinliklerin mutlaka gruplar içinde ve gruplar arasında paylaşılmasına dikkat ediniz.
- 7) Özellikle alan bağımlılık bilişsel stil boyutunda bulunan öğrencilere zaman konusunda daha esnek davranınız.
- 8) Öğrencilerinizin değerlendirme çalışmalarına mümkün olduğunca etkin ve dengeli bir biçimde katılmalarını sağlayınız.

EK 14/B
BİLİŞSEL STİLLERE UYGUN OLARAK HAZIRLANAN ETKİNLİK
PLANLARININ UYGULANMASINA İLİŞKİN GÖZLEM FORMU

Aşağıdaki etkinliklerin gerçekleşme düzeyini ilgili sözcüğün altına (X) işareti koyarak belirtiniz.

Gözlenen Etkinlikler	Eksiği Var	Kabul Edilebilir	İyi	Çok iyi
1) Etkinlik planında belirtilen basamaklara uyma.	☐	☐	☐	☐
2) Derste kullanılacak araç ve gereçleri ders öncesi hazırlama.	☐	☐	☐	☐
3) Öğrencilerin bilişsel stil boyutlarına uygun biçimde oturmalarını sağlama.	☐	☐	☐	☐
4) Uygulama sırasında öğrenci çalışmalarını kontrol etme.	☐	☐	☐	☐
5) Öğrencileri anlamadıkları konularla ve etkinliklerle ilgili sorularını yanıtlama.	☐	☐	☐	☐
6) Çalışmaların kümeler içinde ve kümeler arasında paylaşılmasını sağlama.	☐	☐	☐	☐
7) Etkinlikler sırasında öğrencilere zaman konusunda esnek davranma.	☐	☐	☐	☐
8) Öğrencilerin değerlendirme etkinliklerine etkin ve dengeli biçimde katılmalarını sağlama.	☐	☐	☐	☐

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi: (Başlangıçtan 1997'e)**. Genişletilmiş altıncı basım. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, 1997.

Allport, G.W. "Attitudes," *Handbook of Social Psychology*. Worcester, Massachusetts : Clark University Press, 1935, ss. 799 – 884. Gürhan Can. **Öğretmen Adaylarının Öğrencilere Yönelik Tutumları**. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1989, s.12'deki alıntı.

_____. **Personality: A Psychological Interpretation**. New York: Holt and Co. 1937.

Anıl, Handan. "İlköğretim Okullarında Uygulanan Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Armstrong, Timothy. **In Their Own Way**. New York: Martins' Press, 1987.

Ataizi, Murat. "Bilgisayar Destekli Durumlu Öğrenmede Bilişsel Biçim ve İçeriğin Geçerlik Düzeyinin Sorun Çözme Becerilerinin Gelişimine Etkisi." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Babadoğan, Cem. "Öğrenme Stilleri ve Stratejileri Arasındaki İlişki," **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 28 – 30 Nisan 1994**. Adana : Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1994.

Balcı, Ali. **Sosyal Bilimlerde Araştırma; Yöntem, Teknik ve İlkeler**. Gözden geçirilmiş ilave edilmiş ikinci basım. Ankara: 72TDFO Bilgisayar Yayıncılık, 1997.

Barry, S. "Impulsive and Reflective Children: Significance of Conceptual Tempo." **Journal of Personality**, 34, 1989, ss. 118 – 128.

Barth, L. James ve Abdullah Demirtaş. **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi : Öğrenci Kılavuzu**. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi,1997.

Baykul, Yaşar. **İstatistik, Metodlar ve Uygulamalar**. Yenilenmiş ikinci basım. Ankara : Ertem Basım Yayın Dağıtım, 1997.

Berger, E. ve L. Goldberger. "Field Dependence and Short Term Memory". **Perceptual and Motor Skills**, 49(3), 1979, ss. 87 – 96.

Bilen, Mürvet. **Plandan Uygulamaya Öğretim**. Dördüncü basım. Ankara : Aydan Web Tesisleri, 1996.

Blaka, J. ve L. Chomin. "The Relationships of Reading Attitudes to Academic Aptitude, Locus of Control and Field Dependence." **Psychology in the Schools**, 19, 1982, ss. 18 – 32.

Bloom, B. Samuel. **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**. Birinci basım. Çeviren: Durmuş Ali Özçelik. İstanbul: MEB Basımevi, 1979.

Binbaşıoğlu, Cavit. **Özel Öğretim Yöntemleri**. Dördüncü basım. Ankara : Binbaşıoğlu Yayınevi,1981.

Boz, Yıldız. "Eskişehir Anadolu Üniversitesi İşitme Engelli Çocuklar Eğitim Merkezine Devam Eden 5 – 12 Yaşındaki İşitme Engelli Öğrencilerden Bilişsel Stillerden Alan Bağımlılık ve Alan Bağımsızlık Boyutunun Değerlendirilmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.

Brandt, R. "On Cooperation in Schools. A Conversation with David and Roger Johnson." **Educational Leadership**, 45,3, 1987, ss.14 – 19.

Brown, D. **Principles of Language Learning and Teaching**. USA: Prentice Hall, 1987.

- Cionini, L. , P. Smith, P. Magaro ve F. Velecogna. "Relationship Between Sex, Age, Education and Field Dependence : A Cross - Cultural Comparison." **Perceptual and Motor Skills**, 49,(3), 1979, ss. 581 – 582.
- Coates, S. L. ve M. Jacobovics. "Field Dependence – Independence, Social – Nonsocial Play and Sex Differences in Preschool Children". **Perceptual Field Dependence. Journal of Personality**, 32, 1975, ss. 195 – 202.
- Crandall, J. V. ve Sinkeldam, C. "Children 's Dependent and Achievement Behaviors In Social Situations and Their Perceptual Field Dependence." **Journal of Personality**, 32, 1964, ss.1- 22.
- Çağlar, Adil. "İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programları Üzerine Bazı Görüşler," **Eğitim Bilimleri Dergisi**, M.Ü Eğitim Fakültesi Yayınları, 4, 1992, ss.15-25.
- Çıkrıkçı, Nükhet. "Olumsuz Beklenti ve Bilişsel Tarzın Zihinsel Performansa Etkisi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.
- Das, J. P. "Simultaneous - Successive Processing and Planning". **Learning Strategies and Learning Styles**. New York: Plenum Press, 1988. (Ataizi, 1999 s.32'deki alıntı).
- Davis, J. K ve Cohran, K. F. "An Information Processing View of Field Dependence – Independence." **Early Child Development and Care**, 43, 1989, ss. 129 – 145. (Dikdere, 1999 s.30'daki alıntı.)
- Demirel, Özcan. **Planlamadan Uygulamaya Öğretme Sanatı**. İkinci basım. Ankara: Pegem Yayıncılık, Öncü Basımevi, 2000.
- Dikdere, Mine. " A study on the Communication Strategies Used by Field Dependent and Independent Turkish EFL Learners to Express Lexical Meaning." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

- Dinçer, Zeynep. "Sosyoekonomik Düzeyin Bilişsel Stillere Üzerindeki Etkisi."Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- Drane, M., W. Halpin, J. Van Eschenback ve T. Worden. "Relationships Between, Reading Proficiency and Field Dependence/Field Independence and Sex." **Educational Research Quarterly**, 13, 2, 1989, ss. 5 – 12.
- Entwistle, N.J. **Styles of Teaching and Learning: an Integrated Outline of Educational Psychology for Student, Teachers and Lecturers**. Chichester, Wiley, 1981. (Ataizi, 1999, s.32'deki alıntı)
- Epstein, Fredda. "Field Dependence and Learning Disabilities : Developmental Approach". Dissertation Abstracts. International, 41, 1980.
- Erden, Münire. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Alkım Yayınevi. 1996.
- Eski, Rükzan. "Psikolojik Ayrışıklık, Genel Yetenek, Akademik Başarı Değişkenleri Arasındaki İlişkiler". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1980.
- Eugene, Sadler, Smith, E. ve Badger, Beryl. "Cognitive Style, Learning and Innovation." **Technology Analysis and Strategic Management**, 10, (2), ss.247 – 266, June, 1998.
- Even, M. J. "Adopting Cognitive Style Theory in Practice". **Lifelong Learning The Adult Years**, 1982, ss.14 – 17.
- Farnham – Diggory, S. **Cognitive Processes in Education**. New York : Harper and Row Publishers: 1972.
- Fidan, Nurettin. **Okulda Öğrenme ve Öğretme**. Yedinci basım Ankara: Alkım Yayınevi, 1985.
- Fitzgibbons, D. "Field Dependence and Memory for Incidental Material." **Perceptual and Motor Skills**, 40, 1965, ss. 195 – 202.

- Frank, B.M ve Noble, P. "Field Dependence – Independence and Cognitive Restructuring". **Journal of Personality and Social Psychology**, 47, (5), 1985, ss.1129 – 1135.
- Gardner, R. W. "Cognitive Styles in Categorizing Behavior". **Journal of Personality**.22, 1959, ss. 214 – 233.
- Gardner, R. W. ve Holzman, P.S. "Levelling and Repression." **Journal of Abnormal and Social Psychology**, 69, 1959, ss. 151 – 155.
- Güven, Yıldız. **Erken Çocukluk Döneminde Sezgisel Düşünme ve Matematik**. Ya-Pa Yayıncılık. İstanbul : 2000.
- Hovardaoğlu, Selim. **Davranış Bilimleri İçin İstatistik**. Ankara : Hatiboğlu Yayınları, 1994.
- Kagan, J. ve Messick, F. " Group Embedded Figures Test : Normative Data For Male Automotive Mechanical Apprentice Tradesman", **Preceptual and Motor Skills**, 60, 1976, ss. 803 – 806.
- Kaltsounis, Theodore. **Teaching Social Studies in The Elementary School. The Basics for Citizenship**. Second Edition. Prentice – Hall , 1987. (Anıl, 1999 s.7'deki alıntı).
- Kalyan, V. ve Masih, C. " Cognitive Performance and Cognitive Style ", **International Journal of Behavior Development**, 8, 1985, ss.39 – 54.
- Kaptan, Saim. **Bilimsel Araştırma Teknikleri**. Geliştirilmiş ikinci basım, Ankara:1977.
- Karaoğlu, İ. Baki. " Geleneksel Öğretim Yöntemleri İle İşbirlikli Öğrenmenin Öğrenci Başarısı, Hatırda Tutma ve Sınıf Yönetimi Üzerindeki Etkileri". Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi; Kuramlar, İlkeler, Teknikler**. Sekizinci basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1998.

- Kısakürek, M. Ali. **Özel Öğretim Yöntemleri. Sosyal Bilgiler Öğretimi.** Editör: Bekir Özer
Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1987.
- Klein, G. S. "Cognitive System Principles of Leveling – Sharpening. Individual Differences in Assimilation Effects in Visual Time Error," **Journal of Psychology**, 37, 1954, ss.105 – 122.
- "Kline, Paul. **Easy Guide to Factor Analysis.** London: Routledge, 1994". Bekir Özer. "İnsan Kaynağı Geliştirme Uzmanı Yeterlilikleri", **4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 1.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1999, ss. 68 – 80, s.75'teki alıntı.
- Konkiel, E. "The Interactive Effect of the Field Dependent-Field Independent Cognitive Style Variable and a Solar Cueing Instructional Strategy Upon Map Skill Achievement of Fourth Grade Students." *Dissertation Abstract Of International* 41: 2542, 1981.
- Luk, S. Ching. "The Relationship Between Cognitive Style and Academic Achievement." **British Journal of Education**, 29, (2), New York, Academic Press,1998, ss. 137 – 148.
- Mc Kenna, P. Frank. "Measures of Field Dependence: Cognitive Style or Cognitive Ability?" **Journal of Personality and Social Psychology**, 47, (3), 1984, ss.593-603.
- MEB. "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı." Ankara: **Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi.** 2487, Nisan 1998.
- Messick, Samuel. **Individuality in Learning : Implication of Cognitive Styles and Creativity for Human Development.** San Francisco: Jossey Boss Press, 1976.
- Miller, Greg. www.ssu.missouri.edu " Learning Styles of Agricultural Distance Learners." 1995.
- Moffat, P. Maurice. **Sosyal Bilgiler Öğretimi.** Çeviren: Nesrin Oran. İstanbul : Maarif Basımevi. Öğretmen Kitapları, 1957.

- Morgan, Harry. **Cognitive Styles and Classroom Learning**. Westport, Conn: Praeger: 1997.
- Okman, Güler. “Bilişsel Stili Belirleyen Etkenler : Ergenler Üzerinde Bir İnceleme”.
Yayımlanmamış Doçentlik Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1979.
- Özçelik, Durmuş Ali. **Okullarda Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara: ÜSYM eğitim yayınları
: 3, 1981.
- Özdamar, Kazım. **Hazır yazılımlar II**. Yayımlanmamış ders notları. Eskişehir : 1996.
- _____. **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi I**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
Fen Fakültesi Yayınları, 1997.
- Özer, Bekir. **Öğretmen Adaylarının Etkili Öğrenme ve Ders Çalışmadaki Yeterliliği**.
Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1992.
- Paykoç, Fersun. **Tarih Öğretimi**. Editör : Bekir Özer. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1991.
- Pehlivan, Hülya. “Örnek Olay ve Oyun Yoluyla Öğretimin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenme
Düzeyine Etkisi”. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara : Hacettepe Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, 1997.
- Ramirez, A.I. ve Castenada, A. **Cultural Democracy : Bicognitive Development and
Education**. New York: Academic Press, 1974.
- Rasinski, T. “ Field Dependent / Independent Cognitive Style Research Revisited: Do Field
Dependent Readers Read Differently Than Field Independent Readers?” **Reading
Psychology**, 5 (3-4),1984, s.303.
- Rayner, Stephen ve Richard Riding. “ Toward a Categorisation of Cognitive Styles and
Learning Styles.” **Educational Psychology**,17, (½), 1997, ss. 5-24.

- Reiff, Judith C. "At – Risk Middle Level Students or Field Dependent Learners?" **Clearing House**, 69, (4), 1996, s.231.
- Riding, R. J. ve I. Cheema. "Cognitive Styles an Overview and Integration," **Educational Psychology**, 11, 1991, ss.193-215.
- Riding, Richard ve Stephen Rayner. **Cognitive Styles and Learning Strategies**. London : David Fulton Publishers, 1998.
- Saban, Ahmet. **Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar**. Ankara : Nobel Yayınları. 2000.
- Sağlam, Mustafa. "Öğretimi Etkileyen Etmenler," **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. Editör : Mehmet Gültekin. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2001. ss. 77 – 94.
- Saracho, O. N. "Cognitive Styles and Young Children's Learning," **Early Child Development and Care**, 30, 1988, ss. 1 – 4.
- Satterly, D. J. ve I. G. Telfer. "Cognitive Style and Advance Organizers in Learning and Retentions." **British Journal of Educational Psychology**, 49, 1979, ss. 169 – 178.
- Senemoğlu, Nuray. **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim**. Ankara : Ertem Matbaacılık, 1997.
- Shade, J. Barbra. "Cognitive Strategies as Determinants of School Achievements", **Psychology in the Schools**, 2, 1983, ss. 488 – 493.
- Sönmez, Veysel. **Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmen Kılavuzu**. Ankara : Pegem Yayınları, 1998.
- Sözer, Ersan. "Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi," **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Editör: Gürhan Can. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1998, ss. 3 – 8.

_____. "Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri," **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Editör : Gürhan Can. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları,1998, ss. 17 – 34.

_____. "Sosyal Bilgiler Öğretiminde İçerik ve Düzenlenmesi," **Sosyal Bilgiler Öğretimi** Editör: Gürhan Can. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları 1998, ss. 61 - 66

_____. "Sosyal Bilgiler Öğretiminde İlke, Strateji, Yöntem ve Teknikler" **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Editör: Gürhan Can. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1998, ss. 75 – 83.

M.E.B. **İlköğretim Sosyal Bilgiler 5**. İkinci basıma ek. İstanbul : MEB Basımevi, 1999.

M.E.B. "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı," **Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**. 2487, Nisan, 1998.

TED. **Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları**. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1987.

Tekin, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Yedinci basım. Ankara : Yargı yayınları, 1984.

Tezbaşaran, Ata. **Likert Tipi Ölçek Geliştirme**. Ankara : Psikologlar Derneği Yayınları, 1996.

Uysal, Şefik. **Sosyal Bilimler Öğretimi: Üniversite Lisans Seviyesine İlişkin Sorunları**. Ankara : Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1974.

Weller, Repman ve Lan. "The Computer Ethics Stack". The Effects of Cognitive Styles and Learning Strategy in a Hypermedia Environment. 1993.

Wey ve Waugh. The Effects of Cognitive Styles and Learning Strategy in a Hypermedia Environment. 1993.

- Whyte, M., M., Knirk, F., G. Casey, R. J. ve Willard, M. L. “Individualistic Versus Paired/Cooperative, ComputerAssisted Instruction : Matching Instructional Method With Cognitive Style.” **The Journal Technology System**, 19 (4), 1991, ss. 299-312.
- Witkin H.A., Oltman, P.K, Raskin, E. ve Karp, S.A. “ Group Embedded Figures Test.” Palo Alto, C.A: **Consulting Psychologist Press**, Inc, 1971. Greg Miller. “ Learning Styles of Agricultural Distance Learners,” 1995, s.2’deki alıntı.
- Witkin, H.A. , C.A. Moore, D. R. Goodenough ve P. W. Cox. “ Field dependent and Field Independent Cognitive Styles and Their Educational Implications,” *Review of Educational Research*, 47, 1977, ss. 1 – 67.
- Witkin , H.A. ve Goodenough, D.R. “Field Dependent-Independent” **Journal of Educational Psychology**, 75, (5), 1981, ss. 608 – 670.
- Variş, Fatma. “ Eğitimde Program Araştırmaları.” Ankara : **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 2, (1-4), 1969, ss. 23 –32.
- Vural, Mehmet. **İlköğretim Okulu Programı**. 5. Baskı. Erzurum: Yakutiye yayıncılık, 2000.
- Yaşar, Şefik. “ Öğrenme Öğretme Sürecinde Bellek Modeli.” Eskişehir : **Anadolu Üniversitesi Kurgu Dergisi**, 1992, ss. 279 – 296.
- _____. **Yabancı Dilde Okuma Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Gruplarla Öğretim Yönteminin Etkililiği**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları,1993.
- _____. “Öğrenme - Öğretme Sürecinin Kuramsal Temelleri,” **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. Editör : Mehmet Gültekin. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2001, ss. 59 –76.
- Yıldırım, Ali. “ Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar,” **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 12, 1996, ss. 89 –94.

Yılmaz, Nilay. “The Effects of Field Dependency and Field Independency on the Performance of Certain Activity or Question Forms in Listening Comprehension.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Yürür, E. Tuba. “ Örtük Sorular Üzerine Verilen Eğitimin Etkisi ve Bu Etkinin Farklı Bilişsel Tiplere Sezdirimi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

